

ON ISÄT TÄÄLLÄ TAISTELLEET  
YLI-IIN VETERAANIKIRJA

## ON ISÄT TÄÄLLÄ TAISTELLEET

Yli-Iin veteraanikirja kertoo sodan vuosista pienehkön pohjois-pohjalaisen kunnan Yli-Iin näkökulmasta, kansalais-talvi- jatko- ja Lapin sodista, joissa kaatui yhteensä 109 yli-iiläistä, eniten jatkosodan alkuvaiheissa Kiestingin suunnal-la. Kirjassa on yli-iiläisten omia kertomuksia rintamalta ja kotoa sekä kirjeenvaihtoa. Teokseen sisältyy runsas kuva-aineisto kuten sankarivainajien kuvasto henkilötietoineen. Yli-Iin veteraanikirja on kunnianteko sotiemme veteraaneille. Sotia käymättömälle sukupolvelle se muistuttaa uhrista, jon-ka veteraanit ovat antaneet itsenäisen isänmaan hyväksi.

ISBN 951-99945-3-X

Kannen kuva: Yli-Iin sankarihautausmaa  
Kuva: Salme Pääkkölä



## ON ISÄT TÄÄLLÄ TAISTELLEET

YLI-IIN VETERAANIKIRJA

Sotaveteraanit

Pöytä- Pöytämaanpäivi

29.1.1991

Yli-70n veteraanijärjestöt

Toukokuun

Kivon toimittaja

# ON ISÄT TÄÄLLÄ TAISTELLEET

YLI-IIN VETERAANIKIRJA

Toimittanut Toivo Hyyryläinen

Toinen painos

Julkaisija:  
Kustantaja:

Yli-Iin veteraanijärjestöt  
Yli-Iin kunta, seurakunta,  
liikelaitokset ja yhdistykset

## SISÄLTÖ

|  |     |
|--|-----|
| LUKIJALLE .....                                    | 5   |
| MAAN SUOLAA .....                                  | 6   |
| Yrjö Mäkelä  |     |
| YHTEISELTÄ MATKALTAMME .....                       | 7   |
| Toivo Hyyryläinen                                  |     |
| SODAN VUODET YLI-IISSÄ                             |     |
| Kansalaissota .....                                | 9   |
| Talvi-jatko- ja Lapin sota .....                   | 12  |
| Toivo Hyyryläinen                                  |     |
| SOTIEN UHRIT                                       |     |
| Yli-Iin sankarihautausmaa .....                    | 17  |
| Sankarihautausmaan kartta ja sen mukainen luettelo |     |
| muistomerkeistä .....                              | 19  |
| Kaatuneita veljespareja .....                      | 23  |
| Kentälle jääneet .....                             | 24  |
| Yli-Iin sotainvalidit. ....                        | 24  |
| Muistokirjoituksia kaatuneista .....               | 26  |
| Sankarivainajien kuvasto .....                     | 33  |
| Osmo Hyvönen                                       |     |
| IIJOKIVARREN MIESTEN TAISTOJEN TIE KiestINKIIN     |     |
| KESÄLLÄ 1941                                       |     |
| Kiestingin sotatie kesällä 1941 .....              | 62  |
| — Ennen mottia .....                               | 62  |
| — Motissa .....                                    | 66  |
| Pastori Eino Kuuselan kohtalo .....                | 74  |
| Vastustajamme venäläiset .....                     | 76  |
| Sota on myös taistelua Onnettaren suosiosta .....  | 77  |
| Kiestingin operaation hinta kesällä 1941 .....     | 80  |
| Haudat Kapustnajaolla .....                        | 85  |
| Meill' ompi aarre verraton .....                   | 85  |
| Niilo Haukilahti                                   |     |
| ERÄÄN PERHEEN ELÄMÄSTÄ JA SIIRTYMISESTÄ YLI-IIHIN  |     |
| Johdantoa .....                                    | 88  |
| Perheen isästä .....                               | 89  |
| Äidin ja Matti-pojan tulo Suomeen .....            | 93  |
| Kirjallisuutta .....                               | 97  |
| Toivo Hyyryläinen                                  |     |
| OLINHAN SIELLÄ MINÄKIN                             |     |
| Yli-iiläiset muistelevat .....                     | 99  |
| — Mari Matinaho: Kaikki on kestäetty .....         | 100 |
| — Pauli Ylisiurua: Meillä on itsenäinen maa .....  | 103 |
| — Aukusti Jaara: Olin lääkintämiehenä .....        | 107 |
| — Rauha Kakko: Siellä missä pojatkin .....         | 112 |

|   |     |
|---|-----|
| SOTA-AJAN KIRJEENVAIHTOA YLI-IISTÄ .....                            | 117 |
| — Erään perheen kaksi kirjettä .....                                | 118 |
| — Niilo Maalismaan kirje Kaukasukselta .....                        | 121 |
| VETERAANIJÄRJESTÖT TOIMIVAT .....                                   | 125 |
| Toivo Hyyryläinen   |     |
| Kaatuneitten Omaisten Liitto r.y. Oulun piiri.                      |     |
| Yli-Iin alaosasto .....   | 126 |
| Lauri Manninen  |     |
| Sotainvalidien Veljesliiton Yli-Iin osasto r.y. ja Naisjaosto ..... | 128 |
| Aarne Jurvakainen   |     |
| Yli-Iin Rintamamiesveteraanit r.y. ....                             | 133 |
| VETERAANILUETTELO .....   | 139 |
| Vapaus sodan veteraanit .....                                       | 139 |
| Viime sotien veteraanit .....                                       | 139 |
| Rintamanaisen tunnuksen saaneet .....                               | 143 |
| Yli-Iin Veteraanikirjaan lahjoittaneet .....                        | 144 |

## LUKIJALLE

Itsenäisyytemme 70-vuotisjuhluvuonna Yli-Iin veteraanijärjestöt antoivat tehtäväkseni Yli-Iin veteraanikirjan toimittamisen. Kirjan rungon muodostavat artikkelit, jotka perustuvat historialliseen tutkimukseen. Lisäksi on mukaan otettu kotiseudun omien miesten ja naisten kokemuksia sota-ajalta sekä kirjeenvaihtoa. Teokseen sisältyy laaja sankarivainajien kuvasto.

Toimittajana kiitän veteraanijärjestöjä mielenkiintoisesta ja antoisasta tehtävästä, kirjoittajia huolellisesta paneutumisesta työhön sekä lukuisia avustajia, jotka tavalla tai toisella ovat vaikuttaneet tämän teoksen syntyyn.

Kirjan painatuskustannuksiin ovat osallistuneet Yli-Iin kunta, seurakunta, liikelaitokset ja yhdistykset, joille kaikille kiitokset.

Olkoon tämä kirja kunnianteko sotiemme veteraaneille, sodan kokeneelle kotiseudulle ja sen ihmisille. Kertokoon se osaltaan nyky-polvelle vapaan isänmaan perinnöstä, jonka isät taisteluillaan ovat meille lunastaneet.

Yli-Iissä 23.3.1988

Toivo Hyyryläinen

## TOISEN PAINOKSEN LUKIJOILLE

Yli-Iin veteraanikirjan ensimmäinen painos 400 kappaletta myytiin heti loppuun. Uusittuun 200 kappaletta käsittävään toiseen painokseen voitiin ottaa mukaan ne veteraanit, jotka luetteloiden ulkopuolelta jäivät ensimmäisestä painoksesta pois. Lisäksi on tehty pienempiä ensimmäisessä painoksessa havaittuja virheiden korjauksia. Toivomme että kirja kaikin tavoin toisen painoksen osalta tyydyttää lukijoitaan ja saa yhtä hyvän menekin kuin ensimmäinen.

Yli-Iissä 14.6.1988

Kirjan toimittaja ja julkaisijat

Yrjö Mäkelä

## YHTEISELTÄ MATKALTAMME

Keskeen työn käsky kulki:  
Toimeen toiseen vaihda nyt.  
Yhteisvastuu kävi julki,  
josta voimaa lähtenyt.  
Kunpa taistoon elon tään  
jäis' se lähde näkymään.

Vaihtui aura, kirves, keksi —  
käytiin maata puolustaan.  
Evääksi kuin yhteiseksi  
kodin kaipuu kannetaan.  
Kodin, uskon, isänmaan  
arvot siellä tunnetaan.

Vihan aallot sodan tiellä  
puhui kieltä julmuuden.  
Monet miehet vaihtoi siellä  
kukoistavan nuoruuden.  
Veli muutti multiin maan —  
toinen kantaa vammojaan.

Käytiin taistoon rinta rinnan  
Kiestinkiin ja Karjalaan.  
Viestit kantoi katkerimman...  
Nimet täällä muistetaan.  
Saattoi vaimot lapsineen  
isät lepoon viimeiseen.

Sodan rintamille noille  
viimein rauha saatetaan.  
Päästiin kotiin — raunioille  
rinta rinnan rakentaan.  
Monin vammoin, vaivoin näin  
käytiin rauhan päivää päin.

Sodan koetuksen kautta  
miehiksi te karaistiin.  
Monet vei jo tuonen lautta  
rauhan maihin ikuisiin.  
Meille jäi — mi jätimme tänne —  
yhteisvastuu veljistämme.

Vastuuta me emme kaihda,  
turvaten näin heikompaa.  
Arvojamme emme vaihda:  
kallis meille isänmaa.  
Raskaan tien kun kuljimme  
löytääksemme toisemme.

## MAAN SUOLAA

"Herra maata varjelkoon!". Tämä olkoon tunnuksemme tänä ras-  
kaana aikana. Kiitämme Kansojen Kaitsijaa, että olemme saaneet  
terveinä tavata toisemme näiden pilvien päivien jälkeen.

17.4.-40 Vilho Kortti, res.luutn., Petsamo".

"Lähtiessäni "kantamaan" aseveljeyden suurta aatetta yli-iiläisten  
eteen piirrän tähän puumerkkini muistoksi.

15.4.-41 Vilho Kortti".

(Merkintöjä opettaja Kaarlo Kartimon vieraskirjassa)

— — — — —  
"Te olette maan suola. Jos suola käy mauttomaksi, millä se saa-  
daan suolaiseksi, se joutaa poisheitettäväksi ja maahan tallattavak-  
si". Näin kuuluu tämän päivän evankeliumi. Tekee mieli kysyä, onko  
tämä evankeliumia? — Asetetaanhan tässä ihmisen eteen niin suuri  
vastuu, ettei siihen riitä kenenkään voimat. Mutta siitä huolimatta se  
on puhtainta evankeliumia. Kristuksen ansiosta saamme tällaisen  
arvokkaan aseman muiden rinnalla. Mikä armo tässä näyttäytyy.  
Mutta se on meidän vikamme, jos suola käy mauttomaksi".

Vänr. Erkki Turtisen kirjeestä 7.11.-43

— — — — —  
"Minua painoi Suomen kansan kohtalo".

Niilo Maalismaan kirjeestä 10.4.-42.

Toivo Hyyryläinen

**SODAN VUODET YLI-IISSÄ**

## Kansalaissota

Itsenäisenä kuntana Yli-Ii on käynyt läpi neljä sotaa: kansalaissodan, talvi- ja jatkosodan sekä Lapin sodan. Senaatti hyväksyi itsenäisen Yli-Iin 16.8.1917. Varsinaisesti kunta ja seurakunta alkoivat toimia itsenäisesti Iin kunnasta erillään 1.5.1923 lukien.

Ensimmäinen maailmansota, vallankumous Venäjällä, missä Lenin oli lausunut julki kansojen oikeuden itsenäisyyteen, aktivistien toiminta koti- ja ulkomailla ja jääkäri liike rohkaisivat Suomen kansaa ottamaan itsenäisenä kansakuntana vastuun elämästään senaatin itsenäisyysjulistuksessa 6.12.1917. Suurten maailmantapahtumien mainingit ulottuivat myös Iihin, jonka yhteydessä Yli-Ii vielä tuolloin oli. Metsä- ja uittotyöt sekä sahalaitokset olivat synnyttäneet Iissä järjestäytyneen työväenliikkeen. Työväenyhdistyksiä perustettiin v. 1905—1907 viidelle eri kylälle, Yli-Iiin Jakkukylään v. 1907. Syksyllä 1917 perustettiin Iihin työväen järjestyskaarti, johon kuului toista sataa miestä.

Jääkäri liikkeessä ei Ii ollut huomattavasti mukana. Kulkivathan etappitiet Oulun, Tornion ja Kemin kautta. Keskuspaikka oli Oulu, ja siellä aktivistit toimivat. Heidän joukkoonsa lukeutui Iin kunnanlää-



Yli-Iin suojeluskunnan johtomiehiä v. 1940. Istumassa vasemmalta oikealle Aukusti Kakko, Frans Ylitalo, Emil Virkkula. Takana seisomassa vasemmalta lukien Aukusti Manninen, Kaarlo Kartimo, Konrad Niemelä, Arvid Niskala. Kuva: Kaarlo Kartimon kok.

käri Arne Pohjonen, josta tuli Iin suojeluskunnan ensimmäinen päällikkö ja johtava hahmo kansalaissodan puhjetessa.

Rannikkopitäjänä Iin tehtävä oli huolehtia venäläisestä ratsuväestä paikkakunnalla, mikä elintarvikkeiden puutteen vuoksi aiheutti katkeruutta. Ryhdyttiin puuhaamaan suojeluskuntaa. Innokkaimpia suojeluskunnan pystyttämässä oli maanviljelijä Aukusti Kakko Yli-Iin Karjalankylästä. Iin asemapäällikkö S.M. Oittinen oli yhdyshenkilönä Ouluun päin. Helmikuun 1. päivänä 1918 noin 60 lähinnä Aukusti Kakon värväämiä karjalankyläläisiä kokoontui Iivari Kurttilan taloon aseettomina vartioimaan asema-alueita ja rautatiesiltaa. Tilanteen selviämistä Oulussa odotettiin jännityksellä. Kun tieto Oulun vapauttamisesta tuli, aseman odotussalissa noin 600 miehelle annettiin suojeluskunnan käsivarsinauha. Arne Pohjosen lähtiessä rintamalle hänen jälkeensä suojeluskunnan päälliköksi valittiin insinööri A.E. Myrberg. Hänen lähtiessä mukaan sotaan 17.2.1918 suojeluskunnan päälliköksi kutsuttiin tuomari Arvi Ahmavaara. Samana vuonna päällikön tehtäviä hoiti vuoden loppuun metsänhoitaja Gunnar Hirn. Suojeluskunnan esikuntaan kuuluivat edellä mainittujen lisäksi työnjohtaja Osk. Tapio, ratamestari Osk. Söyring, kauppias S. Saarenpuu, liikemies A. Koivisto, talokas Jaakko Veijola, talokas Aukusti Kakko, liikemies K. Laru, metsänhoitaja E.B. Bützow ja kirjuri K.V. Kukkonen sekä liikemies J.A. Kinnunen. Työväen järjestyskaartin päällikönä toimi Arvo Järvinen, johtavaan toimikuntaan kuuluivat J. Pietarila puheenjohtajana, J. Liedes sihteerinä, A. Kinnunen, K.A. Virkkula, H. Timonen, H. Niskanen, Kalle Marjamaa ja J.E. Kurttila jäsenenä. Järjestyskaartin tehtävänä oli ennen kansalaissotaa huolehtia työväestön elintarviketilanteen turvaamisesta.

Kansalaissodassa valkoisten puolelle rintamalla osallistui kutsuntalaiset mukaan lukien 40 miestä jakaantuen Oulun rintamakomennuskuntiin ja krenatööreihin.

Punaisten puolella iiläiset eivät osallistuneet rintamataisteluihin. Ahti Liedeksen mukaan pitemmän tai lyhyemmän ajan vangittuina oli 28 henkeä punaisista.

Valkoisten puolella kaatuneita iiläisiä oli 7 miestä, heistä seuraavat neljä yli-iiläistä (lyhyet elämäkertatiedot teoksesta Sankarien muisto. Helsinki 1927):

## Vapaussodan uhrin

**Johannes Jalokoski**, s. 28.5.1899 Iissä. Lähti vapaaehtoisena rintamalle. Hän kaatui Mouhijärvellä 5.4.1918. Jalokoski oli naimaton.

**Juho Jussila**, s. 27.9.1896 Lallin talossa Yli-Iin Jakkukylässä, talollisen poika, isä Kaarlo Jussila. Hän sai todistuksen Jakkukylän kansakoulun toiselta luokalta 24.5.1909. Juho Jussila toimi kotona maanviljelystöissä ja harjoitti poronhoitoa. Hän lähti vapaaehtoisena rinta-



malle ja kaatui 25.3.1918 Kyröskoskella, haudattiin Iin sankarihautaan, jonka patsaassa on hänen nimensä. Siviilisäädyltään hän oli naimaton.

**Jaakko Aleksander Tapio**, s. talollisen poikana Yli-Iin Tannilan kylässä 13.11.1898, vanhemmat Matti Tapio ja Maria Hiltunen. Hän kävi kansakoulun ja oli kiertävän maamieskoulun oppilas. Kotonaan hän teki maataloustöitä ja oli mukana uittotöissä. Jaakko Tapio kävi aluksi Oulussa sotaharjoituksissa ja kuului sitten Kristiinan krenatööreihin. Kyröskosken taistelussa hän haavoittui vakavasti, ja vietiin Ikaalisten kunnansairaalaan, missä kuoli 30.3.1918. Hänet on haudattu Iin sankarihautaan, jonka patsaassa hänen nimensä on. Hänelle myönnettiin vapaudenristi IV. Siviilisäädyltään hän oli naimaton. Hänestä on kirjoitettu Nuorten naisten kristillisen yhdistyksen joulukalenterissa "Valohon" (1918) ja "Betlehemsstiernan" -julkaisussa (1918) Eino Virkkulan kirjoitus "Santeri Tapio".

**Artturi Ylipahkala**, s. talollisen poikana Yli-Iin Karjalan-kylässä 11.6.1898, vanhemmat Juho Ylipahkala ja Liisa Kierikki, oli perheen ainoa lapsi, kansakoulussa vielä sotaan lähtiessä, teki maanviljelystöitä kotonaan, harjoitti metsästystä, kalastusta ja poronhoitoa, oli kotikylänsä raittiusseuran jäsen, hyvä ampuja, liittyi ensin Iin suojeluskuntaan, lähti Ouluun 11.2., missä hänet määrättiin 1. Krenatööri-rykmentin 3. Oulun Pataljoonan hiihtokomppaniaan. Hän otti osaa Ikaalisten ja Luhalahden taisteluihin ja kaatui 16.3.1918 Ikaalisten Luhalahdella kansakoulun lähellä. Ylipahkalan ollessa suojassa juurakkoläjän takana luoti osui hänen suuhunsa ja tuli ulos niskan puolelta korvan alapuolelta. Hänet on haudattu Iin sankarihautaan, jonka patsaassa hänen nimensä on. Hänelle myönnettiin vapaudenristi IV ja muistomitali. Siviilisäädyltään hän oli naimaton.

Lähteet: Boström, H.J., Sankarien muisto. Suomen itsenäisyyden ja vapauden puolesta henkensä antaneiden elämäkertoja. 894 sivua. Helsinki 1927.

## Talvi- jatko- ja Lapin sota

Suurin osa Yli-Iin reserviläisistä kuului sota-aikana samoihin joukko-osastoihin. Talvisodan syttyessä kutsun saaneet reserviläiset koontuivat Iin suojeluskuntatalolle ja siitä rautateitse Ouluun. Yli-Iiläisistä muodostettiin 1. komppania E/I JR 25:iin. Pataljoonan komentajana oli majuri V. Veijola. JR 25 kuului Prikaati Vuokkoon, jota johti evl. A. Vuokko. Ristijärveltä Sakarinvaaran kautta kahdeksassa tunnissa 20 km hiihtänyt I JR 25 joutui tulikasteeseen Kuhmossa 7.12.1940 hyökkäyksessä Sivakan suuntaan, koska Rastista Nurmekseen johtavaa tietä ei voitu jättää avoimeksi. Pataljoonan yllättävä hyökkäys tuotti neuvostojoukoille tappioita, tienhaara vallattiin. Pataljoona ryhmittyi puolustukseen komppania sekä Saunajärven että



*Yli-Iin miehet lähdössä jatkosotaan. Ylhäällä pastori Eino Kuusela pitää lähtöpuhetta miehille Kaiston koulun pihassa. Alhaalla kuvassa miehet ovat menossa Ouluun. Kuva: Kaarlo Kartimon kok.*





*Korsu siellä jossakin.  
Lauri Siuruan kok.*

Rastin suuntaan kolmannen jäädessä reserviksi. Tähän pysähdyttiin asemiin ja oltiin siinä vielä rauhan tullessa.

Talvisodassa yli-iiläisiä yksittäisiä miehiä oli useassa paikassa, mm. Suomussalmella ja Vuosalmella. Viisi miestä oli Petsamossa saakka: Vilho Kortti, Aarne Jurvakainen, Yrjö Siurua, Reino Laurila ja Tauno Kaisto.

Talvisodassa kaatui yhteensä 8 yli-iiläistä eri puolilla rintamaa.

Jatkosodan liikekannallepanon tultua voimaan saivat reserviläiset määräyksen kokoontua Kaiston koululle 15.6.1941, mistä siirryttiin Iin valistustalolle (Suojeluskuntatalo). Yli-iiläisistä muodostettiin kansakoulunopettaja Vilho Kortin johdolla Jalkaväkirykmentti 53:n 7. komppania, joka kuului jääkärimajuri Kalle Nisulan komentamaan III Pataljoonaan. 8. Komppania oli muodostettu Kuivaniemen reserviläisistä päällikkönään kapt. J.E. Laitinen, 9.K ylikiminkiläisistä päällikkönä op. luutn. Lauri Järvi sekä 3.KKK. Iin miehistä päällikkönään kapt. Väinö Arimo. Kiiminkiläiset muodostivat KRH:n. Rykmentti kuului Ryhmä J:hin komentajanaan evl. Jussi Turtola, ja se kuului edelleen kenr.maj. Hj. Siilasvuon komentamaan III AK:aan.

Iistä pataljoona siirtyi autokuljetuksena Kuusamon Vanttajaan.

Valtakunnan raja ylitettiin Lämsänkylän kohdalta, josta etenemisen jatkui Kiimasvaaran kylään, edelleen Tuhkalan kylään ja Suvan-

non kylään. Suvannosta eteenpäin alkoivat komppanialle ensimmäiset varsinaiset taistelut. Useita yli-iiläisiä kaatui. Reino Heinonen mm. haavoittui. Sitten seurasivat komppanialle Sohjananjoen ylitystaistelu, Kiestingin valtaustaistelu, Kapustnajajoen taistelu, Kangasvaaran ja rautatien puolustustaistelu, Kiestinki—Louhi-maantien läpimurtotaistelu sekä Korpilohkon puolustustaistelut. Nämä taistelut varsinkin Kiestingin mottitaistelut aiheuttivat yli-iiläisille suurimmat miestappiot (katso Osmo Hyvösen erikoisartikkelia tässä kirjassa).

Kesällä 1942 rykmentti siirrettiin marssien Uhtuan suunnalle ja sen mukana 7. komppania, jonka nimi oli Kiestingissä vaihdettu 10. komppaniaksi. Alkuperäisistä Yli-Iin miehistä osa oli kaatunut, osa haavoittunut ja vanhimpia kotiutettu. Jäljellä olevat Yli-Iin miehet muodostivat pääosiltaan töpinän. Muu osa komppaniaa oli suurelta osalta täydennysmiehiä. Uhtuan suunnalla komppania osallistui puolustustaisteluihin Uhtuan länsipuolella.

Kevättalvella 1944 rykmentti siirrettiin Karjalan Kannakselle, missä 10. komppania osallistui seuraaviin taisteluihin: 3 D:n torjuntataistelut VT-linjalla 9.—16.6. (Kuuterselkä — Onkamankangas), 3 D:n viivytystaistelut länsi-Kannaksella Kivennapa — Muolaa — Heinjoki 16.—21.6. (Muolaan kannas — Hotakka — Kämärä — Heinjoki), 3 D:n torjuntataistelut Noskuan — Vuoksen loholla 22.6.—24.8., Kuparsaari — Noskua — Vuosalmi -puolustustaistelut 24.—29.7. ja Ihantala — Harjun lohko 25.8.—4.9., jolloin aselepo tuli. Välirouha solmittiin 16.9., jonka jälkeen rykmentti siirrettiin junakuljetuksena Ouluun.



*Saksalaisten hautausmaa Kiestingissä. Aarne Jurvakaisen kok.*

Oulusta komppania siirtyi marssien Kelloon ja majoittui siellä Nuorisoseuran taloon. Täällä viivytettiin muutamia päiviä ja siirryttiin marssien takaisin Toppilan satamaan laivausta varten. Toppilasta purjehdittiin meritse Tornion Röyttään ja sieltä Tornion kaupunkiin, missä varsinaiset taistelut saksalaisia vastaan alkoivat 3.10.1944.

Torniosta jatkettiin Laurilan kautta Kemijokivartta ylös Rovaniemelle ja sieltä edelleen Kittilään.

Jatkosota reserviläisten kohdalla päättyi täällä ja samalla Lapin sota. Marssi päättyi Iissä, samassa paikassa mistä jatkosotaan oli lähdetty, 22.11.1944 kestätyään 3 vuotta, 5 kuukautta ja 7 päivää.

Reserviläisten lisäksi yli-iiläisiä palveli jatko- ja Lapinsodissa eri joukko-osastoissa eri puolilla rintamaa. Heidän joukossaan oli ainoa yli-iiläinen rintamalotta Rauha Kakko. Saksassa SS-pataljoonassa aliupseerina oli yksi yli-iiläinen Niilo Maalismaa, joka kaatui Terekissä Ukrainassa. Kaikkiaan talvi- ja jatkosodissa kaatui 105 yli-iiläistä. Sodan jälkeen merkitty sotainvalidien lukumäärä oli 45 miestä.

Sodan uhrit olivat väestöltään pienelle kunnalle raskaat. Kuka mittaa yksityisten kotien ja perheiden menetyksen suuruuden, kun perheenjäsen, usein huoltaja, kaatui tai haavoittui. Tässä yhteydessä mainittakoon Yli-Iin Vapaan Huollon Keskus, joka huolehti sodan aikaisesta ja jälkeisestä vapaaehtoisesta avustustoiminnasta. "Kansanhuollon" keskeinen toimihenkilö ja puheenjohtaja oli koko ajan maanviljelijä Frans Ylitalo. Sodan aikana Yli-Ii otti vastaan evakkoja etupäässä Kuusamosta.

Toivo Hyyryläinen  
**SOTIEN UHRIT**

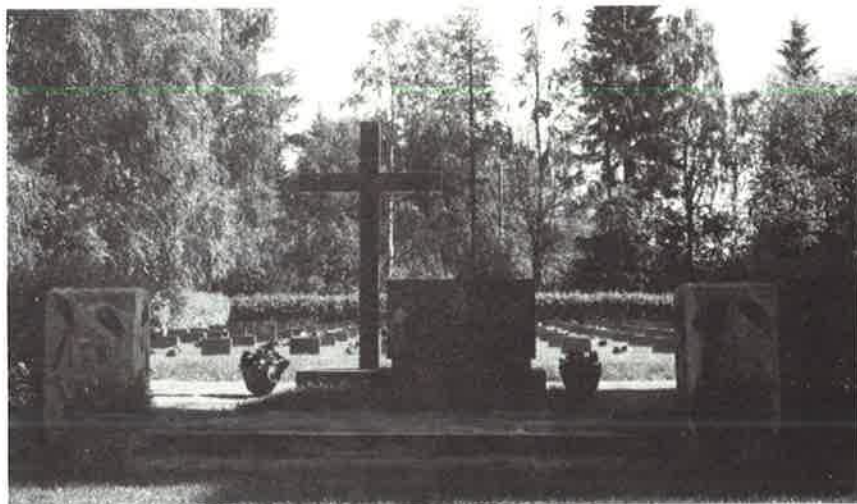
## Yli-Iin sankarihautausmaa

Yli-Iin sankarihautausmaa sijaitsee kirkkopuistossa kirkon pohjois-sivulla kirkon vieressä. Se käsittää yhteisen muistomerkin lisäksi 4 kansalais-, 8 talvi- ja 97 jatkosodassa kaatuneiden yksityistä muistomerkkiä.

Sodan aikana haudat merkittiin valkoisin puuristein ja sen jälkeen marmorilaatoin. Vuosina 1952—53 hautausmaa sai nykyiset muistomerkkinsä seurakunnan, kunnan ja yksityisten varoin. Myöhemmin 4 Iihin haudattua vapaussoturia saivat muistomerkin Yli-Iin sankarihautausmaalle.

Muistomerkit on suunnitellut oulujokelainen maanviljelijä Lauri Saarela, ja valmistaja on Peipohjan Kiviveistämö. Yhteisen muistomerkin muodostaa punaista graniittia oleva paasi ja risti. Paadessa on kirjoitus: Isänmaan puolesta 1939—40, 1941—44. Joh. 15:13 "Sen suurempaa rakkautta ei ole kenelläkään, kuin että hän antaa henkensä ystävänsä edestä". Korkeus maasta ristin huippuun on 270 cm. Jalkakivi ja välikivi ovat samaa materiaalia, edellisen korkeus 20 cm ja jälkimmäinen 10 cm. Pääkivi on 80 cm korkea, ja jalkakivistä lähtevä erillinen risti 250 cm korkuinen.

Yksityiset muistomerkit ovat samaa materiaalia kuin edellä, Vehmaan punaista graniittia. Se on pystykivi 47 cm leveä, 37 cm korkea, vahvuus päältä 8 cm ja alaosasta 16 cm, etupäällisyys ja sivut ovat kiilloitetut, takaa hienoksi hakattu, pyöristetyt kulmat ja nimissä on syväpuhalluskaiverrus.



Yli-Iin sankarihautausmaa. Kuva: Salme Pääkkölä.

Hautausmaa on nurmetettu. Sitä ympäröi orapihlaja-aita. Sisäänkäynnin porttina on kaksi sementtipylvästä luonnonkivin koristettu. Portin ja muistomerkin välissä on laattakiveys.

Sankarimuistomerkkien paljastusjuhla oli 12.7.1953 kirkkopuistossa. Varsinaista paljastusjuhlaa edelsi kirkossa juhla jumalanpalvelus, jossa saarnasi tuomiokapitulin asessori Tauno Sutinen.

Patsaan paljastuspuheen piti kunnan esimies Frans Ylitalo. Yli-Iin kirkkokuoro lauloi opettaja Annikki Turtisen johdolla. Patsaan vastaanottopuheen piti Yli-Iin kirkkoherra Eino Eskola. Paljastusjuhlassa oli 1. Divisioonan soittokunta mukana esiintyvä myös kirkkokahvin jälkeen pidetyssä päiväjuhlassa. Juhlassa laskettiin sankarihaudalle 6 seppelettä. Päiväjuhlassa juhlapuheen piti evl. Merenheimo ja mukana oli myös kenraali Arne Blick. Päivän juhlallisuuksiin osallistui kaikkiaan noin 500 henkeä.

## Sankarihautausmaan kartta ja sen mukainen luettelo muistomerkeistä

Haudat numeroitu siirtyen vasemmalta oikealle ja riveissä ylhäältä alas

|     |     |     |     |     |     |     |     |     |     |
|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|
| 1   | 2   | 3   | 4   | 5   | 6   | 7   | 8   | 9   | 10  |
| 11  | 12  | 13  | 14  | 15  | 16  | 17  | 18  | 19  | 20  |
| 21  | 22  | 23  | 24  | 25  | 26  | 27  | 28  | 29  | 30  |
| 31  | 32  | 33  | 34  | 35  | 36  | 37  | 38  | 39  | 40  |
| 41  | 42  | 43  | 44  | 45  | 46  | 47  | 48  | 49  | 50  |
| 51  | 52  | 53  | 54  | 55  | 56  | 57  | 58  | 59  | 60  |
| 61  | 62  | 63  | 64  | 65  | 66  | 67  | 68  | 69  | 70  |
| 71  | 72  | 73  | 74  | 75  | 76  | 77  | 78  | 79  | 80  |
| 81  | 82  | 83  | 84  | 85  | 86  | 87  | 88  | 89  | 90  |
| 91  | 92  | 93  | 94  | 95  | 96  | 97  | 98  | 99  | 100 |
| 101 | 102 | 103 | 104 | 105 | 106 | 107 | 108 | 109 |     |

## yhteinen muistomerkki

- |                      |                       |
|----------------------|-----------------------|
| 1. Lauri Kerola      | 11. Tauno Jämsä       |
| 2. Vanja Rasvala     | 12. Esko Heikkinen    |
| 3. Veikko Sankala    | 13. Kaarlo Puolakka   |
| 4. Eero Kaarre       | 14. Kaarlo Maajuuri   |
| 5. Frans Alatalo     | 15. Reino Kanniala    |
| 6. Jaakko Lahdenperä | 16. Yrjö Ylisiurua    |
| 7. Leo Virkkula      | 17. Tauno Keskikallio |
| 8. Heikki Manninen   | 18. Matti Hiltunen    |
| 9. Eino Jussila      | 19. Martti Alatalo    |
| 10. Erkki Turtinen   | 20. Juho Jussila      |



*Yli-Iin sankarihauta kesällä 1941. Frans Ylitalon kok.*



*Past. Eino Kuusela ja Osk. Heikinheimo siunaavat 15 yli-iiläistä sankarivainajaa kesällä 1941. Kuuselan viimeinen toimitus Yli-Iissä. Frans Ylitalon kok.*



*Yli-Iin sankarihauta talvella 1943. Frans Ylitalon kok.*



*Stm. Heikki Mikkolan sankarihautaus keväällä 1940.*



*Ltn. Vilho Kortin sankarihauta.  
Frans Ylitalon kok.*

21. Erkki Tossavainen
22. Reino Kyrönlampi
23. Reino Hökkä
24. Frans Sirkelä
25. Niilo Huhtala
26. Kaarlo Räinen
27. Olavi Ikonen
28. Niilo Maalismaa
29. Martti Hökkä
30. Mauri Hökkä
31. Reino Huhtala
32. Vilho Ylisiurua
33. Väinö Pelkonen
34. August Koskela
35. Eino Mursu
36. Jaakko Alatalo
37. Uljas Kleemola
38. Yrjö Mursu
39. Erkki Annanpalo
40. Veikko Puolakka
41. Viljo Katiska
42. Väinö Niemelä
43. Onni Haapakoski

44. Juho Niemelä
45. Kalle Marttila
46. Tauno Räihä
47. Väinö Alajakku
48. Lauri Ruonakangas
49. Antero Tanninen
50. Toimi Heikkinen
51. Heikki Huhtala
52. Eino Kesikallio
53. Eemil Hirvasniemi
54. Matti Haukilahti
55. Pauli Ojala
56. Niilo Räihä
57. Pentti Manninen
58. Martti Kaleva
59. Yrjö Toro-oja
60. Arttu Kuusela
61. Heikki Alasiurua
62. Väinö Säynäjäaho
63. Väinö Kannainen
64. Jaakko Koskela
65. Yrjö Mikkola
66. Heikki Mikkola
67. Lennart Rajala
68. Martti Matinaho
69. Reino Hinkula
70. Kaarlo Siurua
71. Martti Jaara
72. Hugo Alatalo
73. Reino Kaukko
74. Augusti Illikainen
75. Johan Katiska
76. Martti Ylisiurua
77. Kalle Pahkala
78. Eino Maajuuri
79. Herman Ylisiurua
80. Erkki Laakkonen
81. Eino Mertala
82. Martti Kaarre
83. Toivo Ahola
84. Eino Hirvasniemi
85. Arvo Pahkala
86. Pauli Alatalo
87. Heikki Annanpalo
88. Juho Lahdenperä
89. Arttu Riepula

90. Vilho Kortti
91. Kalle Ojala
92. Pauli Maajuuri
93. Roope Saarela
94. Teppo Lehtosaari
95. Jaakko Hiltunen
96. Olavi Heinikoski
97. Kaarlo Ruonakangas
98. Viljo Marttila
99. Otto Kaisto
100. Arvi Saavalainen
101. Yrjö Kaisto
102. Heino Kaleva
103. Arttu Kiuttu
104. Artturi Ylipahkala
105. Johannes Jalokoski
106. Jaakko Tapio
107. Juho Jussila
108. August Koppelo
109. Tauno Haapakoski



*Mari Matinaho miehensä Martin  
sankarihaudan ääressä.  
Mari Matinahon kok.*

### Kentälle jääneet

1. ups.kok. Mauri Johannes Hökkä, s. 7.11.-20, k. 4.8.-41
2. stm. Heikki Manninen, s. 21.1.-15, k. 15.8.-41
3. stm. Kalle Eevert Ojala, s. 14.12.-10, k. 15.8.-41
4. stm. Pauli Johannes Maajuuri, s. 25.1.-16, k. 15.8.-41
5. stm. Roope Viljam Saarela, s. 10.6.-08, k. 16.8.-41
6. stm. Viljo Aukusti Marttila, s. 10.11.-21, k. 16.8.-41
7. stm. Otto Kaisto, s. 21.12.1897, k. 19.8.-41
8. stm. Arvid Saavalainen, s. 26.6.-01, k. 19.8.-41
9. stm. Heino Henrik Kaleva, s. 26.12.-07, k. 27.8.-41
10. stm. Yrjö Arvid Kaisto, 27.5.-14, k. 20.8.-41
11. stm. August Aleksander Koppelo, s. 11.1.1900, k.2.9.-41
12. stm. Tauno Aukusti Haapakoski, s. 29.11.-22, k. 18.2.-42
13. SS-untersch-führ. Niilo Maalismaa, s. 17.10.-14, k. 18.10.-42
14. Vänr. Erkki Turtinen, s. 13.5.-22, k. 29.6.-44

## Kaatuneita veljespareja

- |  |                               |
|--|-------------------------------|
| 1. Niilo ja Tauno Räihä                      | 9. Viljo ja Jaakko Lahdenperä |
| 2. Juho ja Eino Jussila                      | 10. Heikki ja Erkki Annanpalo |
| 3. Yrjö ja Uuno Kaisto, Uuno<br>asunut Iissä | 11. Martti ja Eero Kaarre     |
| 4. Heikki ja Yrjö Mikkola                    | 12. Martti ja Heino Kaleva    |
| 5. Mauri ja Martti Hökkä                     | 13. Yrjö ja Vilho Ylisiurua   |
| 6. Pauli ja Kalle Ojala                      | 14. Eino ja Yrjö Mursu        |
| 7. Onni ja Tauno Haapakoski                  | 15. Heikki ja Reino Huhtala   |
| 8. Eino ja Kaarlo Maajuuri                   | 16. Pauli ja Martti Alatalo   |
|  | 17. Jaakko ja Matti Hiltunen  |

## Yli-Iin sotainvalidit

Vilho Henrik Hiltunen, s. 11.2.1924  
Tauno Ilmari Kakko, s. 14.2.1923  
Pauli Ylisiurua, s. 23.1.1911  
Antti Anselmi Ahola, s. 22.5.1917  
Lauri Annanpalo, s. 27.5.1919  
Kalle Johannes Haapaniemi, s. 9.10.1910  
Hugo Johannes Haapaniemi, s. 28.1.1903  
Reino Johannes Heinonen, s. 17.12.1909  
Vilho Aalto, s. 15.5.1910  
Ahti Eemil Annala, s. 2.1.1925  
Lauri Hemming Maalismaa, s. 19.10.1916  
Aaro Kalervo Olkonieniemi, s. 5.7.1921  
Otto Henrik Hökkä, s. 22.8.1918  
Kaarlo Johannes Jaara, s. 28.8.1916  
Eemil Juutinen, s. 11.6.1907  
Eino Johannes Juutinen, s. 29.5.1925  
Uuno Jalmari Jämsä, s. 10.7.1915  
Juho Arvid Järvenpää, s. 12.5.1909  
Heikki Valter Kakko, s. 5.7.1921  
Reino Johannes Kakko, s. 12.2.1908  
Kaarlo Kustaa Kaukko, s. 12.3.1901  
Ilmari Koskela, s. 9.3.1907  
Veikko Viljami Koukkula, s. 2.10.1909  
Eino Johannes Kyrönniemi, s. 28.6.1908  
Väinö Anselmi Lahtinen, s. 21.2.1917  
Andei Lehtosaari, s. 6.10.1914  
Teppo Lehtosaari, s. 25.12.1911  
Antti Aleksanteri Maajuuri, s. 7.7.1909  
Kaarlo Maalismaa, s. 20.2.1908  
Heikki Martimo, s. 3.5.1915

Pauli Olavi Niemelä, s. 21.3.1924  
Yrjö Kustaa Paasovaara, s. 20.7.1913  
Yrjö Johannes Piri, s. 19.3.1921  
Viljo Ilmari Päckilä, s. 26.5.1915  
Tauno Arvid Ruonala, s. 11.6.1913  
Heino Säikkä, s. 27.8.1911  
Armas Rudolf Veijo, s. 20.11.1914  
Kalle Jalmari Alajakku, s. 5.1.1910  
Heikki Alatalo, s. 12.3.1912  
Ossi Herman Alatalo, s. 29.5.1925  
Eero Mikael Hietala, s. 9.1.1922  
Veli Elias Huhtala, s. 11.4.1914  
Juho Mikael Hätälä, s. 1.10.1893  
Einari Jaara, s. 2.3.1918  
Oiva Antero Jakku, s. 22.10.1923  
Jaakko Juutinen, s. 10.5.1912  
Kalevi Kaarlo Kakko, s. 1.1.1924  
Viljo Aukusti Kakko, s. 14.2.1912  
Esko Eemeli Manninen, s. 13.3.1922  
Lauri Oiva Johannes Manninen, s. 21.3.1924  
Erkki Mäntyjärvi, s. 16.7.1908  
Väinö Jalmari Pikkuaho, s. 19.1.1918  
Hemmi Johannes Puurunen, s. 5.10.1920  
Niilo Taneli Räihä, s. 10.11.1923  
Heikki Tanninen, s. 19.1.1915  
Reino Johannes Tihinen, s. 12.10.1914  
Oskari Tuomaala, s. 8.11.1905  
Erkki Ylipahkala, s. 20.3.1923  
Eevert Ylisiurua, s. 9.1.1910  
Niilo Antero Aalto, s. 31.7.1912  
Juho Eemil Alatalo, s. 2.3.1909  
Pauli Iisakki Haapakoski, s. 27.12.1903  
Eino Aukusti Jaara, s. 25.12.1918  
Johannes Jokela, s. 24.6.1914  
Juho Eemil Kanniala, s. 24.4.1911  
Arvid Kuusijärvi, s. 23.2.1913  
Jaakko Eemeli Mikkola, s. 16.8.1909  
Väinö Räinen, s. 26.2.1918  
Jaakko Tanninen, s. 24.2.1922  
Uuno Johannes Päckilä, s. 1.12.1908  
Väinö Arvid Ylitalo, s. 28.6.1911  
Arvo Lennart Alaraasakka, s. 3.8.1913  
Veikko Erkki Hanhisuanto, s. 28.5.1920  
Yrjö Johannes Hökkä, s. 24.12.1922  
Veikko Antero Kontiokari, s. 5.1.1922  
Antti Aukusti Kuurola, s. 18.8.1925

Reino Henrik Lapinkangas, s. 6.12.1914  
Esko Maalismaa, s. 21.4.1920  
Niilo Paasovaara, s. 29.9.1904  
Jaakko Iivari Räihä, s. 27.12.1923  
Lauri Aleksanteri Ränkä, s. 9.7.1911  
Kaarlo Johannes Tanninen, s. 24.1.1909  
Feelis Timonen, s. 11.1.1916  
Niilo Olavi Viitala, s. 15.4.1921  
Otto Henrikki Viitala, s. 22.3.1924  
Toivo Erik Viitala, s. 4.2.1921  
Matti Ylipahkala, s. 22.12.1914  
Heino Ilmari Virkkula, s. 3.2.1919  
Martti Ylipahkala, s. 27.9.1906  
Heikki Ylisiurua, s. 13.3.1918  
Lauri Ylisiurua, s. 3.8.1920  
Väinö Arvid Ylitalo, s. 28.6.1911  
Pauli Henrikki Ruonala, s. 24.10.1919  
Toivo Ilmari Virmasvuo, s. 25.8.1909

## Muistokirjoituksia kaatuneista

### **Luutnantti Vilho Kortti**

Omaisille saapuneen tiedon mukaan on itärintamalla tk 7 pv kaatunut kansakoulunopettaja luutnantti Vilho Kortti Yli-Iistä. Hän oli syntynyt Yli-Iissä 10.3.1908. Käytyään Kajaanin seminaarin hän toimi aluksi kansakoulun opettajana Evijärvellä, kunnes siirtyi opettajaksi kotipitäjäänsä. Joitakin vuosia sitten hänet valittiin Petsamon opettajan toimeen, missä virassa hän sitten olikin talvisodan syttymiseen saakka. Talvisodassa Kortti toimi koko ajan Petsamon rintamalla ja ylennettiin sodan jälkeen luutnantiksi. Jonkin aikaa hän ehti toimia opettajana Yli-Iin Pahkalan kylällä, kunnes isänmaa jälleen kutsui velvollisuuttaan täyttämään.

Opettaja Kortti oli pienestä pitäen mukana raittiustoiminnassa, seminaariaikanaan sekä myöhemmin Kajaanin ja Oulun raittiuspiirin luottamustoimissa. Hän oli tunnettu hyvänä puhujana. Edelleen suojeluskunta- ja varsinkin poikatyö olivat hänen sydäntään lähellä. Hänen monipuoliset taiteelliset lahjansa olivat tunnettuja. Hän toimi eri kuorojen johtajana. Sankarivainajaa jäi kaipaamaan 2 sisarta ja veli.

Kaleva 1941 n:o 184, s. 4.

### **Vänrikki Mauri Johannes ja kersantti Martti Veli Hökän muistolle.**

Muistuu mieleen ilon tunteet  
muistuu murheen huokailut.

Muistan aina v. 1920 marrask. 7 päivän, se oli itsenään pyhäinmiesten päivänä, kun saimme Herran lahjana kaksi tervettä poikaa. Silloin oli ilomme suuri. Itkimme silloinkin ja itkimme ilosta. Tunsimme itsemme aivan yllätetyiksi Jumalan hyvydestä. Ja sitten alkoikin kasvatustehtävät, joihin sisältyy paljon muistoja. Muistan kuinka te pojat olitte aina hoitoamme vailla yhtä aikaa, ja saimme yhdessä teitä vaalia ja tuuditella ja niin vuosien kuluessa aivan kuin huomamatta vartuitte miehiksi aikana, jolloin isänmaa tarvitsee kaikki poikansa. Niinpä saitte tekin kutsunne ja pääsitte tehtäväänne suorittamaan joka olikin teille mielitehtävä. Muistan sinut Mauri, kuinka sinun isänmaan rakkautesi oli palava. Olisit mennyt jo talvisodan aikana vapaaehtoisesti jonka vanhempasi sinulta estivät, lohduttaen, että odota Herran aikaa. Tulikinhan sinulle oma aikasi, ja niin myös Martille. Ruotuväkeen menitte melkein samanaikaisesti. Sinä, Mauri, tulit jo alusta sotasairaalan kirjuriksi ja Martti saman aikaisesti jalkaväen harjoituksiin ja niin tulitte vertailemaan toisianne kehitystasolla. Mauri aina sanoi, että Martti on jo niin ja niin paljon edellä hänestä sotilaskoulutuksessa, ja hän ikäänkuin kärsi alemmuustunnetta kaksoisveljeensä, Marttia, kohtaan.

Sinä Mauri jouduit sitten huhtikuussa upseerikursseille N:o 41. Se oli sinulle raskas kurssi niinä helteisinä kesäkuun kausina ja kurssi oli jakettava! Ja sitten kurssin päätyttyä et saanut pientäkään lomaa kotona käydäksesi, vaan sota-ajan kuumeisella kiireellä vietiin sinut sinne jonnekin, josta et enään koskaan palannut. Ei edes ruumiistasi tiedetä missä se rauhassa lepää.

Kyllä oli surumme suuri kun saimme kuulonviestin sinusta, että sinäkin olet elokuun 4 päivänä 1941 antanut suurimman uhrisi meidän hyväksi, että meillä rauha olisi. Ei ollut pitkä aikainen sinun sotapolkusi, vaan sitä uljaampi. Me emme saaneet mitään selvyyttä sinun viimevaiheista ja kohtaloistasi. Me uskomme, että Jumala kohtaloitten kaitsijana on armahtanut sinua ja on lopettanut sinun vaivasi ja kärsimyksesi ja on ottanut sinut iankaikkiseen onneen ja autuuteen. Tämän toivomme ja uskomme sinun osaksesi tulleen.

Sinä jätit kaksoisveljesi, Martin jatkamaan tehtävänsä joka ihmeellisesti menestyi kauan, ettei hän haavoittunutkaan. Meillä oli toivo, että jos hän säästyy, mutta toisin oli Jumalan tarkoitus hänenkin suhteensa. Ja kun aika täyttyi, niin Marttikin pääsi pois. Hänen uhripäivänsä oli 30.5.43 samalla suunnalla kuin Maurikin. Sinäkin Martti olet nyt poissa, sinä olit kodillemme kuin tämä juhannuskesän aurinko. Sinusta jäi ainoastaan mieluiset muistot. Sinä olit ihminen, josta voi sanoa, että siinä oli valoa ja lämpöä ympäristössään ja toveripiirissään. Luonteeltasi olit aina nöyrä ja muita palveleva ja itsesi unhoittava. Se kai oli se tenhovoima, jolla osasit kaikki voittaa.



Ei sinun suustasi tullut koskaan tiukkoja sanoja, vaan ne oli aina lempeyttä sointuvia ja rauhallisia. Työsi oli kaikki hyvin tehtyä ja täsmällisesti suoritettuja, mikä ilmeni myöskin pataljoonasi komentajan lähettämästä osanottokirjeestä. Siinä hän sanoo m.m.: "Että hän oli parhaita miehiäni, joka aina hänelle ominaisella valoisalla mielellä ja luotettavista luotettavimpana suoritti kaikki tehtävänsä vaikeuksien tilanteissa".

Kaipauksemme on suuri sinusta Martti, ei ainoastaan isän ja äidin, jällellä olevien veljien ja sisarten, vaan sinua kaipaavat vanha isä ja äiti ja Varjolan tädit. Olithan heille kaikille kuin oma poika, sinähän olit jo kolmatta vuotta heidän luonaan ennen sotaan lähtemistäsi. Lomalla käydessä kävit aina tullen menen Varjolassa. Siellä pidettiin sinua kuin omana poikana, josta toivottiin heille vanhuudessa turvaa. Kaikki ovat menneet heidänkin suunnitelmat ja niinhän on monen muun perheen siteet ratkenneet tänä raskaana uhrien aikana.

Suomen kansa on joutunut uhritielle, joka on vieläkin meille tuntematon mitassaan. Muistan kun Mauri kirjoitti muutamassa kirjeessään: "ja on sodan kasvot tutut. Ja että laske sinä Herra uhriesi luku".

"Uhrin suuren, vaati teiltä kallis vapautemme mutta altis kaikkeen valmis oli urheutenne".

Nyt olette Mauri ja Martti meiltä poissa, te olette elämäne eläneet ja päivätyönne suorittaneet viimeistä piirtoa myöten. Ajattelin monesti, kun olitte leikkiviä lapsia, että mikähän on Jumalan aivoitus teidän tehtäväksenne tässä ajassa oleva? Ja nyt on sekin arvoitus selvä. En olisi uskonut jos joku ystävä olisi osannut sanoa, että sitä varten sinäkin poikiasi kasvatat, että ne kerran sinulta temmataan pois. En kuitenkaan sano, että Jumala olisi tehnyt väärin kenenkään kohdalle, joilta on rakkaimmat sodassa menneet. Hänellä on kaikessa omat tarkoituksensa, vaan me emme ymmärrä niitä ja Hän tarkoittaa kaikessa vain meidän parastamme. Siksipä minusta tuntuu, että hän sai pojistamme jo täysin kypsyyttä viljaa ja katsoi parhaaksi ottaa ne pois. Kaipaus on kyllä katkera, mutta toivon sellaiset surut kohtalotovereillanikin olisi meitä itse kutakin ohjaamassa siihen huoleen, että mekin kerran saisimme Herran omina täältä muuttaa pois, muuttaa sinne, missä ei enää pauhaa myrskyt maan, vaan soi pi Herran kiitos ainiaan.

Yli-Iissä 24.6.43

Suurilla kaipauksilla muistava

Isä

"Herra antoi, Herra otti kiitetty olkoon Herran nimi."

### Stm. Martti Matinaho.

#### In memoriam

Martti, Sinunko osasi oli kaatua ja vuodattaa sydänveresi ensimmäisenä kotipitäjäsi aseveikoista? Siellä, missä urhot Suomen samovat sukuheimoaamme vapauttamassa barbarismin kiroista, siellä Kan-telettaren laulumaille päättyi Martin sankarihoiteinen elontie.

Sanomattoman järkyttävää oli puoliosostasi, lapsukaisiasi, äidistäsi, tuttavistasi, kun katsein himmennein, kätesi hellät kylmenneinä sankarimatkalta kotiin palasit. Olit, Martti, elämänhaluisuutta uhkuva, toimintasi tarmoa osoittava. Nuoruuden innolla ja omien käsi-varsi voimalla muille esimerkkiä näyttäen kävit puolisollesi, pienokaisillesi, uutta kotia rakentamaan. Martti, et ehtinyt kauan rakentamassasi kauniissa kodissasi perheesi turvana ja ilona olla, kun kutsu soi muuttaa kotiin, jossa ei sodanmelske pauhaa. Oi, kuinka kallis on vapautemme hinta! Oli tahto taivaan Herran, että sinun, Martti, näin piti käydä. Sinun on, Martti, hyvä olla! Ei osaa ihminen sen kauniimpaa kuin kuolla ja kaatua sankarina puolesta uskon, kodin ja isänmaan.

Olkoon leposi suloinen nukkuessasi sankariunta toisten aseveljiesi vierellä kotipitäjäsi sankarihaudassa. Pohjolan kesäinen vieno tuuli humiskoon sinulle, Martti, kiitosvirttä ja omaisillesi, tuttavillesi löhdun virttä. Kiitos, Martti, kaikesta. Sankarimuistosi elää!

Yli-Iissä 23. VII 41.

L—ri S—rua.

#### Alik. Väinö Augusti Kannian muistolle

Sinä, Väinö, olit rakkain perheemme jäsen, tyyni ja lempeä luonteeltasi. Sait kutsun lähteä vainolaistamme vastaan. Lähdit reippaana ja rohkein mielin velvollisuuttasi täyttämään, mutta sitten saapui suruviesti, että sinä, rakas mieheni, olet muuttanut sinne, missä sota ei pauhaa. Kiitos, rakas mieheni ja isämme, siitä, että täytit kalleimman tehtäväsi meidän kaikkien jälkeensä jääneiden edestä, kun uhrasit nuoren elämäsi isänmaan alttarille. Herra, auta meitä tahtoosi tyytymään, silloinkin, kun se kipeimmin koskee.

Lepää rauhassa Yli-Iin sankarihaudassa muiden sankareiden rinnalla.

Kiitos kaikesta suuresta rakkaudestasi. Kauniina säily muistosi.

Hildasi

#### Vänr. Erkki Turtisen muistolle

Kesäkuun 29 p toi sinulle, Erkki, rauhan. Silloin sait siirtyä pois joukostamme. Sankarikuolema kohtasi sinut. Tämä tuntuu vieläkin vaikealle uskoa. Kaikkiesi uhranneena sotilaana olet saanut ikirauhan.

Olit nuori, iloinen ja elämänhaluinen. Kuljit lyhyen elämäsi esimerkillisesti, sillä asetit päämääräsi korkealle kulkien kohti jaloja ja

kauniita pyrkimyksiä. Kirjeesi sieltä etulinjasta antoivat meillekin innostusta elämään ja uskomaan parempiin aikoihin. Pyysit meitäkin rukoilemaan rakkaan synnyinmaamme puolesta. Tiedän, sen teit itse sangen usein. Olit valinnut elämäntehtäväksesi suuria uhrauksia ja paljon itsensä kieltäytymistä vaativan tehtävän. Aioithan aloittaa teologian opinnot vapauduttuasi sieltä. Mutta et itsekkäästi toivonut pikaista kotiutumista, vaan Herran tahtoon tyytyen suorittit velvollisuutesi tunnontarkasti. "Isänmaamme onni on meidän onnemme. Se on oleva palkka työstämme. Näin ajatellen rukoillen työmme suoritta-  
kaamme". Eräs kirjeesi loppui näin. Kirjeesi ovatkin jättäneet Sinusta elävän muiston meille.

Poismenosi on tuonut kotiisi suuren surun ja kaipauksen. Paikkasi sisarusparvessa pysyy tyhjänä. Olit hyvä ja kunnan poika kodissasi, olit hyvä veli. Sydäntä vihlova on se tuska, jota läheisesi tuntevat. Mutta heillä on lohdutuksena se toivo, että kerran olette vielä kaikki yhdessä. Tyhjä on paikkasi myöskin meidän luokkatoveriesi keskuudessa. Olit jo kouluvuosina ahkera ja tunnollinen työssäsi, hyvä toveri ja ystävä. Niinpä opettajasi pitivät sinusta ja saavutit luokkatovereiden ystävyyden. Siksi muistamme sinua kaivaten.

Syväriiltä kerran kirjoitit ensi kesänä pidettävästä luokkakokouksestamme: "On hauskaa tavata pieni joukkomme vuosien jälkeen. Olemmeko siellä kaikki silloin? Monet vaarat uhkaavat, mutta onhan meillä Jumala, joka auttaa ja varjelee". Oliko tämä kuin aavistelua? Nyt olet juuri Sinä pois. Se luokka, joko kokoontuu ensi kesänä, tulee varmaan Sinun pienen kumpusi luo.

Ehkä isästäsi ja sisaruksistasi olisi ollut todellisemman tuntoista, jos olisit saanut lepopaikaksesi kotoisen sankarin majan. Mutta nyt pieni, kukkiva kumpu todistaa, että se lepopaikkasi on jossakin, vaikka emme tiedä missä. Mutta se lohduttaa omaisiasi ja meitä ystäviäsi, että uskoit elämäsi Jumalan käteen. Tiedämme, että nukahdit onnellisena syvästi rakastamasi isänmaan helmaan. Kiitos, Erkki, kaikesta.

Luokkatoverisi Elsa Pirinen

### **Eino Johannes Keskikallio**

Yllättäen saapui tieto kotikonnullesi, että vihollisen luoti on murskannut sinunkin nuoren elämäsi.

Rakas serkkuni, olisimme antaneet mitä muuta tahansa, kun vain olisimme saaneet pitää sinut luonamme. Mutta Jumalan silmä näkee parhaiten me tyydymme siihen.

Sinä jätit äidin ja isän murheeseen. Olithan kodin ainoa lapsi, ja niin kultainen lapsi kotipiirissäsi. Sinun muistosi elää kauniina mie-lissämme.

Oulu 22.8.-41.

Rakkaudella muistaen

Serkkusi Selma

### **Eino Maajuuren muistolle**

Sinä, Eino, olit kultainen naapurin poika ja lapsuuden leikkiveri. luonteeltasi olit hiljainen ja tyyni. Kesän keritessä sait lähteä vaino-laista vastaan. Eivät varmaan olleet unohtuneet vielä muistot 1939—40 talvisodasta, mutta siitä huolimatta lähdit reippaana ja iloisena taasen taisteluun. Vasta lähtiessä seisoi vihkiälttäritillä nuoren morsiamesi kanssa täynnä elämänhalua ja intoa. Taivaan Herra määräsi kuitenkin toisin maisen matkasi päin. kaaduit taistotantereella ja jätit nuoren vaimosi syvään suruun. Vanhemmat, siskot, veljet, naapurit, tuttavat ja asetoverit kaivaten muistavat sinua. Eino, jätit kotiisi tyhjän sijan. Lepää rauhassa Yli-Iin sankarihaudassa toisten aseveljiesi vieressä. Kiitos suuresta rakkaudestasi, kauniina säilyy muistosi. Herra, auta meitä tahtoosi tyytymään silloinkin, kun se meihin kipeimmin koskee. Muistoasi siunaten,

serkkusi Olga

*SANKARIVAINAJIEN KUVASTO*



*Stm.*  
*Toivo Ahola*  
 \* 13.10.1917 † 2.8.1941  
 Kenttäsair. 12



*Stm.*  
*Väinö Alajakku*  
 \* 13.12.1916 † 17.8.1941  
 Kiestingin itäp.



*Stm.*  
*Hugo Olavi Alatalo*  
 \* 7.1.1917 † 20.7.1941  
 Kananainen



*Kers.*  
*Jaakko Alatalo*  
 \* 10.1.1913 † 4.5.1942  
 Jelettijärven suunnalla



*Stm.*  
*Heikki Iivari Alasiurua*  
 \* 20.3.1911 † 7.8.1941  
 Kiestinki



*Stm.*  
*Frans Alatalo*  
 \* 17.8.1923 † 14.9.1944



*Aliups. opp.*  
*Martti Erik Alatalo*  
 \* 4.10.1923 † 16.6.1944  
 Kivennapa



*Stm.*  
*Pauli Johannes Alatalo*  
 \* 27.5.1916 † 31.7.1941  
 Sohjananjoki



*Alik.*  
*Heikki Annanpalo*  
\* 23.12.1913 † 31.7.1941  
*Sohjananjoki*



*Korpr.*  
*Erkki Annanpalo*  
\* 10.5.1918 † 11.12.1942  
*Kiestingin maasto*



*Kers.*  
*Matti Haukilahti*  
\* 20.8.1914 † 22.2.1940  
*Taipale*



*Stm.*  
*Esko Erik Hoikka*  
\* 13.8.1918 † 6.5.1944



*Stm.*  
*Onni Aleksanteri Haapakoski*  
\* 1.5.1920 † 2.11.1941  
*Kenttä-s. 12*



*Stm.*  
*Tauno Aukusti Haapakoski*  
\* 29.11.1922 † 18.2.1942  
*Sukkulakukkula*



*Stm.*  
*Toimi Jafet Hoikka*  
\* 8.8.1917 † 16.8.1941  
*Kiestingin itäp.*



*Stm.*  
*Olavi Johannes Heinikoski*  
\* 19.7.1921 † 13.3.1942  
*Partioretkellä*



*Stm.*  
*Jaakko Hiltunen*  
\* 7.6.1910 † 16.8.1941  
*Kiestingin itäp.*



*Stm.*  
*Matti Hiltunen*  
\* 21.3.1906 † 27.7.1944  
*Sota-sair.*



*Stm.*  
*Eino Aukusti Hirvasniemi*  
\* 21.12.1920 † 1.8.1941  
*Sohjana*



*Stm.*  
*Heikki Olavi Huhtala*  
\* 11.5.1917 † 7.8.1941  
*Kiestinki*



*Stm.*  
*Reino Aatami Hinkula*  
\* 7.1.1900 † 19.7.1941  
*Kenttäsair. 12*



*Stm.*  
*Eemil Hirvasniemi*  
\* 18.11.1899 † 2.3.1940



*Stm.*  
*Niilo Ilmari Huhtala*  
\* 18.1.1924 † 17.10.1943  
*Uhtuan pohj. puoli*



*Stm.*  
*Reino Johannes Huhtala*  
\* 25.2.1911 † 9.11.1941  
*Kiestingistä itään*



*Kers.*  
*Martti Veli Hökkä*  
\* 7.11.1920 † 30.5.1943  
*Hevosenkentä*



*Ups. kok.*  
*Mauri Johannes Hökkä*  
\* 7.11.1920 † 4.8.1941  
*Kis-Kis-järvi*



*Stm.*  
*Aukusti Illikainen*  
\* 26.8.1917 † 20.7.1941  
*Kananainen*



*Alik.*  
*Martti Jaara*  
\* 4.9.1914 † 5.8.1941  
*Kiestinki*



*Korpr.*  
*Reino Matias Hökkä*  
\* 30.1.1921 † 23.1.1944  
*Kenttä-s. 16*



*Stm.*  
*Olavi Johannes Ikonen*  
\* 28.7.1918 † 14.9.1943  
*Sota-s. 22*



*Stm.*  
*Eino Jussila*  
\* 1.9.1907 † 6.10.1944  
*Alatornio*



*Stm.*  
*Juho Jussila*  
\* 17.5.1920 † 29.7.1944  
*Tolvajärven maasto*



*Stm.*  
*Tauno Johannes Jämsä*  
 \* 12.2.1920 † 11.4.1944



*Stm.*  
*Eero Johannes Kaarre*  
 \* 28.5.1920 † 26.8.1944  
*Ihantala*



*Stm.*  
*Yrjö Arvid Kaisto*  
 \* 27.5.1914 † 20.8.1941  
*Kiestingin itäp.*



*Stm.*  
*Heino Henrik Kaleva*  
 \* 26.12.1907 † 27.8.1941  
*Kiestingin itäp.*



*Stm.*  
*Martti Henrik Kaarre*  
 \* 5.1.1912 † 31.7.1941  
*Sohjananjoki*



*Stm.*  
*Otto Kaisto*  
 \* 21.12.1897 † 19.8.1941  
*Kiestingin itäp.*



*Alik.*  
*Martti Einari Kaleva*  
 \* 15.11.1914 † 14.3.1940



*Alik.*  
*Väinö Augusti Kanninen*  
 \* 27.7.1907 † 19.7.1941  
*Kananainen*





*Alik.*  
*Reino Kanniala*  
 \* 29.10.1911 † 28.6.1944  
 Alanoskua



*Stm.*  
*Johan Vilhelm*  
*Katiska*  
 \* 29.11.1904 † 20.7.1941



*Stm.*  
*Lauri Johannes Kerola*  
 \* 15.8.1922 † 3.8.1944  
 Sotas.



*Stm.*  
*Eino Johannes Keskikallio*  
 \* 17.12.1908 † 20.7.1941  
 Kanalainen



*Korp.*  
*Viljo Henrik Katiska*  
 \* 16.10.1922 † 10.4.1942  
 Kiestingin itäp.



*Stm.*  
*Reino Johannes Kaukko*  
 \* 18.8.1917 † 20.7.1941  
 Kanalainen



*Stm.*  
*Tauno Iivari Keskikallio*  
 \* 17.7.1921 † 14.7.1944  
 Ihantala



*Stm.*  
*Veli Artturi Kiuttu*  
 \* 24.6.1921 † 6.12.1941  
 Karhumäki



*Stm.*  
Kalle Uljas Kleemola  
\* 14.3.1922 † 6.5.1942  
Jelettijärven suunnalla



*Luutn.*  
Vilho Johannes Kortti  
\* 10.3.1908 † 7.8.1941  
Kiestinki



*Stm.*  
Jaakko Aleksander Koskela  
\* 15.1.1908 † 20.7.1941  
Kananainen



*Stm.*  
Artturi Kuusela  
\* 29.11.1910 † 7.8.1941  
Kiestinki



*Stm.*  
Aukusti Aleksander Koppelo  
\* 11.1.1900 † 2.9.1941  
Kiestingistä itään



*Stm.*  
Aukusti Aleksanteri Koskela  
\* 22.3.1902 † 28.11.1941  
Sota-s.32



*Stm.*  
Reino Johannes Kyrönlampi  
\* 22.8.1914 † 1.10.1943  
Sortavalan mlk



*Alik.*  
Erik Laakkonen  
\* 25.11.1907 † 31.7.1941  
Sohjana



*Korp.*  
**Jaakko Henrik Lahdenperä**  
 \* 12.1.1918 † 17.10.1944  
 Rovaniemi



*Stm.*  
**Juho Villiam Lahdenperä**  
 \* 21.11.1910 † 31.7.1941  
 Sohjananjoki



*Stm.*  
**Kaarlo Maajuuri**  
 \* 9.7.1924 † 27.6.1944  
 Antrean eteläp.



*Stm.*  
**Pauli Johannes Maajuuri**  
 \* 25.1.1916 † 15.8.1941  
 Kiestingin itäp.



*Stm.*  
**Teppo Lehtosaari**  
 \* 25.12.1911 † 19.2.1946



*Korpr.*  
**Eino Johannes Maajuuri**  
 \* 23.12.1916 † 20.7.1941  
 Kanansainen



*SS-untersch-er. alikers.*  
**Niilo Maalismaa**  
 \* 17.10.1914 † 22.9.—18.10.1942  
 Terekki



*Stm.*  
**Heikki Manninen**  
 \* 21.1.1914 † 15.8.1941  
 Kiestingin itäp.



*Stm.*  
*Pentti Olavi Manninen*  
\* 26.6.1920 † 6.3.1940



*Stm.*  
*Kaarlo Johannes Marttila*  
\* 26.1.1916 † 28.9.1941  
*Kangasvaarassa*



*Stm.*  
*Eino Johannes Mertala*  
\* 18.4.1911 † 16.8.1941  
*Kiestingin as.*



*Stm.*  
*Heikki Mikkola*  
\* 9.3.1909 † 9.3.1940



*Stm.*  
*Viljo Aukusti Marttila*  
\* 10.11.1921 † 16.8.1941  
*Kiestingin rata*



*Stm.*  
*Martti Johannes Matinaho*  
\* 6.5.1907 † 16.7.1941  
*Kananainen*



*Kers.*  
*Yrjö Johannes Mikkola*  
\* 15.2.1911 † 20.7.1941  
*Kananainen*



*Stm.*  
*Eino Anders Mursu*  
\* 13.1.1899 † 6.8.1941  
*Karhujärvi*



*Stm.*  
Yrjö Mursu  
\* 22.4.1911 † 30.7.1942



*Stm.*  
Juho Heikki Niemelä  
\* 15.1.1904 † 11.8.1941  
Kis-Kis-kukkula



*Stm.*  
Pauli Henrik Ojala  
\* 26.2.1907 † 21.2.1940



*Korpr.*  
Arvo Matias Pahkala  
\* 9.1.1916 † 31.7.1941  
Kenttä-sair.12



*Korpr.*  
Väinö Johannes Niemelä  
\* 8.12.1909 † 28.10.1941  
Kenttä-s. 12



*Stm.*  
Kalle Eevert Ojala  
\* 14.12.1910 † 15.8.1941  
Kiestingin itäp.



*Stm.*  
Kaarlo Pahkala  
\* 22.1.1904 † 20.7.1941  
Kananainen



*Stm.*  
Väinö Pelkonen  
\* 24.11.1920 † 19.7.1941  
Vuonninen



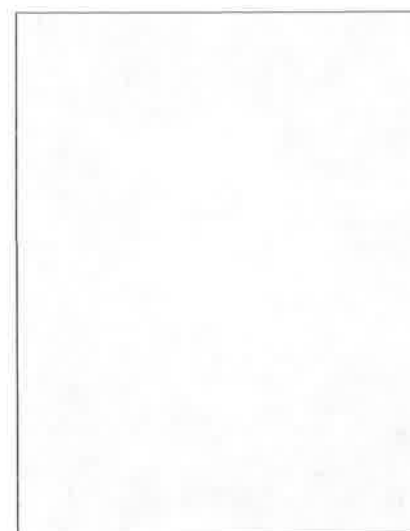
*Stm.*  
*Kaarlo Olavi Puolakka*  
 \* 13.5.1924 † 28.6.1944  
 Kenttäs. 13



*Stm.*  
*Veikko Aadolf Puolakka*  
 \* 6.4.1912 † 13.2.1943  
 Heinäjärvi



*Stm.*  
*Arttu Riepula*  
 \* 9.12.1913 † 31.7.1941  
 Sohjana



*stm.*  
*Niilo Rähä*  
 \* 19.11.1917 † 1.3.1940



*Stm.*  
*Kustaa Leonard Rajala*  
 \* 10.6.1903 † 16.7.1941  
 Kananainen



*Stm.*  
*Vanja Johannes Rasvala*  
 \* 24.10.1923 † 5.8.1944  
 Lutikkavaara



*Stm.*  
*Tauno Henrik Rähä*  
 \* 21.12.1921 † 16.9.1941  
 Kenttä-s.12



*Korp.*  
*Kaarlo Kustaa Rähä*  
 \* 26.6.1905 † 20.9.1943  
 Sota-s. 53



*Stm.*  
*Kaarlo Henrik Ruonakangas*  
 \* 15.1.1924 † 22.6.1945  
 Sotavammassair. 32



*Stm.*  
*Lauri Ruonakangas*  
 \* 18.7.1917 † 30.8.1941  
 Kiestinki—Louhen rata



*Korpr.*  
*Veikko Johannes Sankala*  
 \* 14.9.1919 † 15.8.1944  
 Rukajärven maasto



*Stm.*  
*Frans Johan Sirkelä*  
 \* 4.10.1921 † 27.1.1944  
 Vienan kanava



*Stm.*  
*Roope Viljam Saarela*  
 \* 10.5.1908 † 16.8.1941  
 Kiestingin itäp.



*Stm.*  
*Arvid Saavalainen*  
 \* 26.6.1901 † 19.8.1941  
 Kiestingin itäp.



*Alik.*  
*Kaarlo Henrik Siurua*  
 \* 11.11.1913 † 7.8.1941  
 Kiestinki



*Stm.*  
*Väinö Antero Säynäjähö*  
 \* 29.6.1915 † 19.7.1941



*Stm.*  
**Antero Tanninen**  
 \* 1.11.1914 † 20.8.1941  
 Kenttä-s. 12



*Stm.*  
**Yrjö Erik Toro-oja**  
 \* 5.4.1918 † 28.2.1940



*Stm.*  
**Leo Henrik Virkkula**  
 \* 7.5.1921 † 30.1.1945



*Stm.*  
**Herman Ylisiurua**  
 \* 5.9.1906 † 3.8.1941  
 Sohjanansuu



*Stm.*  
**Erkki Tossavainen**  
 \* 24.6.1923 † 25.3.1943  
 Kenttä-s.



*Vänr.*  
**Erkki Turttinen**  
 \* 13.5.1922 † 29.6.1944  
 Ylä-Vitele



*Stm.*  
**Martti Henrik Ylisiurua**  
 \* 19.1.1909 † 20.7.1941  
 Kanalainen



*Stm.*  
**Vilho Ylisiurua**  
 \* 13.8.1905 † 2.8.1941  
 Kis-Kis-järvi





*Sin.*  
*Yrjö Ylisiurua*  
\* 12.7.1923 † 5.7.1944  
*Antrea*

Osmo Hyvönen

IIJOKIVARREN MIESTEN TAISTOJEN  
TIE KUESTINKIIN KESÄLLÄ 1941

Kuinka helppoa onkaan juhlapuheissa sanoin puolustaa isänmaata. Kevyesti puhutaan taistelusta viimeiseen mieheen, taistelusta viimeiseen veripisaraan saakka. Mutta Kuinka toisenlaiseksi asia muuttuukaan, kun tulee eteen näiden lupausten lunastamisen aika ase kädessä. Sen kokivat sadattuhannet suomalaiset miehet viime sodissamme, sen kokivat myös Yli-Iin miehet.

Yli-Iin sankarihaudoissa lepää talvisodan kaatuneita 8 kpl, mutta jatkosodan kaatuneitten määrä nousee 97:ään, eli talvisodassa pitäjä menetti 0,3 % asukasluvustaan, mutta jatkosodassa prosenttiluku oli 3,5 %. Koko maassa oli talvisodan kaatuneitten määrä 0,7 % asukasluvusta ja jatkosodasta 1,6 %. Nämä suhdeluvut vaihtelevat hyvin paljon pitäjakohtaisesti ja voitaneen sanoa, että sodan jumala kohteli yli-iiläisiä talvisodassa tavallista lempeämmin, mutta jatkosodassa kuritti heitä tavanomaista ankarammalla kädellä. Nämä alueelliset erot johtuvat pääasiassa siitä mihin aselajiin meillä käytössä ollut liikekannallepanojärjestelmä sijoitti miehet ja millaisille taisteluken-tille sodan jumala sitten miehet heitti. Seuraavassa pyritään luomaan kuvaus Kiestingin sotatiestä kesällä 1941, siellähän olivat mukana myös yli-iiläiset.

## Kiestingin sotatie kesällä 1941

### — Ennen mottia

Kun Suomen miehet kutsuttiin talvisodan jälkeen uudelleen kesäkuussa 1941 sotalippujen alle, muodostettiin Yli-Iin miehistä kansakoulunopettaja Vilho Kortin johdolla Jalkaväkirykmentti 53:n 7. Komppania, joka kuului jääkärimajuri Kalle Nisulan komentamaan III Pataljoonaan. 8.K. oli muodostettu Kuivaniemen reserviläisistä päällikkönään kapt. J.E. Laitinen, 9.K. ylikiminkiläisistä päällikkönään opettaja, luutn. Lauri Järvi sekä 3.KKK. Iin miehistä päällikkönään kapt. Väinö Arimo.

Rykmentti kuului Ryhmä J:hin komentajanaan evl. Jussi Turtola ja se kuului edelleen kenr.maj. Hjalmar Siilasvuon komentamaan III AK:aan, mikä kesäkuun 15 päivä alistettiin saksalaisille. Ryhmä J aloitti sotansa Kuusamosta. III Pataljoonan sotapäiväkirjan pitäjä on merkinnyt tapahtumasta sotapäiväkirjaan: "Salaperäinen ja juhlallinen odotuksen tunto. Laukaustakaan ei ammuttu. Rajanylitys."

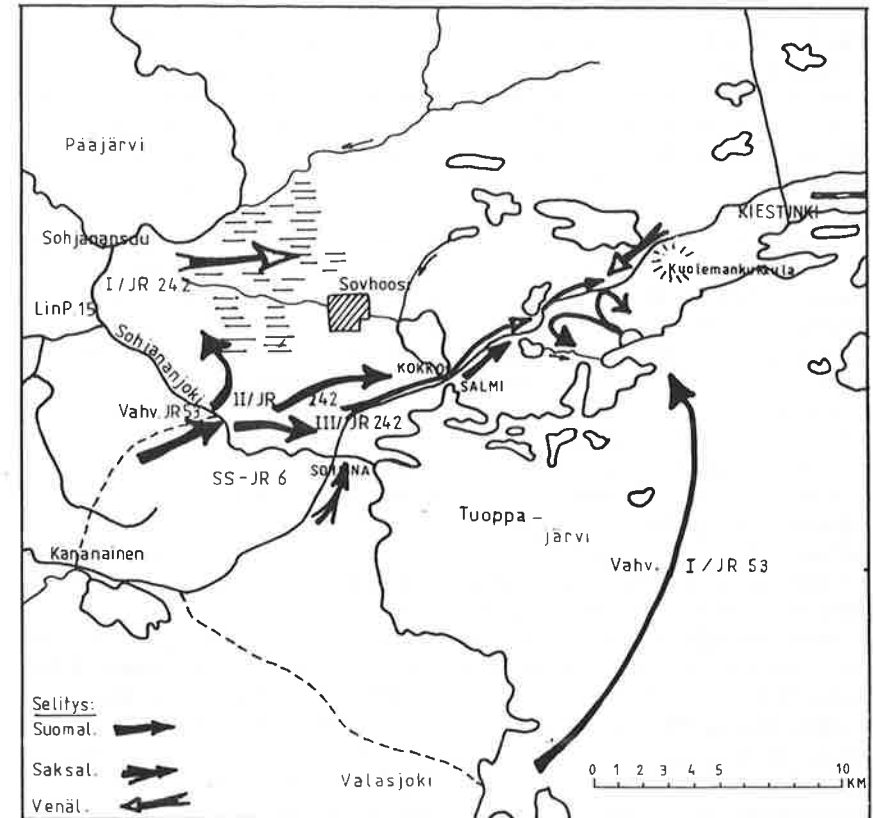
Venäläisten vastarinta oli yllättävän vähäistä. Etenemisen vauhtia ei suinkaan määrännyt vihollinen, vaan tietöiden edistyminen.

Yli-iiläiset sotamiehet Martti Matinaho ja Kustaa Leonard Rajala merkittiin ensimmäisinä kesän mittaan hyvinkin pitkäksi muodostuneeseen kaatuneitten luetteloon. Muutamaa päivää myöhemmin 19.—20.7. sai pataljoona tulikasteensa Mottikukulalla Kananaisten

ja Sohjanan puolivälissä. Tulikaste oli kova Vilho Kortin komppanialle. Se oli Kiestingin sotatien raskain päivä vieden sen riveistä pois 21 miestä, 9 kaatuneena ja 12 haavoittuneena. Jo edellisenä päivänä oli komppanian tappiot 3 kaatunutta ja 3 haavoittunutta. Pataljoona onnistui saartamaan edullisessa kukkulamaastossa puolustautuvan venäläisen II/JR 242:n, mutta saartorengas ei pitänyt, ja venäläiset pääsivät murtautumaan ulos. III Pataljoonan kärsimät tappiot Mottikukulalla olivat 22 kaatunutta ja 23 haavoittunutta. Ensimmäisenä upseerina pataljoonasta kaatui siellä 7.K:n joukkueenjohtaja vänr. Viktor Bremer.

Sohjananjoelle saavuttuaan katselivat joukot pelonsekaisin tuntein vastarannalla töröttävien venäläisten pesäkkeiden tummia, kuole-

SOHJANANJOEN ylitys 31.7. - 3.8. -41.



Kartta 1. Sohjananjoen ylitys 31.7.41 ja etenemisen jatkuminen.

maa uhkuvia ampuma-aukkoja. Niitä vastaan oli hyökättävä. Mieleen tuli kuva Tuonelan virrasta.

Suomalaisten joukkojen menestys Kiestingin suunnalla herätti saksalaisessa sodanjohdossa toiveita Muurmannin radan saavuttamisesta täältä käsin, kun Sallassa ja Petsamossa epäonnistuttiin. Kiestingin joukkoja lisättiin Saksalaisia SS-Div.Nordin joukkoja runsaine autoineen alkoi saapua Kananaisiin rikkoen muutenkin jo huonokuntoisen tien.

Hyökkäyssuunnitelman mukaan tuli I/JR 53:n koutata Valasjoelta vesitse 28 km:n pituinen matka Tuoppajärven yli Kiestingin ja Kokkosalmen puoliväliin, katkaista tie ja estää venäläisten apuvoimien tulo. Saksalaisten tuli ylittää joki Sohjanankosken paikkeilla ja suomalaisten II/JR 53:n ja III/JR 53:n joen keskijuoksun vaiheilta. Ylitystä edelsi tykistövalmistelu ja saksalaisten Stuka-syöksypommittajien pommitus.

III Pataljoona, kärjessä 9.K., vyörytti venäläisten asemia oikealle saksalaisten ylimenokohtaa kohden. Mukana oli myös yksi saksalainen komppania. II Pataljoonan tehtävänä oli kahden komppanian voimin kiiruhtaa parin km:n päässä olevalle maantiekukkulalle samalla varmistaa III Pataljoonan vasemman sivustan. Kolme komppaniaa suunnattiin vasemmalle Sohjanansuussa olevaa venäläistä I/JR 242:ta vastaan. Lin.P. 15:lla oli sitomistehävä Sohjanansuussa. Joen keskijuoksulla oli asemissa Mottikukkulalla pahoja kolhuja saanut venäläinen II/JR 242 ja saksalaisia vastassa III/JR 242.

Joen ylitys onnistui odotettua helpommin ja pienemmin tappioiden, mutta vaikeudet alkoivat tulla ja tappiot kohota, mitä syvemmälle päästiin venäläisten aseisiin. Saksalaiset eivät päässeet eteenpäin, vaan juutuivat moneksi tunniksi kiinni jokitörmään. Heidä oli autettava. Heidän saamiseen liikkeelle oli II Pataljoonan saarrostava liike suoritettava matalammin, ja samalla venäläiset pääsivät livahamaan.

I Pataljoonan vesitse suorittama koukkaus vihollisen selustaan vaikutti ratkaisevasti ylimenon onnistumiseen sitomalla venäläisten reservit, vaikkei pataljoona äärimmäisen vaikeissa oloissa ilman tykistön tukea taistelun pystyntykään pitämään tietä koko aikaa katkaistuna. Venäläiset saivat vedettyä pääosan kalustostaan ja voimistaan pois Sohjanasta. Vasta 3.8. klo 20.00 löivät I ja II Pataljoonan miehet veljenkättä kohdatessaan toisensa.

Sohjanan ylitys onnistui suomalaisille hienosti, mutta sen hinta oli kallis. Ainoastaan yhtenä päivänä motissa oli III Pataljoonan kokonaistappiot yhtä miestä suuremmat kuin Sohjananjoella, olivat 28 kaatunutta ja 67 haavoittunutta, yhteensä 95. Vilho Kortin komppanialle oli Sohjananjoen ylityspäivä 31.7. Kiestingin sotaretken toiseksi raskain, 7 miestä vietiin yli-iläisten riveistä kaatuneena ja 11 haavoittuneena. Kaikkiaan olivat suomalaisten tappiot Sohjanan taisteluvaiheessa n. 320, heistä n. 100 kaatuneina. Venäläisten kaatu-

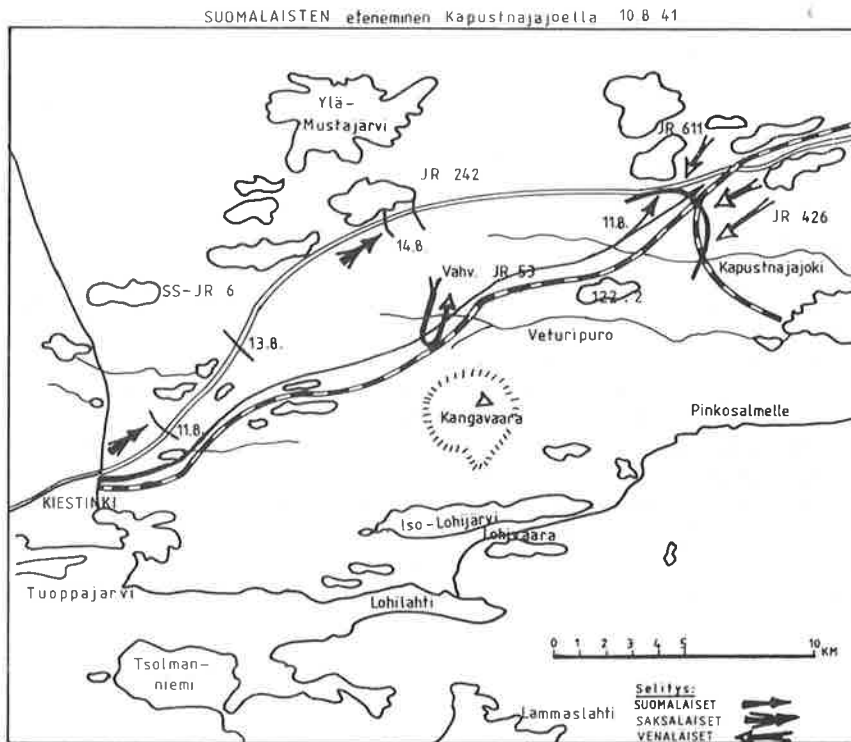
neitten määrä laskettiin 200:ksi ja vankeja saatiin 40. Saksalaisten tappioista ei ole tietoja käytettävissä. Muutama kilometri Kiestingistä länteen kohoaa maantien varressa kukkula 144.2. Sota nimittää paikkoja omilla nimillään. Kukkula sai sotahistoriassa nimekseen Kuolemankukula, sillä sen rinteille valui niin paljon suomalaista verta. Ennenkuin elokuun 5. päivä oli ehtinyt painua mailleen, oli se vienyt kaatuneina suomalaisten riveistä 81 miestä ja haavoittuneina 232, yhteensä 313 miestä. Se oli nimensä veroinen paikka ja Ryhmä J:lle Kiestingin sotaretken raskain päivä koettiin siellä. Yksinomaan pudasjärveläisten pataljoona II/JR 53 menetti kaatuneina 44 miestä ja haavoittuneina 85, yhteensä 129. Upseeritappiot olivat hirvittävät, 10 kaatunutta ja 8 haavoittunutta. 5. ja 6. Komppaniamenettivät kaikki upseerinsa. Kolme komppanianpäällikköä kaatui, ja yksi haavoittui. III Pataljoonaa kohteli sodan jumala hieman lempeämmin, vain 7 kaatunutta ja 27 haavoittunutta. Yli-iläisten 7.K. suunnattiin 31.7. Sohjanasta Sohjanansuuhun motittamaan siellä ollutta venäläistä I/JR 242:ta, mutta tämä livistikin saartorenkasta kuormastoinen päivineen tietömiä, soisia metsätaipaleita pitkin osoittaen täten ensimmäisen kerran venäläisten suuren maastokelpoisuuden. Juuri tämä pataljoona, jonka kuviteltiin joutuvan suomalaisten pussiin Sohjanansuussa, aiheutti suomalaisille kirvelimmät tappiot Kuolemankukulalla. Pääosa suomalaisesta tykistöstäkin operoi Sohjanansuuhun päin eikä ehtinyt riittävän ajoissa Kuolemankukulalle. Venäläisiä pidettiin jo lyötyinä miehinä eikä hyökkäysvalmisteluihin ryhtytty riittävän perusteellisesti. 7.K. saapui 5.8. Kuolemankukulalle taistelun äänien alkaessa jo vaimeta.

Miltei täydellisesti hävitetty ja poltettu Kiestinki vallattiin 7.8. Apteekin savuavista raunioista lähti kemikaalien palaessa pistävä haju, luultiin venäläisten jo käyttäneen kaasua. III Pataljoona näytteli nyt pääroolia Kiestingin valtauksessa, sehän oli päässyt helpomalla Kuolemankukulalla. Kiestingin valtaus vaati pataljoonalta miltei yhtä paljon verta kuin Sohjanan ylimenopäivä, 22 kaatunutta ja 40 haavoittunutta. Yli-ilin miehille päivä oli raskas. Komppania menetti vakaan kristillisen maailmankatsomuksen omaksuneen ja pidetyn päällikkönsä. Rajalta asti komppaniaa taitavasti johtanut luutn. Vilho Kortti kaatui Kiestingin sillan pielessä. Lisäksi kaatui täydennyksenä tullut vänr. Ville Lehtimäki ja haavoittui luutn. Kaarlo Kartimo. Heidän lisäksi komppania menetti vielä kolme miestä kaatuneina ja 10 haavoittuneina. Kiestinkiläissyntyinen luutn. Martti Kyrölä 8.K:n päällikkö kaatui tähyillessään Kiestingin sillan pielestä synnyinkylänsä savuavia raunioita.

## — Motissa

Elokuun 10 päivänä käynnistyi sitten operaatio, joka muodostui varsin kohtalokkaaksi Ryhmä J:lle ja sen mukana myös Yli-Iin miehille. Kiestingin valloituksen jälkeen etenivät moottoroidut saksalaiset joukot maantietä pitkin, mutta heidän etenemisensä pysähtyi jo 5 km:n päähän Kiestingistä venäläisten tiukkaan vastarintaan. Sensijaan suomalaiset Ryhmä J:n joukot marssivat yhtenä letkana kärjessä 2./Kev.OS. 5 eli PPK-Koskivirta rataa pitkin 24 km laukaustakaan ampumatta saavuttaen rautatien ja maantien risteuksen.

Suomalais-saksalaisilla joukoilla näytti suuri voitto olevan aivan käden ulottuvilla. Venäläinen Tarkka-ampujarykmentti K 242 oli jäämäsillä puristuksiin suomalais-saksalaisten joukkojen väliin, ja tie Muurmannin radalle tuntui olevan avoin. Mutta silloin alkoi tapahtua jotakin. Vakava kriisi uhkasi venäläisiä. Uhka Muurmannin rataa kohtaan oli käynyt liian suureksi, ja sen torjumiseksi heitettiin Kiestinkiin Arkangelista venäläisten pohjoisten rintamain strateginen



reservi 88. Div. Yhtä aikaa suomalaisten kanssa alkoivat sen ensimmäiset kuljetukset saapua rautatien ja maantien risteykseen. Kuljetusjuna toinen toisensa jälkeen lähti Arkangelista. Ensimmäisenä saapuivat venäläisen JR 426:n I ja III Pataljoonat. Kerrotaan suomalaisten joukkojen avanneen tulen asema-aukion toiselta laidalta ensimmäisten venäläisten hyppiessä pois vaunuista. Venäläiset ryhtyivät raivokkaaseen vastahyökkäykseen panssarijunan ja 30 hyökkäysvaunun tukemana. Pelastakseen saksalaisten edessä taistelevan JR 242:n tuhosta oli venäläisten heitettävä saapuneet pataljoonat tuleen suoraan kuljetuksesta sitä mukaan kun ne saapuivat pataljoonakerrallaan eivätkä he pystyneet yhtenäiseen keskitettyyn hyökkäykseen. Tämä onneksi suomalaisille. Rajalta saakka ilman lepotaukoa taistelleen, väsyneen ja suuria tappioita kärsineen JR 53:n kohtalo olisi silloin ollut vaakalaudalla. Nämä tippahyökkäykset se juuri ja juuri pystyi torjumaan.

Näin alkoi Kapustnajajoella kolme viikkoa kestänyt noidantanssi. Venäläiset suorittivat tänä aikana n. 70 erillistä hyökkäystä komppania-pataljoona voimin. Rintama oli murtumaisillaan moneen kertaan, milloin rautatien varresta II/JR 12:n lohkolta, milloin taas maantien varresta JR 53:n kaistalta. Aina kyettiin kuitenkin saamaan murtumaa paikkaamaan väsyneistä reserveistä senverran iskuvoimaa, että linjat kyettiin pitämään.

Ensimmäisen kerran hälyytettiin Yli-Iin miehet tuleen 11.8. puolen päivän aikaan II Pataljoonan linjojen alkaessa horjua. 7.K. alistettiin majuri Backmanille käytettäväksi 4.K:n avuksi. Samana päivänä katkaisivat venäläiset vuorokaudeksi rautatien, ja huolto oli poikki. Ampumatarvikkeet olivat loppumaisillaan ja täydennystä saatiin saksalaisten ilmapudotuksilla. Myös pastori Eino Kuuselan pitkä taival sotavankeudessa alkoi 11.8. III Pataljoona saavutti hyökkäyksellään maantien kolhoositien vasemmalla puolella, mutta tiellä partioineen viiden hyökkäysvaunun vuoksi pst-aseiden puuttuessa oli joukkojen palattava takaisin.

Suurimmat tappionsa motissa 7.K. kärsi elokuun 15 ja 16 päivinä, 5 miestä kaatuneina ja 25 haavoittuneina, yhteensä 30. Minkälainen oli tilanne tällöin? Venäläisten lukuisat hyökkäykset 11.—13. päivinä sekä rautatien että maantien varressa oli juuri ja juuri pystytty torjumaan. Venäläiset vetivät vähän henkeä takaisin. Maantien suunnalla Kiestingissä saksalaisten ilmoitettiin päässeen eteenpäin ja olevan jo maantie km. 17:n kohdalla. Nyt näytti suomalaisille taas koittaneen tilaisuus temmata aloite omiin käsiinsä, ja viimeisen kerran yritettiin tosissaan päästä maantielle. Kaikki irtisaatavat voimat kerättiin hyökkäykseen. III Pataljoonan lohkolta 7. ja 9.K:t pääsivät 30 m:n päähän maantiestä ja osittain sen ylikin. Tietä hallittiin tulella, mutta tappiot kasvoivat, ja joukot oli vedettävä takaisin. Aloite siirtyi nyt lopullisesti venäläisille, ja he määräsivät, missä tahdissa tanssia nyt Kapustnajajoella tanssittiin.



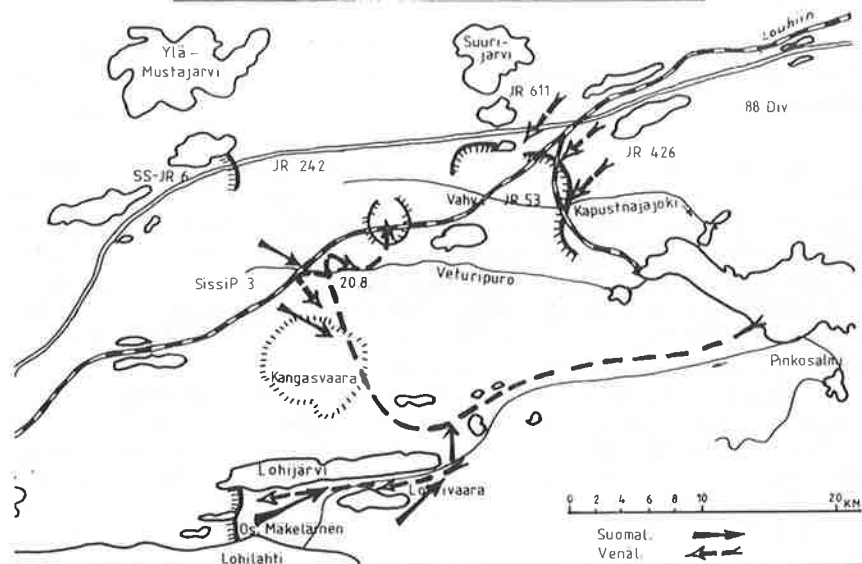
Kiestingin junan päätepysäkki Kapustnajajoella Kiestinki—Louhi radan varressa. SA-kuva.

15. ja 16. päivän tappiot Kapustnajajoella olivat suomalaisilla 59 kaatunutta ja 226 haavoittunutta, yhteensä 285. Edellinen päivä 14.8. oli mottivaiheen verisin, 60 kaatunutta ja 143 haavoittunutta. Nämä kolme päivää veivät pois upseerien riveistä 25 miestä, 7 kaatuneena ja 18 haavoittuneena.

Venäläisten kuljetusten ollessa 11.—14.8. vilkkaimmillaan tekivät saksalaiset Stuka-syöksypommittajat useita ilmahyökkäyksiä venäläisten kuljetusjunien purkamispaikoille aiheuttaen sotavankitietojen mukaan suuria tappioita. Mm. 88. Div:n komentaja kenr.maj. Jelentsov kaatui. Elokuun 15 päivään mennessä oli Kapustnajajoella jo kaksi 88. Div:n rykmenttiä kokonaisuudessaan. JR 426 pysäytti Koskiin pataljoonan hyökkäyksen rautatien varressa ja JR 611 puolestaan löi jarrut päälle JR 53:lle. Kolmannen rykmentin JR 758:n sijainnista ei ollut tietoa, numero kyllä tiedettiin, mutta sitten rykmentti aiheutti saapumisellaan taistelukentälle suomalaisille aikamoisen yllätyksen.

20.8. tapahtui sitten se, mitä oli pelätty. Venäläiset katkaisivat huoltotienä käytetyn rautatien. Ei pohjoisesta niinkuin pelättiin, vaan etelästä. 88. Div:n kadonnut lammas JR 758 tuli Pinkosalmen kautta erämaita taivaltaan ja katkaisi rautatien. Hetkeksi saatiin rata auki, ja viimeinen juna toi Kapustnajajoelta 150 haavoittunutta. Yhteydet

Venäläisten vastahyökkäys Kapustnajajoella 12.8 – 20.8. 1941



Kartta 3. Venäläisten vastahyökkäys Kapustnajajoella 12—20.8.41.

omiinsa etelään ja samalla kuormastonsa rykmentti menetti ja samalla Os. Turtola sai hengissä pysymiselleen pienen välttämättömän henkireiän. Venäläiset saivat rautatieltä heti yhteyden omiinsa maantielle ja huoltonsa kulkemaan sitä kautta.

Nyt vasta alkoi se varsinainen mottivaihe, millä nimellä mukana olleet kutsuivat koko Kapustnajajoen taisteluvaihetta. Taistelut motissa hiljenivät tuntuvasti. Venäläiset vetivät henkeä takaisin ja valmistautuivat lopullisen iskun antamiseen. Koko Kiestingin suunnan taistelujen painopiste siirtyi motin ulkopuolelle sen aukaisuyrityksiin. Myös motista käsin yritettiin auttaa rautatien avaamista. 24.8. hyökättiin nyt länteen rautatien avaamiseksi, mutta turhaan. III Pataljoonasta koottu taisteluosasto menetti kaatuneina 9 miestä ja haavoittuneina 20, pääosa Kuivaniemen 8.K:n miehiä. Tämä oli viimeinen taisteluyritys motista käsin. Sen jälkeen ei enää jaksettu tehdä mitään, väsymys oli niin valtava. Jokainen rivimies tiesi, että kohtalon kellot alkaisivat pian soida. Odotettiin vain sitä hetkeä.

Venäläisten loppurutistus alkoi sitten 2.9. hirvittäväällä tykistökeskityksellä. Joukot onnistuttiin vetämään laadittujen suunnitelmien mukaan ensin vastaanottoasemaan järven 122.2 länsipäähän ja sieltä 6.9. Kangasvaaraan. III Pataljoonan tappiot tässä vaiheessa olivat 12 kaatunutta ja 20 haavoittunutta.

Yli-Iin 7. Komppanian tappiot motissa olivat:

|               |            |                         |             |
|---------------|------------|-------------------------|-------------|
| kaatuneet     | 1 upseeri  | + 16 aliups. ja miestä, | yhteensä 17 |
| haavoittuneet | 5 upseeria | + 55 aliups. ja miestä, | yhteensä 60 |
| yhteensä      | 6 upseeria | + 71 aliups. ja miestä, | yhteensä 77 |

Kapustnajajoen kolme viikkoa kestäneet taistelut olivat päättyneet. Paljon verta vaatinut taistelukenttä oli jätettävä voittajalle. Kumpikin osapuoli maksoi siitä kalliin hinnan. Suomalaiset turhasta liian pienin voimin tehdystä yrityksestä katkaista Muurmannin rata. Venäläisten maksama hinta oli saavutuksen arvoinen. He onnistuivat pelastamaan Muurmannin radan sitä uhkaavasta vaarasta. Viimeinen portti radalla oli nyt suljettu, ja länsimainen apu alkoi sitä pitkin vyöryä etelään venäläisten auttamiseksi.

Kiestingin suunnalla joutui joukkojen huolto suurempien vaikeuksien eteen kuin missään muualla Suomen rintamalla. Tämä koski niin lääkitä-, elintarvike- kuin ampumatarvikehuoltoa. Matkaa Kiestingistä Kuusamoon kertyi 160 km, ja huolto oli yhden ainoan vastarakennetun heikkokuntoisen tien varassa. Partisaanivaara tiellä oli suuri ja sen vuoksi täytyi vähäisistä voimista vielä irroittaa miehiä huoltokolonnien ja huoltokeskusten suojaksi.

Kun suomalaiset joukot etenivät Kiestingistä Kapustnajajoelle, eivätkä saksalaiset päässeet maantietä eteenpäin, joutui Os. Turtolan huolto yhden ainoan kolme vaununallustaa käsittävän tilapäisjunan varaan. Kuljetuksia uhkasi alituinen partiovaara ja kaksi kertaa venäläiset katkaisivat rautatien, toisella kertaa lopullisesti. Pian huomattiin, ettei vahvistetun rykmentin huoltoa voitu tällä tavoin tyydyttävästi hoitaa, vaan maantie oli saatava saksalaisten lohkolle auki ja huolto kulkemaan sitä pitkin. Suunnitelmia tehtiinkin sitä silmälläpitäen, mutta aina ennättivät venäläiset omilla toimenpiteillään sotkemaan ne.

Tuskin missään Suomen rintamalla jouduttiin joukkoja huoltamaan ilmasta käsin. Kantamalla viedyt tarvikkeet alkoivat Kapustnajajoella toisena taistelupäivänä loppua. Venäläiset olivat katkaisseet rautatien. Huolto oli poikki. Saksalaiset Stuka-syöksypommittajat pudottivat 12.8. pommituslennollaan 70000 kpl kiväärinpatruunoita ja joitakin muonatorpedoja. Seuraavana päivänä oli kp-patruunoiden vuoro. 20.8. jälkeen kun rautatie oli lopullisesti katkaistu, pudottivat saksalaiset lentäjät useaan otteeseen mottiin muonatorpedoja, mutta määrä oli tarpeeseen nähden olemattoman pieni.

Sodan tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä aseet vaativat ruokansa ja sitten vasta tulee niiden käyttäjien vuoro. Jo 18.8. radan ollessa vielä auki, oli pakko ryhtyä supistamaan muona-annoksia. Ensin kahden miehen muona jaettiin kolmelle ja sitten annoksia vielä supistettiin. Kun venäläiset katkaisivat rautatien jäi mottiin ETP:lle vain 1000 miehen päiväannos sissimuonaa. Tämän oli riittävä



Hevonen, purilas ja ohjaksissa pohjolan mies kuuluivat Kiestingin kesään 1941. Kuvassa purilaskolonna matkalla mottiin Kiestingin radalla. SA-kuva.

melkein viikoksi 2000:lle miehelle. Joukot näkivät jo nälkää. Vasta 25.8. kun huomattiin, ettei rataa saada avatuksi, ryhdyttiin rykmentin taholta huoltokuljetuksiin purilaskolonnilla. Päivittäin lähti Ketusta (huoltotukikohta radan varressa) mottiin n. 50 hevosta käsittävä purilas- ja kantosatulahevostuon sinne elin- ja ampumatarvikkeita. Noin 10 km pituinen kulkureitti kulki pitkin lounaiseen suuntaan jäänyttä henkireikää upottavia ja soisia maastoja myöten. Edestakainen matka huoltokolonnilta kesti 22—23 tuntia. Polun pinta rikkoontui, hevoset vajosivat suohon, matkanteko oli hankalaa. Tällä tavoin joukot pystyttiin juuri ja juuri pitämään nälkärajan tuntumassa puolen päiväannoksen turvin.

Käyttökelpoisin huoltoyhdistelmä oli purilashevonen ja ohjaksissa pohjolan jätkä. Vaikeasta huolto-ongelmasta selviydettiin vain näiden avulla. Hyvänkin huolto-organisation lopputulos riippuu siitä, kuinka pitävä on sen alin lenkki. Pohjolan miehet olivat tottuneet jokatalvisissa savotoissa hevosineen rypemään paksussa lumessa. Nyt sama toistui sotasavotan upottavilla soilla. Tämä alin lenkki osoittautui pitäväksi, ja joukot säilyttivät motissa taistelukykynsä.

Lääkintähuolto joutui Kiestingissä sellaisten ongelmien eteen, mitä ei millään muulla rintamaosalla esiintynyt. Jo sotatien alkutaipaleella pitkät kuljetusmatkat heikkokuntoisilla teillä aiheuttivat ensimmäiset



*Tuskien tietä kuljetettiin motista yli 600 haavoittunutta ja sairasta Kiestinkiin. Sanoin kuvaamaton oli se inhimillisen kärsimyksen ja tuskan määrä, mikä koitui näiden miesten osaksi. SA-kuva.*

vaikeudet. Haavoittunut potilas on mahdollisimman pian saatava Jsp:lle ja sieltä nopeasti kenttäsaairaalaan, mikä Kiestingin erämaaloissa oli hyvin vaikeaa. Mutta vasta Kapustnajajoella ongelmat kasaantuivat ongelmien päälle radan katketessa. Taistelukenttä oli alaltaan verrattain suppea. Tämän vuoksi voitiin yhdistää kaikkien pataljoonien Jsp:t. Yksi kerrallaan päivysti ja tarpeen vaatiessa saatiin toisilta apua. Radan ollessa auki tuotiin huoltojunan avolavetilla paluukuormana haavoittuneet ja kaatuneet. Tämä kahden penikulman matka tärkeällä avolavetilla ei ollut haavoittuneille helppo.

Kun elintarvikehuolto on poikki, kestää mies vielä muutaman päivän, mutta lääkintähuollon kanssa on asia toisin. Haavoittuneet on pikaisesti saatava evakuoitua kenttäsaairaalaan. Kun lääkintähuolto on poikki, ei kuolema anna odottaa itseään. Se tulee aina ottamaan omansa. Tämä koettiin monen moneen kertaan Kapustnajajoella.

Motin lääkintähuolto kuten muukin huolto, oli Kiestingin junan varassa. Jo ensimmäisellä paluumatkallaan 11.8. mukanaan 50 haavoittunutta joutui juna pysähtymään ja kääntymään takaisin venäläisten tulittaessa sitä. Saatiin esimakua siitä, mitä tuleman piti. Radan ollessa auki kuljetettiin päivittäin 50—175 kaatunutta ja

haavoittunutta junalla Kiestinkiin. Viimeinen juna 20.8. linjalla Kapustnajajoki—Kiestinki vei mukanaan 150 haavoittunutta. Veturipurolla haavoittuneet SissiP 3:n miehet eivät enää mahtuneet tähän junaan, vaan joutuivat odottamaan junan paluuta Kiestingistä.

Venäläisten katkaistessa rautatien 20.8. jäätiin motissa odottamaan radan avautumista ja haavoittuneitten kuljetuksen järjestymistä sitä pitkin. Haavoittuneitten määrä kasvoi päivä päivältä. Rykmentinlääkäarin, Iin kunnanlääkäarin, lääk.kapt. Leo Skurnikin tehtävä ei ollut helppo. Monet kuolivat käsiin. Ainoa hoitotoimenpide oli tuskia poistavan morfiinipiikin antaminen. Muuta ei voitu tehdä. Jsp:n teltat olivat täynnä haavoittuneita, heitä lojui myös ulkona kuusten juurilla vesisateessa peittonaan huopa, toisilla ei sitäkään. Elettiin elokuun loppupuoliskon kylmiä öitä.

Turhaan he toivorikkaina odottivat "elämänjunan" tuloa, sitä ei tullut. Haavoittuneiden evakuoimista suunniteltiin ilmaitse, mutta Jsp:n lähistöllä oleva järvi oli liian matala ja täynnä uppopuita. Lentokone ei voinut sille laskeutua. Oli käytettävä hyväksi sitä pientä ilmareikää, joka rykmentillä oli ja haavoittuneet kuljetettava taakse purilaila. Ensimmäinen sairaskolonna motista Kettuun lähti 23.8. Sydän täynnä pelkoa lähetettiin se matkaan. Jotain oli tehtävä ja haavoittuneita uhkasi motissa monet muut vaaratekijät. Ei voitu ajatellakaan sen lähettämistä ilman suojasaattuetta. 6./JR 12 ja rykmentin jääkärijoukkue olivat suojana. Os. Turtolan vähistä joukoista oli nämä irroitettava tähän tehtävään. Rykmentin esikunnassa ja Jsp:llä huokaistiin helpotuksesta, kun kuljetus onnistui. Ketusta oli vielä matkaa junan avolavetilla Kiestinkiin yli 10 km. Monille vaikeasti haavoittuneille matka oli viimeinen, mutta mitään muuta vaihtoehtoa kuoleman edessä ei ollut. Sittemmin lähetettiin näitä sairaskolonna useampiakin. Kun pääosa I Pataljoonasta siirrettiin Veturipurolle motin aukaisutehtäviin, oli luonnollista, että sitä suojana käyttäen evakuoitiin taas haavoittuneita eikä suojaksi näin ollen tarvinnut käyttää motin vähäisiä joukkoja. Sairaskolonna oli yks'kaks' muodostettava improvisoiden. Motissa oli kiinni otettuja venäläisen JR 758:n hevosia, jotka pääsivät karkuun suomalaisten tuhotessa tämän rykmentin kolonnan. Mutta niille ei ollut valjaita. Valjaat tehtiin inspiroiden kaatuneitten vöistä, kiväärinhihnoista, vitsaksista ym. kaikesta mahdollisesta ja purilasainesta oli metsässä. Niin saatiin tämä iso karavaani muodostettua I Pataljoonan mukaan.

Kaikkiaan evakuoitiin motista yli 600 haavoittunutta ja sairasta tätä tuskien tietä pitkin. Ei voida sanoa kertoa sitä inhimillisen kärsimyksen ja tuskan määrää, jota tällä tiellä koettiin noina elokuun päivinä. Monta nuorta elämää sammui tällä tiellä. Kapustnajajoen lääkintähuolto muodostaa ainutlaatuisen vaiheen sotiemme historiasa. Kaikki oli Korkeimman kädessä.



Pastori Eino Kuusela. Yli-Iin srk:nnan kok.

Eino Kuuselan kuolinilmoitus: Ikuisuudelta tuntuvan odotuksen jälkeen oli Einon rakkaiden myönnettävä itselleen se tosiasia, että Eino ei enää palaa kotiin. Herra on ottanut hänet jo huomaansa.

## Pastori Eino Kuuselan kohtalo

Sanomalehti Kalevassa oli toukokuussa 1954 pastori Eino Ilmari Kuuselan kuolinilmoitus ja siinä surevien omaisten seuraavat sanat:

*Lie hautasi sylissä mullan,  
jota käsi ei hyväillä saa,  
tai jalkasi vieläkin astuu  
vain polkuja vieraan maan. . .*

Näistä sanoista heijastuu epävarmuus. Eino on joko kuollut vieraalla maalla tai hän vielä 10 vuotta sodan päättymisen jälkeen tallaa polkuja vieraan maan.



Oma rakkaamme,  
pastori

### Eino Ilmari Kuusela

synt. 2. 10. 1910, joutui kadoksiin sodassa 11. 8. 1941 uhraten nuoren elämänsä uskonnon, kodin ja isänmaan vapauden puolesta.

Sanomattomasti kaivaten, mutta Herran tahtoon tyytyen:

**Annikki, Marjaana ja**  
J. S. Poropudas Eino  
Äiti ja veljet perh.

Lie hautasi sylissä mullan,  
jota käsi ei hyväillä saa,  
tai jalkasi vieläkin astuu  
vain polkuja vieraan maan,  
Sinut suljemme huomaan

Herran,  
Rakas, siunaten muistoas,  
saamme kohdata kotona kerran,  
se on toivomme autuas.

Rakkaamme siunataan pois-  
saolevana Oulun sankarihau-  
taan 16. 5. 1954 klo 12.30. Siu-  
naustilaisuuden jälkeen kokoon-  
nutaan muistoseuroihin Oulun  
Rauhanyhdistykselle Uusik. 28.

Pastori Eino Kuusela joutui sotavangiksi 11.8.1941. Hän oli III/JR 53:n pastori ja marssi sen mukana rataa pitkin Kapustnajajoelle. Kirjassani Kiestingin motti olen maininnut hänen olleen siviilipapin, Yli-Iin seurakunnan kirkollisten asiain hoitajan (so. vaaleilla valitun, mutta ei vielä virkaan asetetun kirkkoherran), joka oli vain käymässä Kapustnajajoella pitäjänsä miehiä tervehtimässä. Näin minulle kahden kertaan painotti nyt jo edesmennyt Ryhmä J:n (myöh. Div.J:n) pastori Jouko Karanko. Hän sekoitti Kuuselan Kuivaniemen kirkkoherraan. Rovasti Untamo Koski, ainoana motissa olleena pappina (II/JR 12:n pastori Kullervo Hulkko haavoittui jo 12.8.41) sekä III/JR 53:n silloinen adjutantti, metsänhoitaja Pauli Simola ovat kertoneet minulle kirjan ilmestymisen jälkeen Kuuselan olleen sotilaspapin ja hänen nimensä olleen pataljoonan upseeriluettelossa. Pastori Eino Kuusela oli III/JR 53:n pastori, joka vuorotteli noin kahden viikon jaksoin Lennart Vapaavuoren kanssa, joka oli Kapustnajajoelle marsittaessa siviilivuorossa. Kuusela oli puolestaan aivan kärjessä mottiin mentäessä. Hän oli 11.8. kuumeessa ja lähti sairaalaan Kiestingin junan ensimmäisellä paluumatkalla. Juna joutui kuitenkin tulituksen kohteeksi venäläisen vahvistetun komppanian hyökätessä pohjoisesta käsin rautatielle ja katkaisten sen. Juna onnistui hiljaisessa vauhdissa pysähtymään ja kääntymään takaisin. Junassa oli n. 50 haavoittunutta ja kaatunutta. Kaikkien miesten hermot eivät pitäneet. Jotkut hyppäsivät pois junasta, heidän joukossaan pastori Kuusela. Hän juoksi junan perässä, mutta kuumeisena hän ei jaksanut seurata junaa, vaan jäi jälkeen joutuen näin sotavangiksi.

Varmuus pastori Kuuselan kohtalosta saatiin 20.8. Samana päivänä, jolloin venäläinen JR 758 katkaisi Os. Turtolan huoltotienään käyttämän rautatien. Venäläiset kuuluttivat koväänisillä pastori Kuuselan, vänr. Heinon ja erään alikersantin olevan heidän vankeinaan ja kehoittavan aseveljiään turhan verenvuodatuksen vuoksi laskemaan aseensa. Eino Kuusela oli pataljoonassa erittäin pidetty mies. Ihmisenä suorastaan ylikiltti. Pataljoonan upseerit olivat kovin pahoillaan ja murheissaan hänen vangiksi joutumisestaan ja olivat varmat, ettei hän tulisi sitä kauan kestävänsä, varsinkin, kun hänellä vangiksi joutuessaan oli paha punatauti, jota hän lähti Kiestinkiin parantamaan.

Näin alkoi Eino Kuuselalla pitkä ja raskas taival sotavankeudessa vieraalla maalla ja hänen omaisillaan pitkä ja tuskallinen odotuksen aika. Miehiä palasi sotavankeudesta, nämä kertoivat Einon jääneen vielä sinne. Turhaan omaiset odottivat Einoa vielä palaavaksi, turhia olivat omaisten vetoamukset viranomaisille ja heidän yrityksensä Neuvostoliiton viranomaisten suhteen. Eino ei palannut sotavankeudesta.

Eino Kuuselan tuntematon viimeinen leposija on siellä jossakin kaukana vieraalla maalla. Se on vain yksi tuntematon sotavangin hautapaikka satojen tuhansien joukossa, mutta Jumalalle se ei ole tuntematon.



Eino Kuuselan kuolinilmoituksen muistosanat päättyvät seuraaviin sanoihin

*Sinut suljemme huomaan Herran  
Rakas, siunaten muistoas  
saamme kohdata kotona kerran,  
se on toivomme autuas.*

## Vastustajamme venäläiset

Vastustajamme venäläiset kuuluivat 242 Tarkka-ampujarykmenttiin komentajanaan kapt. N.F. Tsiganov. Rykmentin rauhanaikainen sijoituspaikka oli Kiestinki. Luottaen edulliseen pääpuolustuslinjaan Sohjananjoella Pääjärven ja Tuoppajärven välisellä kannaksella, jättivät venäläiset Kiestingin suunnan puolustuksen yhden ainoan rykmentin varaan tukenaan yksi hp-patteristo. Olihan etäisyyttä Suomen rajalle 70 km, maasto vaikeakulkuista, tietöntä, soiden pirstomaa aarniometsää, joten hyökkäys sieltä suuremmin voimin ei heidän käsityksensä mukaan ollut mahdollista. Muurmannin radalle oli etäisyyttä turvallisen tuntuisesti 100 km, joten vastoinkäymisten sattuessa saataisiin sieltä kyllä riittävän nopeasti apuvoimia.

Sohjananjokilinjan murtuessa venäläiset eivät jääneet itsepintaisesti tuijottamaan Arkangelin sotilaspiirin komentajan V. Katshalovin antamaan käskyyn, seistä tai kaatua Sohjananjoella. He onnistuivat välttämään saarrosten ja vetämään joukkonsa taistelukykyisinä Kiestinkiin tosin kauppalan menettäen. He onnistuivat viivyttämään suomalais-saksalaisia joukkoja Sohjanan ja Kiestingin välillä 7 vrk, onnistuivat tuottamaan suomalaisille joukoille tuntuvat tappiot Kuolemankukulalla. Nämä seitsemän päivää ja ennenkaikkea Kuolemankukulan kolme päivää, olivat Kiestingin suunnan taisteluiden tärkeimmät päivät. Niinä päivinä ratkaistiin Kiestingin kohtalo. Suomalaisien jo lyödyiksi luulemat venäläiset joukot saivat riittävän suuren aikavoiton, joka mahdollisti apuvoimien tulon Kiestinkiin.

Venäläiset saivat täydennystä jo Sohjananjoelle kahdessa erässä. 1000 miestä ja rintaman murruttua saatiin vielä n. 600 miestä. Vaikka täydennystä määrällisesti saatiinkin runsaasti, oli se kuitenkin laadullisesti heikkoa. Joukossa oli vanhoja, yli 50-vuotiaitakin miehiä, kouluttamattomia poikasia, jopa rangaistusvankeja. Vangeille ei uskottu kivääriä käteen ennenkuin heidät oli tuotu etulinjaan. Kuitenkin joukossa oli hyvääkin sotilasaineista, joiden taistelutaito ja kokemus kasvoivat päivä päivältä.

Rykmentin komentaja lähetti 12.8. hädissään eetteriin viestejä: "Käyn kaikilla suunnilla katkeria taisteluita."

14. Armeijan apuvoimat alkoivat silloin juuri saapua ja hätäsanoihin vastattiin taistelutahtoa kohottavin päiväkäskyn sanoin: "Nyt on tullut käännekohta. Vastustaja on menettänyt ylivoimansa. . ."

On sanottu venäläisille sattuneen pahan virheen jättäessään rautatien suunnan puolustamatta, sillat räjäyttämättä ja radan miinoittamatta. Tuskin he tekivät tätä virhettä tahallaan. Niin taitavasti rykmentti vältti saarrosten Sohjananjoella ja kävi viivytystaistelua sieltä Kiestinkiin. Kun maantien suunnalla jokainen silta ja tierumpu oli räjäytetty, puolustusasemien etumaastot miinoitettiin ja viivytystaistelua käytiin sitkeästi, niin miksi he olisivat tahallaan jättäneet rautatien suunnan kaikkea huomiota vaille. Jokin onneton sattuma, väärinkäsitys tai jokin muu sellainen seikka varmaan on astunut mukaan kuvioihin.

Edelleen puhuttiin silloin joukkojen keskuudessa, että jättäessään rautatien suunnan puolustamatta ja jättämällä Kiestingin asemalle muutaman vaunun alustan ja rikkonaisen vetovaunun, venäläiset virittivät suomalaisille ansan. Kun nuotan perä oli sitten täysi, katkaisivat he rautatien. Ansaan meno on kuitenkin mahdoton, koska:

Venäläiset heittivät apuun rientäneet 88.Div:n joukot tipottain pataljoonan kerrallaan tuleen sitä mukaan kun ne saapuivat. Jos kysymyksessä olisi ollut harkittu ja viritetty ansa, olisivat he tehneet päiväkäskyssään lupaamansa energisen keskitetyn hyökkäyksen suomalais-saksalaisten joukkojen tuhoamiseksi. Jo näiden tippahyökkäysten torjunnassa oli suomalaisilla täysi työ ja tuska.

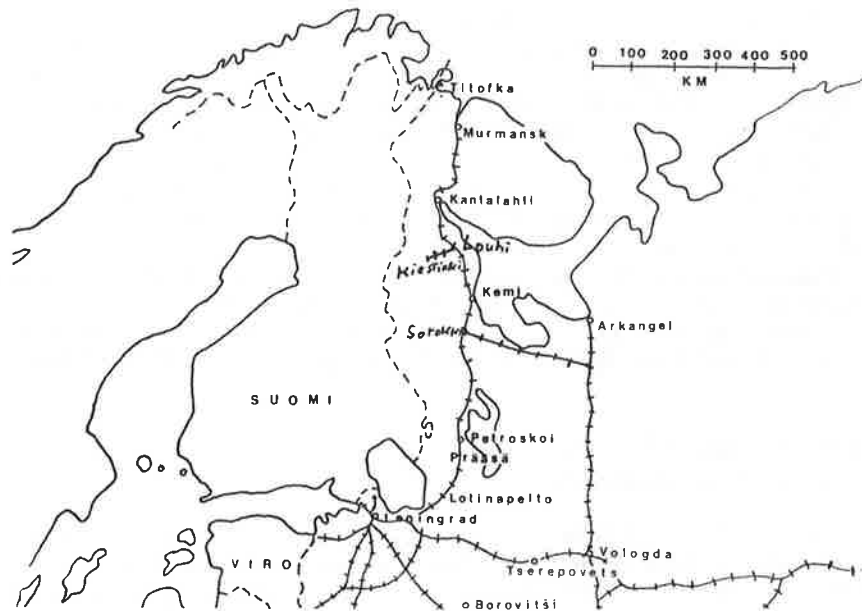
Tilanne heillä oli kaikilla rintamilla siihen aikaan niin kireä, että tällaiseen uhkapeliin ei heillä ollut varaa. Rukajärvellä saavutettiin 8.9. linjat, joihin hyökkäys pysäytettiin — Karjalan Armeija oli saavuttanut Laatokan jo 16.7. ja Tuulosjoen 24.7., jatkaen 4.9. hyökkäystään Tuulosjoelta Syvärille saavuttaen sen 8.9. — Sortavala vallattiin 15.8. — Viipuri 30.8. Mannerheim pysäytti suomalaisten hyökkäyksen Karjalan kannaksella vanhan rajan tuntumaan 3.9. — Saksalaiset valtasivat Pähkinälinnan Laatokan rannalla 9.9. ja Leningrad oli saarroksissa. Edellä esitetyn tilanteen valossa ei heillä ollut Kiestingissä varaa kissa ja hiirileikkiin.

Tunnustukseksi Muurmannin rataa uhkaavan vaaran torjumisesta nimitettiin 88.Div. arvostettujen Kaartindivisioonien joukkoon. Sen uusi nimi tuli olemaan 23.Kaart.Div. ja rykmenttien uudet nimet JR 426 — Kaart.R.63; JR 611 — Kaart.R.66 ja JR 758 — Kaart.R.68.

## Sota on myös taistelua Onnettaren suosioista

Sodassa sodan jumala ja sattuman jumala, onnen jumalatar, miksi häntä nyt nimittäisikään, kulkevat joskus käsi kädessä. Puhutaan, että kylläpä sillä ja sillä miehellä oli hyvä tuuri tai että se ja se soturi vasta oli kovan onnen soturi. Sama koskee myös suurempia sotaväenosastoja. Kuningatar Fortuna hymyili Kiestingin kesässä 1941 niin suomalaisille kuin myös venäläisille.

Kun venäläinen JR 758 Pinkosalmen kautta vetisiä ja upottavia korpia pitkin kulkien koukkasi etelästä suomalaisten selustaan rautatielle, sattui se onneksi juuri Uhtualta saapuneen SissiP 3:n leirialueelle. Mutta oli myös sattuma, että sissipataljoona oli leiriytynyt radan varteen. Metsänhoitaja Olli S. Talvenheimo on kertonut Sissip 3:n Kiestinkiin tulosta seuraavan mielenkiintoisen yksityiskohdan: "Pataljoona oli autokuljetuksin saapunut Kiestinkiin. Vein pataljoonan komentajalle majuri Lasse Könöselle ilmakuvat maastosta, josta hyökkäyksen Ketusta maantielle piti tapahtua. Kun Könönen oli ilmoittautunut "Jallulle" (kenr. Siilasvuo), oli kenraali sanonut, että lepäilkää nyt vuorokausi Kiestingissä, lähdetään sitten huomenissa Kettuun hyökkäystä valmistelemaan. — Lasse kertoi: Koska tiesin, että Kiestingissä oli saksalaisilla mahdottomasti viinaa ja kun tunsin pappenheimiläiseni — ajattelin, että lähdemme heti." Tiedämme varsin hyvin, mitä olisi tapahtunut, jos Könösen pataljoona kenraalin kehoitusta noudattaen olisi jäänyt yöksi Kiestinkiin. Seuraava puolustuslinja olisi varmasti ollut Sohjananjoella. JR 53 ei olisi kestänyt tuoreen rykmentin hyökkäystä selustaansa. Ilman sitäkin olivat asiat monta kertaa hiuskarvan varassa. Sankarihautarivit Iijokivarressa olisivat silloin entisestäänkin kasvaneet.



Kartta 4. Neuvostoliiton pohjoisten osien rautatieverkosto v. 1941. Kuva osoittaa selvästi kuinka pitkä matka olisi venäläisellä 88. Div:lla ollut kuljetettavana ellei Sorokan rataa olisi voitu käyttää.

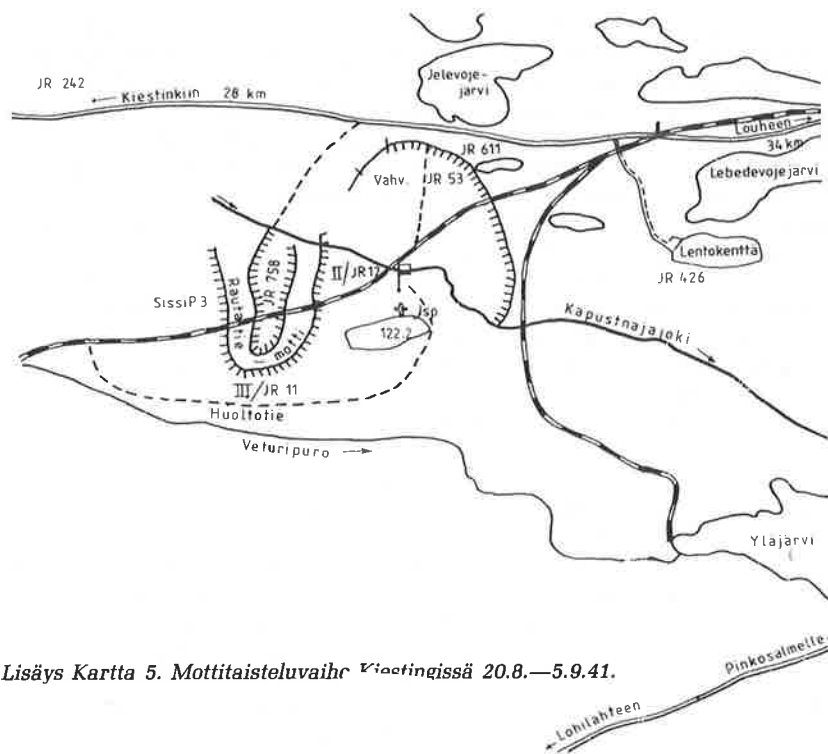
Kuningatar Fortuna hymyili venäläisillekin. Oli aivan hiuskarvan varassa, että 88.Div. saatiin Kiestinkiin pelastamaan tukalaksi käynyt tilannetta. Kun Sohjananjokilinja murtui ja tuleen oli heitetty kaikki lähellä käytettävissä olleet reservit, kasvoi uhka Muurmannin rataa kohtaan peloittavan suureksi. Tällöin kääntyi venäläisen 14. Armeijan komentaja kenraali Trolov Leningradin rintaman komentajan puoleen pyytäen käyttöönsä pohjoisten rintamien strategista reserviä, Arkangeliin sijoitettua 88. Div:aa tilanteen pelastamiseksi Kiestingissä, mutta sai kieltävän vastauksen. Hän pyysi tällöin 14. Armeijan poliittista komisaaria G.N. Kuprianovia kääntymään itsensä Stalinin puoleen, koska tämä oli Stalinin henkilökohtainen ystävä.

Kuprianov kääntyi Stalinin puoleen ja tämä kysyi ensimmäiseksi, onko Sorokasta Obozerskajaan Arkangelin-Vologdan radalla rakennettu uusi rautatie jo siinä kunnossa, että divisioona saadaan sitä pitkin kuljetettua riittävän nopeasti apuun Louheen pelastamaan tukalaksi käynyt tilannetta. Kuprianov vastasi silmänsäkään rämpyttämättä myönteisesti, vaikei ollut itsekään varma asiasta. Yksikään juna ei ollut ajanut vielä rataosan läpi. Ainoastaan työjunat olivat sillä liikennöineet.

Venäläiset olivat rakentaneet tämän ns. Sorokan radan Muurmannin radalta Arkangelin radalle. Rata oli vielä pahasti keskeneräinen. Pehmeämmille paikoille ei oltu rakennettu vielä edes ratapengertä. Ratapölkkyjä oli ladottu vain ristikkäin ja niiden päälle kiskotus. Puhelinverkostoaakaan ei vielä oltu radan varteen rakennettu. Sen vuoksi täytyi järjestää elävä viestiyhteys. Radan varteen sijoitettiin näköyhteydessä toisiinsa olevia miehiä, jotka mies mieheltä viestittivät radan olevan selvä. Pituutta radalla oli 300 km.

Niin lähti Arkangelista 18 sotilaskuljetusjuna 25 min. välein, 25 km:n tuntinopeutta ajaen ne kuljettivat divisioonan radan läpi. Kuljetus onnistui. Voimme vain kuvitella, mitä olisi sattunut, jos ratapenkere pehmeimmillä paikoilla olisi sortunut raskaan sotilaskuljetusjunan alla ja juna suistunut pohjattomaan liejuun. Pitävä tulppa olisi syntynyt radalle pitkäksi aika.

Jos rataa ei olisi voitu käyttää, olisi 88.Div:n alistus 14. Armeijalle ollut epävarmaa ja kuljetus olisi täytynyt järjestää reittiä Arkangeli — Vologda — Tihvinä — Syväri — Petroskoi — Louhi. Matkaa olisi kertynyt lisää 1500 km ja kahden päivän sijasta olisi aikaa kulunut 5 vrk. Lisäksi etelämpänä, lähempänä Leningradia oli olemassa suuri saksalaisten ilmapommitusten vaara ja vilkkaampi liikenne, mitkä tekijät olisivat voineet hidastaa kuljetusta. Divisioona ei olisi ehtinyt ajoissa perille ja suomalaiset olisivat varmaan olleet ennen sitä Louhessa, mutta kuinka ne olisivat siellä pysyneet, onkin sitten eri asia. Venäläiset olisivat tehneet kaikkensa heidän karkoittamiseksi ja suomalais-saksalaiset reservit olivat taisteluihin sidotut ja varsin kaukana.



Lisäys Kartta 5. Mottitaisteluvaihe Kiestingissä 20.8.—5.9.41.

## Kiestingin operaation hinta kesällä 1941

Mikä oli Kiestingin operaation hinta kesällä 1941?

Kiestingin sotatie kesällä 1941 oli yksi armeijamme raskaimpia, tappiot joukkojen vahvuuteen nähden olivat ehkä suuremmat kuin missään muualla. Vertailu eräistä muista rykmenteistä esitettyihin tappiolukemiin vahvistaa tätä käsitystä. Olosuhteet näillä pohjoisilla, tiettömillä erämaakairoilla olivat monin verroin vaikeammat kuin parempien kulkuväylien varsille sattuneilla sotateilla. Kiestingin tykkien jyllinä kantautui jo Muurmannin radalle ja uhka tätä Neuvostoliitolle niin tärkeätä elinväylää kohtaan paisui niin suureksi, että sen poiseliminoiminen oli neuvostoliitolle elintärkeä asia.

Kiestingin sotatie heinä-syyskuussa 1941 nieli suomalaista verta seuraavasti:

|               |  |      |
|---------------|--|------|
| Kaatuneet     | 73 ups. + 896 aliups. ja miestä, yhteensä,   | 968  |
| Haavoittuneet | 117 ups. + 2289 aliups. ja miestä, yhteensä, | 2406 |
| yhteensä      | 189 ups. + 3185 aliups. ja miestä, yhteensä  | 3374 |

Kirjani Kiestingin motti ilmestymisen jälkeen on tietoon tullut kaatuneitten lukumäärässä lisäystä 7.

Kiestingin joukkojen vahvuus oli sodan alussa yksi vahvistettu rykmentti ja elokuussa n. puolen divisioonan verran, mutta sen tappiot olivat melkein yhtä suuret kuin armeijamme suurimmat tappiot kärsineillä divisiooneilla.

Varsinkin upseeritappiot olivat hirvittävät:

|               |                     |                              |
|---------------|---------------------|------------------------------|
| Kaatuneet     | elo-syyskuussa 1941 | 72 upseeria (JR 53 42 ups.)  |
| Haavoittuneet | elo-syyskuussa 1941 | 118 upseeria (JR 53 57 ups.) |
| Yhteensä      |                     | 190 upseeria (JR 53 99 ups.) |

Kaatuneista oli komppanianpäälliköitä 16 ja haavoittuneista 15. JR 53 menetti kaatuneina komppanianpäälliköitä 16 ja haavoittuneina 6.

Jotta todella ymmärtäisimme JR 53:n suuret upseeritappiot verratkaamme niitä joihinkin muihin kirjallisuudessa esitettyihin:

5 Div. (3 rykmenttiä). Suoritti läpimurron Korpiselässä ja Tuulokessa kesällä 1941 edeten sitten Syvärille. Upseeritappiot 1.7.—15., 11.41 kaatuneet 50, haavoittuneet 128, yhteensä 178.

Jr 49. II AK:n Pajarin divisioonan kärkirykmenttinä Kannaksella kesällä 1941. Kesällä 1944 Siiranmäki, Äyräpää, Vuosalmi. Tappiot koko sota-aikana 43 kaatunutta, 121 haavoittunutta, yhteensä 164 upseeria. Komppanianpäälliköitä kaatui 6.

Edellä olevaa taustaa vasten tarkasteltuna olivat tappiot Kiestingissä kesällä 1941 hirvittävät. JR 53:lla oli edessään vielä pitkä ja raskas sotataival: marraskuun hyökkäys 1941, venäläisten kevät-hyökkäyksen torjunta 1942, asemasota Kiestingissä ja Uhtualla, kesä 1944 Kannaksella — Kuuterselkä ja Noskua — ja sitten vielä Lapin sota.

Siirtykäämme sitten lähemmäksi yli-iiläisiä ja tarkastelkaamme, kuinka sodan jumala koetteli III/JR 53:a. Tämähän oli yli-iiläisten pataljoona. Kohtelu oli julmaa, kuten koko Div. J:llä.

Pataljoonan tappiot 1.7.—30.9.41 taisteluvaiheittain:

|                                |                              |                  |     |
|--------------------------------|------------------------------|------------------|-----|
| Kaatuneet                      |                              |                  |     |
| Mottikukkula 19.7.—20.7.       | 1 ups + 4 au + 17 m. yht.    |                  | 22  |
| Sohjana 31.7.—1.8.41           | 1 ups + 7 au + 20 m. yht.    |                  | 28  |
| Kuolemankukkula 4.8.—5.8.41    | 1 ups + 2 au + 4 m. yht.     |                  | 7   |
| Kiestinki 7.8.41               | 3 ups + 4 au + 15 m. yht.    |                  | 22  |
| Kananainen, Sohjana ennen      |                              |                  |     |
| ylitystä Kokkosalmi, Kiestinki | 1 ups + 6 au + 14 m. yht.    |                  | 21  |
| Motti 10.8.—6.9.41             | 9 ups + 12 au + 77 m. yht.   |                  | 98  |
| Motin jälkeen 7.9.—30.9.41     |                              | 1 au + 1 m. yht. | 2   |
| Yhteensä                       | 16 ups + 36 au + 148 m. yht. |                  | 200 |

|   |          |          |             |     |  |
|---|----------|----------|-------------|-----|--|
| Haavoittuneet   |          |          |             |     |  |
| Mottikukkula 19.7.—20.7.                                    | — ups +  | 6 au +   | 17 m. yht.  | 23  |  |
| Sohjana 31.7.—1.8.  | 3 ups +  | 39 au +  | 61 m. yht.  | 67  |  |
| Kuolemankukkula 4.8.—5.8.                                   | — ups +  | 6 au +   | 21 m. yht.  | 27  |  |
| Kiestinki 7.8.  | 1 ups +  | 5 au +   | 34 m. yht.  | 40  |  |
| Kanainen, Sohjana ennen<br>ylitystä Kokkosalmi, Kiestinki   | — ups +  | 4 au +   | 18 m. yht.  | 22  |  |
| Motti 10.8.—6.9.  | 18 ups + | 39 au +  | 244 m. yht. | 301 |  |
| Motin jälkeen 7.9.—30.9.                                    | 1 ups +  | 6 au +   | 21 m. yht.  | 28  |  |
| Yhteensä  | 23 ups + | 69 au +  | 416 m. yht. | 508 |  |
| Kokonaistappiot   |          |          |             |     |  |
| Mottikukkula 19.7.—20.7.                                    | 1 ups +  | 10 au +  | 34 m. yht.  | 45  |  |
| Sohjana 31.7.—1.8.  | 4 ups +  | 10 au +  | 81 m. yht.  | 95  |  |
| Kuolemankukkula 4.8.—5.8.                                   | 1 ups +  | 8 au +   | 25 m. yht.  | 34  |  |
| Kiestinki 7.8.  | 4 ups +  | 9 au +   | 49 m. yht.  | 62  |  |
| Kananainen, Sohjana ennen<br>ylitystä Kokkosalmi, Kiestinki | 1 ups +  | 10 au +  | 32 m. yht.  | 43  |  |
| Motti 10.8.—6.9.  | 27 ups + | 51 au +  | 321 m. yht. | 339 |  |
| Motin jälkeen 7.9.—30.9.                                    | 1 ups +  | 7 au +   | 22 m. yht.  | 30  |  |
| Yhteensä  | 39 ups + | 105 au + | 564 m. yht. | 708 |  |

Pataljoonan vahvuus oli sodan syttyessä 32 ups + 133 su + 847 miestä, yhteensä 1012. Tappiot 70 % kokonaisvahvuudesta ja taisteluvahvuudesta sitäkin enemmän. Pataljoonan 22 alkuperäisestä taistelujoukkojen upseerista (pl. esikunta) oli syyskuun viimeisenä päivänä jäljellä enää yksi. Yksi iältään vanhempi upseeri poistui riveistä sairaana.

Tulemmeikin sitten lopuksi Yli-Iin omiin poikiin, Vilho Kortin komppaniaan. Yli-Iin asukkaat muistavat raskain mielin tuon kesän Kiestingissä 1941 ja sankarihautaritvit Yli-Iin sankarihaudoilla kertovat siitä tämän päivän ihmisille.

#### 7./JR 53:n tappiot Kiestingissä 1.7.—30.9.1941

|               |         |         |             |     |
|---------------|---------|---------|-------------|-----|
| kaatuneet     | 3 ups + | 6 au +  | 49 m. yht.  | 51  |
| haavoittuneet | 6 ups + | 13 au + | 91 m. yht.  | 110 |
| yhteensä      | 9 ups + | 19 au + | 133 m. yht. | 161 |

Kaatuneitten lukumäärä on varmaan jonkinverran suurempi. Pataljoonan päiväkäskyssä n:o 5./17.9.1941, jossa kaatuneet on lueteltu, ei ole ilmoitettu kaatuneitten komppaniaa. Sensijaan haavoittuneet on ilmoitettu päiväkäskyssä n:o 6./10.10.1941 yksiköittäin sodan alusta lähtien. Kaatuneitten lukumäärä on saatu Yli-Iin sankarivainajien luettelosta. Varmaan komppanian riveissä kesällä 1941 kaatui joku-

nen täydennysmiehenä tullut toispaikkakuntalainen. Tappioluvuista tuli 157 puolentoista kuukauden osalle. Vilho Kortin komppanian taisteluvahvuus pyyhkäistiin näin ensimmäisen kerran kirjoista pois. Upseerit vaihtuivat kahteen kertaan. Komppanianpäällikön manttelia ennätti kantaa neljä miestä, useampikin hoiteli tätä tehtävää. Luutn. Vilho Kortin kaaduttua 7.8. Kiestingissä jäi komppanian ainoaksi upseeriksi vänr. K. Virta (haav. 19.8.) hoitaen päällikkyyttä. Komppanianpäälliköksi joutui moni aivan verekseltään, vailla sotatottumustakin. III Pataljoonan kohdalla motissa hoidettiin paljon komppanioitten johtoa esikunnasta käsin. Esikunnan sijainti motissa oli erittäin keikeinen. Esikunnan upseerit: luutn. P. Simola (haav. 15.8.) luutn. O. Konttinen, korn. T. Patala (kaat. 20.8.) ja vänr. H. Westman (kaat. 19.8.) autoivat komppanioitten johtamista takaa päin ja siirtyivät aina tarvittaessa eteen. Yleensä yksi heistä oli pataljoonan komentajan käytettävissä yllätystilanteiden varalta. Päällikkönä oli kaksi päivää eli haavoittumiseensa 17.8. saakka luutn. J.P. Nykäsenoja, ja taas komppanian asioita hoidettiin esikunnasta käsin. 27.8. nimitettiin täydennyksenä saapunut vänr. Esko Valio päälliköksi.

#### 7. Komppanian upseeritappiot olivat elo-syyskuussa 1941

Alkuperäiset upseerit:

|                            |              |                      |       |
|----------------------------|--------------|----------------------|-------|
| vänr. Viktor Bremer        | jouk.joht.   | kaat. Mottikukkula   | 20.7. |
| luutn. Vilho Kortti        | kompp.pääll. | kaat. Kiestinki      | 7.8.  |
| luutn. Emil Jakkula        | jouk.joht.   | haav. Sohjana        | 31.7. |
| luutn. Kaarlo Kartimo      | jouk.joht.   | haav. Kiestinki      | 7.8.  |
| vänr. Kaarlo Virta         | jouk.joht.   | haav. Kapustnajajoki | 19.8. |
| Täydennyksenä saapuneet:   |              |                      |       |
| vänr. Ville Lehtimäki      | jouk.joht.   | kaat. Kiestinki      | 7.8.  |
| luutn. Johan P. Nykäsenoja | kompp.pääll. | haav. Kapustnajajoki | 17.8. |
| kok. Matti Kalliokoski     | jouk.joht.   | haav. Kapustnajajoki | 30.8. |
| vänr. Antti Ahlgren        | jouk.joht.   | haav. Kapustnajajoki | 1.9.  |
| Komppanialle alistettuna   |              |                      |       |
| vänr. Pentti Niinimäki     |              |                      |       |
| 8.K:sta                    | jouk.joht.   | kaat. Kapustnajajoki | 12.8. |

Mikä oli Kiestingin suunnan taisteluiden kokonaishinta kesällä 1941, siis mukaanlukien saksalaiset ja venäläiset? Siihen on mahdollista antaa vastausta. Saksalaisten kokonaistappioiksi on varovasti arvioitu n. 2000 miestä. Yhteensä suomalais-saksalaisten joukkojen tappiot olisivat n. 5500 miestä.

Mikä oli venäläisten maksama hinta Muurmannin radasta. Neuvosto-Karjala-lehti on kertonut, että Kiestingin ja Louhen välissä, paikassa minne facistien hyökkäys pysäytettiin, on komea sankarihauta, jossa lepää yli 4000 neuvostosotilasta.

Kaikki osapuolet maksoivat Kiestingistä kesällä 1941 kalliin hinnan.



Kiestingissä niin tärkeätä roolia näytellyt Kiestingin juna. Ford auton moottorin syylläri näkyy vetovaunun kupeessa. Juna odottaa lähtöä Kiestingin asemalla. Vaunun rappusilla poseeraa näyttelijä Aku Korhonen alias Lapatossu. Hän ei kuitenkaan käynyt motissa. SA-kuva.

## Haudat Kapustnajoella

Veljeä ei jätetä.

Mutta Kapustanajoelle heitä oli jätettävä kenttähaudattuina 66 veljeä, heistä 7 Yli-istä. Kentälle täytyi jättää 41, he kaatuivat sellaiseen paikkaan, ettei ruumista saatu pois. Heidän joukossaan oli kolme Yli-istä. lisäksi taistelussa kadonneitten lukumäärä Kapustnajoella oli 32, joukossa yksi yli-iiläinen. Kaikkiaan 139 veljeä jäi Kapustnajoen taistelukentälle, heistä 11 Yli-istä.

Seuraavat yli-iiläiset lepäävät kenttähaudattuna Kiestinki Louhi radan varressa

|                              |                  |             |
|------------------------------|------------------|-------------|
| stm. Pauli Johannes Maajuuri | synt. 25.01.1916 | kaat. 15.8. |
| stm. Heikki Manninen         | 21.01.1914       | 15.8.       |
| stm. Roope Viljam Saarela    | 10.05.1908       | 16.8.       |
| stm. Otto Kaisto             | 21.12.1897       | 19.8.       |
| stm. Arvid Saavalainen       | 26.06.1901       | 19.8.       |

|                                |            |       |
|--------------------------------|------------|-------|
| stm. Yrjö Arvid Kaisto         | 25.05.1914 | 20.8. |
| stm. Heino Henrik Kaleva       | 26.12.1907 | 27.8. |
| Kadonnut                       |            |       |
| stm. Jaakko Hiltunen           | 07.06.1910 | 16.8. |
| Kentälle jääneet               |            |       |
| stm. Kalle Evert Ojala         | 14.12.1910 | 15.8. |
| stm. Viljo Aukusti Marttila    | 10.11.1921 | 16.8. |
| stm. August Aleksander Koppelo | 11.01.1900 | 2.9.  |

Heidät kaikki on siunattu kentälle jääneinä tai sodassa kadonneina Yli-Iin sankarihautoihin.

Siunattu olkoon myös heidän viimeinen leposijansa vieraalla maalla.

## Meill' ompi aarre verraton

Tuntematon sotilas, le soldat inconnu, muodostaa isänmaansa puolesta kaatuneiden sotilaiden vertauskuvan. Hänen haudalleen kokoonnutaan kansallisina merkkipäivinä, siellä palaa ikuinen tuli iankaikkisen elämän ja rauhan symbolina, sinne myös valtiomiehet laskevat seppeleensä.

Suurin osa sodissa kaatuneista sotilaista eri puolilla maailmaa lepää joukkohaudoissa, monet pelkinä numeroina, tuntemattomina, nimettöminä, mutta useat vielä numeroakin vailla tuntemattomilla hautapaikoillaan. Meillä sen sijaan sankarihaudoilla on jokaisella sotilaalla oma leposijansa nimiläatoineen, jokunen tuntematon joukossa. Kansallisina merkkipäivinä me voimme joka pitäjässä kokoontua sankarihaudoille, aloittaa päivän juhlatilaisuudet kunniakäynnillä sankrihaudoilla. Niin ei voida tehdä missään muualla maailmassa. Meillä todella ompi sankarihaudoissamme aarre verraton.

Talvisodan Taipaleenjoen komppanianpäällikön Yrjö Jylhän sanoin kiteyttäen voimme päättää tämän esityksen:

*Taipaleenjoki, Tuonelanjoki,  
elämänvirraks' se viel' on muuttuva toki,  
kun tuska tyyntyy ja kipu haihtuu,  
sen suru voimaksi vaihtuu.*

Sodan tuska ja suru ovat todella vaihtuneet elämänvirran pyörteisä voimaksi, sotiemme veteraanien henkinen voima piilee juuri niissä.

Niilo Haukilahti:

**ERÄÄN PERHEEN ELÄMÄSTÄ JA  
SIIRTYMISESTÄ YLI-IIHIN**

## Johdantoa

Pienestä Yli-Iin pitäjästä talvisota vaati 8 ja jatkosota 97 sankari-vainajaa. Yksi talvisodassa kaatuneista oli Tuomarniemen metsäkoulun oppilas, kersantti Matti Haukilahti, joka joutui ensimmäisenä yli-iiläisenä antamaan henkensä maamme vapauden puolesta. Hän haavoittui joukkueen johtajana vastahyökkäyksessä Taipaleen Koukuniemessä 20.2.1940 ja kuoli sotasairaalassa Viipurin läänin Pyhäjärvellä 2 päivää myöhemmin. Matti oli syntynyt Vienan Karjalassa Oulangan kunnassa 1914. Vanhempiansa Oskarin ja Jennin kanssa hän siirtyi Yli-Iihin kesällä 1923.

Seuraavassa on lyhyt kuvaus perheen elämästä Itä-Karjalassa, perheen isän osallistumisesta 1. maailmansotaan Venäjän armeijan jalkaväessä, (mm. samoilla seuduilla, missä myös silloinen tsaarin armeijan ratsuväen kenraali G. Mannerheim johti oman aselajinsa joukkoja samoihin aikoihin,) sotavankeudesta, karkamisesta sieltä sekä perheen siirtymisestä vapautensa saavuttaneeseen Suomeen ja nimenomaan juuri Yli-Iihin.



Oskari ja Jenni Haukilahden perhe v. 1928. Lapset vasemmalta lukien Matti, Niilo ja Kerttu. Niilo Haukilahden kok.

## Perheen isästä

Itä-Karjalassa Oskarin etunimi oli Ortto, sukunimi aikaisemmin Saikoff. Ortto syntyi 24.3.1885 Vienan Karjalassa Oulangan kunnan Soukelossa 6-lapsisen perheen neljänneksi vanhimpana. Siellä hän vietti lapsuutensa ja varhaisnuoruutensa. Koulut niissä oloissa jäivät käymättä, sillä niitä ei ollut lähiseudulla. Ortto oppi lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan ilman kouluakin, miten se jäi salaisuudeksi.

Jo hyvin nuorena Ortto osallistui metsä- ja uittotöihin kotiseudulla tai lähetyillä. Joskus Ortto oli mukana apulaisena kauppamatkoilla kauempanakin. Käydessään kerran erään rikkaan lappalaisen kanssa Oulussa he pyrkivät hotelliin, joka on nykyisin kaupungintalona. Vaatimattoman asunsa takia heitä ei päästetty sisään, mutta kun paljon poroja omistanut lappalainen näytti paksua setelitikkoa, niin ovet aukenivat.

22-vuotiaana Orton piti lähteä suorittamaan varusmiespalvelua Venäjän armeijan jalkaväkeen Haminan kaupunkiin. Tämä tapahtui marraskuussa 1907. Meno tapahtui ensin Arkangeliin, sieltä junalla Pietariin ja sieltä edelleen Haminaan. Asepalvelua kesti lähes 2 1/2 vuotta. Paluu tapahtui maaliskuussa 1910 junalla Haminasta Ouluun ja sieltä hevosella (kievarikyödyllä) Suomen poikki kotiin Soukeloon.

Siviiliin päästyään Ortto meni jälleen metsä- ja uittotöihin. Ollessaan uittotöissä Koutajoella Koutajärvenpäässä noin 50 km etäisyydellä kotiseudultaan koilliseen Ortto tutustui nuoreen, sievään, pieneen ja pirteään neitoseen Joukenie Pastuhoffiin. Silloin sanottiin niillä seuduilla, että eivät Soukelon pojat välitä Koutajärvenpään tytöistä, mutta tässä kävi toisin. Tutustuminen johti kihloihin menoon. Kihloissa oltiin 3 viikkoa. Häät pidettiin 10.9.1910 morsiamen kotona. Häävieraita ei ollut monta eikä häissä tanssittu. Häiden jälkeen 18-vuotias Joukenie siirtyi aviomiehensä Orton kotiin Soukeloon miniäksi. Esikoinen, tyttö Anni, syntyi joulukuussa 1912. Hän eli vain noin 5 kuukautta, kuoli espanjankuumeeseen, jota oli siellä siihen aikaan liikkeellä.

Rauhallista elämää jatkui vain muutamia vuosia. Vuonna 1914 alkoivat sotaiset myrskypilvet leijua uhkaavasti Euroopan yllä. — Ollessaan uittotöissä Kumassa Oulangan Susijärvellä tuli 27.7.1914 määräys lähteä armeijan palvelukseen. Lähiseudun uittotyömailta kerääntyi 28 miestä. Yksi lautamies lähti kuljettamaan joukkoa ensin Vienan Kemiin, sieltä laivalla Arkangeliin, mistä edelleen junalla Pietariin, jonne saavuttiin 7.8.1914. Saksa oli julistanut jo sodan Venäjälle 1.8.1914. Vienan Karjalasta Pietariin tullut joukko hajoitettiin eri osastoihin ja 20.8. nämä lähetettiin rintamaa kohti. Tarkalleen tänä samana päivänä syntyi Orton perheeseen kaukana Soukelossa terve poika, jolle annettiin nimeksi Matti. Niissä oloissa ei tieto kulkenut kumpaankaan suuntaan.

Ortto joutui jalkaväkikomppaniaan, jossa oli 250 miestä. Enin osa heistä oli venäläisiä, sitten myös vienankarjalaisia, virolaisia, latvialaisia, liettualaisia, juutalaisia ja tataareja. Kaikki puhuivat venäjää ainakin joten kuten. Aluksi kaikille ei riittänyt aseita. 24.8.1914 ko. komppania joutui taisteluun. Se kesti 9 pitkää tuntia. Kun se viimein päättyi, oli koko komppaniasta vain 6 miestä ehyenä. Lähes kaikki olivat joko kaatuneet tai haavoittuneet. Ortto oli yksi ehyeksi jääneistä. Tämä taistelu tapahtui Lomzan länsipuolella Puolassa. Lomza on noin 120 km Varsovasta koilliseen. Ko. komppania kuului ns. kaartin rykmenttiin, jonka komentajana oli kenraali Milikov. Kaartin rykmentissä piti olla komentajana kenraali. Kyseessä oli Pietarin rykmentti.

Jo sodan alkuvaiheessa oli ko. rintamalohkolla lentokoneitakin, mutta vain tiedustelutehtävissä. Niillä seuduilla niihin aikoihin ammuttiin alas yksi saksalainen tiedustelukone tykki- ja kivääritulella. Molemmat koneessa olleet sotilaat, luutnantti ja kersantti, saatiin vangiksi. Tykit olivat eri kokoisia. Hevoset ja härät vetivät niitä. Venäläisillä oli vähän autoja, saksalaisilla enemmän. Kiväärien lisäksi oli mm. konekiväärejä. Konepistoleja ei ollut eikä pikakiväärejä.

Vuoden 1914 lopulla Ortto haavoittui vatsaan. Neljä miestä kantoi hänet ensin sidontapaikalle. Siellä sattui olemaan suomalainen ambulanssi. Nukutuksen yhteydessä ollessaan puolihorroksissa Ortto oli kuulevinaan jonkin suomenkielisen sanan. Tilanne oli kuin uni. Kun lääkäri tuli parin päivän kuluttua kierrokselle, Ortto kysyi häneltä suomeksi: "Luuletteko, että tästä vielä selviää?" Lääkäri hätkähti ja kysyi suomeksi: "Mitä, puhutteko suomea? No, ei sitä arvaa, missä puussa piru istuu." Lääkäri rohkaisi ja lupasi tehdä parhaansa. Sitten Ortto siirrettiin junassa sairaalaan Varsovan. Seurasi noin 6 viikon hoito. Se oli hyvä.

Muutamia viikkoja toipumisen ja etulinjaan uudelleen joutumisen jälkeen luoti osui Orton käteen, rystysiin. Ambulanssihoito riitti. Erään taistelun aikana oli mantteli käärittynä rullalle rinnan eteen. Kun taistelu päättyi ja mantteli suoristettiin, siitä löytyi 13 luotia, ja mantteli oli reikiä täynnä. Erään kerran oli 30 miestä saunassa. Saksalaiset pääsivät yllättämään kesken kylpemisen. Osa kylpijöistä jäi vangiksi, osa pääsi pakenemaan, näiden mukana Ortto. Kerran tuli keittopadan äärellä pientä riitaa "sattumista", taistelun ollessa käynnissä. Samalla tuli osuma pataan, ja ruoka meni hukkaan. Rangaistukseksi riitelystä koko porukka komennettiin kahdeksi tunniksi seisomaan alttiina vihollisen tulelle! Ampukoot saksalaiset nämä riitelijät! Saksalaiset todennäköisesti totesivat, että kyseessä on rangaistus ja lopettivat heti ammunnan. Kun rangaitus aika oli ohi, ja rangaistut pääsivät suojautumaan, ammunta alkoi taas. Vastustajat olivat ritarillisia.

Kesäkuun 14. päivään 1915 saakka ko. rykmenttiä siirrettiin vain marssimalla. Edellä kuvattuja taisteluja lukuunottamatta tapahtui vain vähäisiä taisteluja niillä seuduilla, missä Ortto oli mukana.

Sitten, 14.6.1915, siirrettiin ko. rykmentti junalla Karpaateille, kun siellä oli kova vihollisen painostus. (Karpaattien seudun sen aikaisia sotatoimia on selostanut mm. Suomen marsalkka G. Mannerheim teoksessaan Muistelmat, I osa, s. 179, ..., 192.) Uudessa paikassa Lembergissä (nykyisin sen nimi on Lvov, n. 340 km Varsovasta kaakkoon) syntyi kova taistelu. Kaatui paljon miehiä ja hevosia. 15.6. venäläiset hyökkäsivät, rakensivat sillan joen yli ja hyökkäsivät jälleen aavan yli metsän reunaan. Kova tulitus alkoi. Saksalaiset tekivät vastahyökkäyksen ja räjäyttivät sillan. Venäläisillä ei ollut perääntymismahdollisuuksia. Noin 4000 heistä joutui vangiksi, Ortto heidän mukanaan. Vangit tuotiin ensin Stryin kaupunkiin, joka on noin 60 km Lembergistä etelään. Näin alkoi pitkä sotavankeusaika.

Nälkä ja koti-ikävä houkuttelivat karkaamaan sotavankeudesta, jos tilaisuus löytyi. Yritys toisensa jälkeen epäonnistui, mutta kymmenes yritys lopulta onnistui. Monien seikkailujen jälkeen Ortto pääsi "omien" puolelle, sieltä lopuksi Vienan Karjalaan kotikyläänsä Soukeloon. Kotiintulo tapahtui aamulla 1.1.1921 kotiväen tietämättä asiasta etukäteen yhtään mitään. Orton toi hevosellaan Oulangan kunnan Oulangan kylästä kotoisin ollut Yrjö Nikitin. Noin 6 1/2 vuotta kestänyt sotaretki oli viimein päättynyt. Kun 35-vuotias Ortto pääsi siviiliin, oli hänen elämästään mennyt asepalveluun ja sotavankeu-



Oulangan kylä elok. 1942. Vilho ja Hilka Uomalan kok.



teen lähes 9 vuotta. Kotiintulo oli riemullinen. Monien koettelemusten, vaikeuksien ja ihmeiden jälkeen perhe oli jälleen koossa kotonaan Soukelossa. Isä Ortto tapasi nyt ensimmäisen kerran Matti-poikansa, jolla ikää oli runsaat 6 vuotta.

Orton päästyä siviiliin olivat poliittiset myllerrykset käynnissä myös Vienan Karjalassa, sillä Venäjällä oli tapahtunut vallankumous. Ortostakin yritettiin tehdä "herra" uuteen järjestelmään. Eräänlainen esikunta oli Oulangan pitäjän Oulangan kylässä. Ortto joutui suorittamaan erilaisia tehtäviä, mm. avunpyyntömatkan Helsinkiin, sillä paikkakunnalla oli kova nälkä. Vastenmielisiäkin tehtäviä oli, mm. ankara verotus. Kolmas lehmä oli otettava valtiolle, kenellä sellainen oli. Tästä Ortto ei pitänyt, eikä tämä pysynyt vallanpitäjiltä salassa. Niinpä nämä päättivät vangita Orton eräiden muiden vastaanhangoittelevien mukana. Eräessä perheessä oli 4 poikaa, kaikki aikuisia. 3 näistä oli innokkaita valtaan päässeitä. Kun poikien äiti kuuli, että Orton vangitsemista suunniteltiin, lähetti hän sanan heti Ortolle. Oli kevätpäivä 1921. Ortto piti vapaudesta enemmän kuin jo tutuksi tulleesta vankeudesta ja lähti kiireesti pakoon, ulos yhdestä ovesta, kun vangitsijat tulivat sisään toisesta. Jalkaan sattuivat väärät housutkin, mutta se ei pakoa haitannut. Pako alkoi suksilla, sitten jatkui matkalla olleella hevosella. Aluksi Ortto saapui Kuusamoon Siikalaisen kylään. Kuusamossa hän ryhtyi metsä- ja uittotöihin, jotka olivat hänelle tuttuja jo ennestään.

Syksyllä 1921 kokoontui Kuusamoon vienankarjalaisia. Aiheena oli ajaa punaiset pois kotiseudulta Karjalasta. Yritys tehtiin tammi-helmikuussa 1922. Ruvan kylässä tapahtui taistelu. Punaisten puolella oli venäläisten lisäksi vienankarjalaisiakin, ja heillä oli valtava ylivoima. Valkoiset joutuivat saarroksiin. Kaksi heistä kaatui, toinen näistä oli Orton ainoa veli. Toiset saarretut pääsivät livahtamaan saaroksista, Ortto yhden suksen avulla. Tämän joukon oli mentävä Suomeen, missä heidät otettiin ystävällisesti vastaan ja heille järjestettiin oman alan työtä.

Orton perhe jäi vielä Soukeloon, sillä silloin ja niissä olosuhteissa "muutto" ei ollut aivan yksinkertainen asia, kuten hyvin tiedetään. Perheeseen syntyi vuoden 1922 lopulla vielä poika, jolle annettiin nimeksi Lauri. Hän eli vain muutamia kuukausia. Jenni-vaimo ja Matti-poika onnistuivat viimein pääsemään Suomeen kesäkuun lopulla 1923. Orton ollessa uittotöissä Iijoella hänelle tuli tieto, että perhe oli päässyt Suomeen, ja Taivalkoskella hän löysikin perheensä. Taivalkoskelta koko perheen matka jatkui uittotöiden mukana Iijokea pitkin länteen, ensin Iihin ja sieltä hieman takaisin päin Yli-Iihin, jonne perhe jäi asumaan.

## Äidin ja Matti-pojan tulo Suomeen

1920-luvulla uhkailtiin Oulangan kunnassa viedä Petroskoihin ne vaimot perheineen, joiden miehet olivat menneet Suomeen. Tuntui siltä, että tulevaisuus siellä ei ole kovin lupaava. Kun Haukilahden perheen isä Oskari oli metsä- ja uittotöissä Suomen puolella, myös Jenni-vaimon ja Matti-pojan mieli teki päästä sinne. He odottivat sopivaa hetkeä toiveensa toteutumiselle, ja lopulta se tulikin seuraavalla tavalla.

Kotikylästä Soukelosta oli kävelymatkaa valtakunnan rajalle Kuusamoon runsaat 20 km. Saman kylän eri perheistä olevat nuorukaiset Lauri Kuntijärvi ja Jussi Uutela kävivät juhannusviikolla maanantaita vasten yöllä 1923 Suomen puolella Kuusamon Paanajärvellä ilman lupaa. Jo ennen kuin pojat saapuivat takaisin Soukeloon, tuli sala-kauppiaiden kautta sinne tieto, että pojat olivat käyneet Suomen puolella. Siksi uhkana oli, että heidät vangitaan vielä samana päivänä. Laurin tädin mies meni kertomaan Laurille tämän nukkuessa, että nyt on paras paeta Suomeen, muuten käy huonosti. Lauri päättikin paeta Jussin kanssa, mutta he halusivat myös Jenni ja Matti Haukilahden mukaansa, kun tiesivät, että tämän perheen isä odottelee perhettään Suomessa. Lähtöaikeet oli esitettävä Jennille niin, että hankalat sivulliset eivät saa tietää. Laurin tullessa tapaamaan Jenniä tämän lähettyvillä oli toisia. Niinpä Lauri kysyi: "Mihin panit sitolkaremmiin?" Sitolkaremmiasiaa muka selittäessään hän sopivana ja varmana hetkenä sanoi, että hän ja Jussi lähtevät Soukelojärveen laskevan Heinäjoen suusta Suomeen kahden tunnin kuluttua eli kello 10, tulkaa Matin kanssa mukaan, jos pääsette. Sovittuun paikkaan oli matkaa noin 2 km. Jenni lupasi tehdä parhaansa. Hän varusti matkaevääksi yhden reikälevän ja yhden pienen lohikalakukon. Nämä olivatkin ryhmän ainoat eväät. Ryhmä kokoontui sovittuun paikkaan sovittuna aikana, ja matka kävellen kohti länttä alkoi.

Samana päivänä keskipäivän aikaan tuli sotilaita Oulangan pitäjän Oulangan kylästä vangitsemaan Suomessa luvatta käyneitä poikia. Heitä etsittäessä huomattiin, että muitakin oli kadonnut, nimittäin Jenni ja Matti. Sotilaat lähtivät Soukelojärvelle soutelemaan ja hakemaan kadonneita. Soukelojärvi on noin 8 km pitkä ja 4 km leveä. Kadonneita ei näkynyt. Sotilaat alkoivat ampua umpimähkään järveltä Suomeen päin. Vastausta ei kuulunut. Sotilaat eivät lähteneet kuitenkaan Suomeen päin kadonneiden perään.

Neljän hengen ryhmä taittoi taivalta Suomea kohti metsän läpi, sillä tielle ei uskallettu mennä etsijöiden pelon takia. Lauri ja Jussi tunsivat hyvin paikat. Päivä oli aurinkoinen ja jokaisella mieli virkeä ja toiveikas. Vähäiset eväät syötiin Karjalan puolella, ja kyllä ne maistuivatkin. Illalla noin kello 18 matkalaiset saapuivat eräaseen Suomen puolella olevaan taloon, jonne matkaa rajalta oli noin 2 km. Siellä olivat suomalaiset vahdit. He ottivat ryhmän vastaan ystävälli-

sesti. He kertoivat, että vieras partio oli liikkunut valtakunnan rajalla hetki sitten juuri siinä paikassa, jonka kautta pakolaisryhmä oli tullut vähän myöhemmin. Oli ryhmän onni, että se ei törmännyt partioon. Pelastuksena oli se, että joku ryhmän jäsen oli halunnut pientä levähdystuokiota.

Suomalaiset vaudit soittivat Kuusamon kirkonkylään johonkin toimistoon ja kertoivat, että vahtien luo oli tullut rajaloikkareita 4 henkeä. Vahdeille vastattiin, että loikkarit pitää toimittaa heti takaisin rajan taakse. Tämän kuullessaan Jenni katsoi juuri Paanajärvelle päin ja näki veneen tulevan sieltä. Jenni sanoi, että odotetaanpa ensin tuon veneen tulo. Vene saapui, ja siinä oli kaksi suomalaista sotilasta, joista toinen oli kapteeni. Vahdit sanoivat kapteenille, että tässä on 4 pakolaista, jotka määrättiin palauttamaan rajan taakse. Kapteeni ei tuntenut pakolaisia entuudestaan. Hän soitti Kuusamon kirkonkylään ja sanoi, että näitä pakolaisia on kuulusteltava ensin. Heidät piti viedä kuulusteltaviksi Kuusamon kirkonkylään. Päätettiin, että he joutuvat kävelemään. Jenni ryhmän vanhimpänä oli samaa mieltä. Hän lisäsi vielä, että eivät paina eväät eivätkä rahatkaan.

Pakolaisten mukaan pantiin 3 vahtia. Sitten matkaa jatkettiin soutamalla pitkin Paanajärveä. Soutumatkaa oli noin 20 km. Pakolaiset soutivat ilomielin. Tämä kaikki tapahtui vielä samana iltana. Noin kello 21 saavuttiin Paanajärven länsipäähän. Kapteeni soitti sieltä uudelleen Kuusamon kirkonkylään nimismiehelle ja sanoi, että pakolaiset ovat tulossa kävelemällä. Jennin arvion mukaan kävelymatkaa oli noin 80 km. Yö ennen kävelymatkan alkua vietettiin Paanajärven länsipäässä Rajalan talossa. Tämä talo oli yli-iläisen maanviljelijän Matti Kaiston vaimon Iida Kaiston lapsuuden kotitalo. Talonväki ja pakolaiset tunsivat toisensa entuudestaan, mutta kummatkaan eivät uskaltaneet näyttää sitä lisävaikeuksien pelosta. Talon väki oli aikaisemmin liikkunut Vienan Karjalassa ja tunsu Jennin.

Aamulla noin kello 6, kahvin tai teen juonnin jälkeen, lähdettiin kävelymatkalle kohti Kuusamon kirkonkylää. Edellisenä päivänä oli kävelty jännittävä yli 20 km matka ja soudettu toiset 20 km. Kun seuraavana päivänä oli kävelty yli 5 tuntia, tultiin ennestään tuntemattoman talon kohdalle. Jenni sanoi vahdeille, että mennään taloon levähtelemään, kun väsyttää niin kovin. Niin mentiin taloon ja tervehdittiin. Vastaukseksi tuli: "Voi hyvänen aika, pikku akka." (Jennin pituus oli 147 cm). Ko. talon isäntä oli oppinut tuntemaan Jennin eräällä sotaretkellä Itä-Karjalassa Kiprinkijärvellä, noin 7 km Soukelosta. Isäntä oli eräiden toisten suomalaissotilaiden kanssa järven jäällä nuotion äärellä. Panosten ja ruoan loputtua muutamat joukosta olivat lähteneet noutamaan niitä Suomesta ja luvanneet tulla pian takaisin. Aikaa kului eikä noutajia kuulunut. Eräät Soukelon asukkaat näkivät savua Suomen suunnalta. He halusivat tietää, mistä on kysymys. Ensin pantiin valkoiset liput liehumaan rannalle ja sitten lähdettiin varovasti lähestymään jäällä olijoita. Kävi ilmi, että

kypseessä oli suomalaisia sotilaita. Nämä kysyivät, oliko punasotilaita kylässä. Vastaus oli, että ei. Niin suomalaiset tulivat levähtelemään ja syömään. Jenni lähti vielä 8 km päähän Ruvan kylään tiedustelemaan, millainen tilanne siellä oli. Piti keksiä sopiva tekosyy. Sellaiseksi Jenni otti takkivaatteen leikkautuksen serkun luona, joka oli räätäli. Serkku kyllä löytyi, mutta vaate Jenniltä oli sattunut "unohtumaan" kotiin. Pääasia tuli kuitenkin selvitettyksi ja tieto tuoduksi suomalaissotilaille Soukeloon. Syötyään ja levähdettyään suomalaisryhmä lähti Soukelosta Paanajärvelle suksilla. Tässä ryhmässä oli 6 tai 7 miestä, joista yksi oli juuri tämän levähdyspaikaksi sattuneen talon isäntä, nyt suojeluskunnan paikallispäällikkö. Tämä halusi nyt osoittaa tuntuvalta tavalla kiitollisuuttaan aikaisemmin saamastaan avusta.

Nelihenkenisen pakolaisryhmän mielet virkistyivät ilahduttavasta ihmeestä. Paikallispäällikön kodissa annettiin ruokaa ja kahvia. Isäntä kysyi vahdeilta, että saako pakolaisia jututtaa. Keskusteltuaan aikansa pakolaisten kanssa isäntä soitti Kuusamon nimismiehelle, että pitääkää näistä sinne tulevista neljästä pakolaisesta oikein hyvää huolta, syöttäkää ja juottakaa, hankin tulee sinne huomenaamulla. Isäntä lisäsi vielä, että näitä pakolaisia ei saa missään tapauksessa lähettää takaisin.

Levähdystuokion jälkeen pakolaisryhmän kävelymatka jatkui. Karjalaiset eivät enää näyttäneet kovin vaarallisilta, sillä vahtien määrä vähennettiin yhteen. Kävelymatka kesti koko pitkän päivän ja päättyi lopuksi putkaan Kuusamon kirkonkylässä. Siellä saatiin ruoaksi leipää, kalaa ja vettä. Paikallispäällikköä pakolaisryhmä ei enää tavannut. Entinen vahti jäi pois, ja uusi tuli tilalle. Tämä oli hyvin puhelias. Seuraavana päivänä hän pyysi pakolaisryhmää kasarmille katsomaan tansseihin tulijoita, olisiko heissä ketään tuttuja. Mentiin katsomaan, mutta tuttuja ei löytynyt. Vahdin näytettyä ison nipun valokuvia Jenni löysi lopulta 2 tuttua vienankarjalaista naista.

Seuraavana aamuna tulivat nimismies ja poliisi kuulustelemaan pakolaisia. He kuulustelivat vain vähän aikaa. Sitten vahti sanoi, että nyt lähdemme Risti-Jussin taloon em. tuttavanaisten luokse. Niin mentiin mainittuun taloon. Siellä syötettiin ja juotettiin pakolaisia. Em. tuttavanaisetkin olivat siellä. Näiden ja vahdin kanssa mentiin sitten kuuluisan karjalaisen kauppiaan Paavo Ahavan luokse, joka oli alunperin kotoisin Uhtualta. Tämä tunsu Jennin entuudestaan. Hän lupasi Jennille lainaksi 500 mk autokyytiä varten Ouluun. Jenni kiitti tarjouksesta, mutta ei ottanut lainaa. Hän tiesi, että matkan voi tehdä muutenkin. Miehestään Oskarista Jennillä oli sellainen tieto, että hän on jossakin Iijoella uittotöissä. Jenni meni sitten nimismiehen luo ja pyysi passia. Hän sanoi tomerasti: "Jos annatte passin, niin antakaa nyt. Jos ette anna, niin on niitä toisiakin nimismiehiä. Minä lähdän jatkamaan matkaa Ouluun."

Sitten matka jatkui länteen päin, Taivalkoskelle. Siellä ryhmä meni

karjalaisen kauppiaan Jakoleffin taloon. Taivalkoskella Lauri ja Jussi jäivät ryhmästä pois. He jatkoivat matkaa linja-autolla Ouluun ja aloittivat kumpikin oman uransa luomisen.

Tieto Jennin ja Matin tulosta Suomeen oli jollakin tavalla mennyt perheen isälle Oskarille, joka oli Iijoella uittotöissä. Kun Jenni ja Matti menivät Taivalkoskella kauppias Jakoleffin taloon, Oskari oli siellä ottamassa heitä vastaan. Jälleennäkeminen oli riemukas. Monien vaikeuksien ja ihmeiden jälkeen perhe oli jälleen yhdessä.

Isän ollessa uittotöissä äiti sai uittomiesten kokon paikan. Työpaikka siirtyi uiton mukana Iijokea pitkin länteen, Iin Simakan saarelle asti. Tämä tapahtui perunannoston aikaan 1923. Silloin oli kuiva kesä. Sitten perhe siirtyi Yli-Iin Karjalankylään, aluksi Janne Rajalan taloon, jonka ystävällinen väki oli entuudestaan tuttu uusille tulokkaille. Rajalat olivat tulleet Yli-Iihin Kuusamosta, missä asuessaan he olivat liikkuneet myös Vienan Karjalassa.

Perhe jäi asumaan Yli-Iihin, missä luonto vastasi suunnilleen niitä olosuhteita, jotka vallitsivat kotona Vienan Karjalassa, ja asukkaat suhtautuivat ystävällisesti uusiin tulokkaisiin. Yli-Iissä perheeseen syntyi 5 lasta, mutta kuolema korjasi 3 tyttöä jo pieninä. Matti kävi keskikoulun ja kauppaopiston. Varusmiespalvelun ja muutamien työvuosien jälkeen metsätöissä hän pääsi Inhassa sijaitsevaan Tuomarniemen metsäkouluun, mistä joutui mukaan talvisotaan Kannakselle



Kers. Matti Haukilahden arkku lähdössä kotoa sankarihautaan. Frans Ylitalon kok.

Taipaleen lohkolle ja sieltä sankarihautaan Yli-Iin kirkon vierelle. Isä Oskari ja äiti Jenni viettivät työntäyteistä vaatimatonta elämää, kunnes iäisyyskutsu tuli isälle vuonna 1962 ja äidille 1986, äidin ollessa tällöin 94-vuotias. Maatila jäi perheen Kerttu-tyttärelle ja hänen aviomiehelleen Yrjö Lahtiselle perheineen, Niilo-pojan toimies-sa muualla.

Kun tieto Matin kaatumisesta tuli, monet ihmettelivät sitä, että isä oli selvinnyt sodasta niin ihmeellisellä tavalla, mutta hänen poikansa joutui kotipitäjänsä ensimmäisenä antamaan henkensä vapautemme puolesta. Näissä asioissa kuin monissa muissakin on hyvä ottaa esiin Raamatusta Jesajan kirjasta 55:8—9: ”Sillä minun ajatukseni eivät ole teidän ajatuksianne, eivätkä teidän tienne ole minun teitän, sanoo Herra. Vaan niin paljon korkeampi kuin taivas on maata, ovat minun tieni korkeammat teidän teitänne ja minun ajatukseni teidän ajatuksianne.”

## Kirjallisuutta

- Stacy Churchill: Itä-Karjalan kohtalo 1917—1922. (Itä-Karjalan itsehallintokysymys Suomen ja Neuvosto-Venäjän välisissä suhteissa 1917—1922.-WSOY, 1970, 218 sivua.
- Armas Eskola: Pojat Vienan saloilla. (Päiväkirja ajalta 16.6.—10.9.1918.) Arvi A. Karisto oy, 1971, 99 sivua. Kalevalan laulumailta.
- I.K. Inha: (Elias Lönnrotin poluilla Vienan Karjalassa. Kuvaus Vienan Karjalan maasta, kansasta, siellä tapahtuneesta runon keruusta ja runoista itsestään. Mukana 174 tekijän ottamaa valokuvaa.) Tietosanakirja-Osakeyhtiö, 1921, 403 sivua. Vienan virroilta, Karjalan kankahilta. (Matkakuvauksia.) Otava, 1915, 283 sivua.
- Ilmari Kianto: Valitut teokset IV. (Vienan kävijän matkakuvia, Vienan kansan kohtalo, Vienan neitsyt, Valittuja runoja.) Otava, 1923, 584 sivua.
- Ilmari Kianto: Vienan Karjala—Kalevalan kehto. (Erämaankävijän elämäksiä.) Otava, 1935, 350 sivua.
- Eero Kuussaari: Vapaustaistelujen teillä. (Sotahistoriallinen katsaus Suomen rajantakaisilla heimoalueilla 1900-luvun alkupuoliskolla käytyihin sotatoimiin.) Loviisan Uusi Kirjapaino Oy, 1957, 222 sivua.
- Toivo Nygård: Itä-Karjalan pakolaiset 1917—1922. Jyväskylän yliopisto, 1980, 137 sivua.
- Sakari Pälsi: Karjalan talviteillä. Otava, 1922, 234 sivua.

- Eino S. Rahikainen: Vienan prihan tie.  
(Kauppaneuvos Janne Rajamaan elämää; kuvia ja taustakuvia.)  
Otava, 1969, 155 sivua.
- Erkki Räikkönen: Heimokirja.  
(Sisältää 169 kuvaa ja 14 karttaa.)  
Otava, 1924, 255 sivua.
- Louis Sparre: Kalevalan kansaa katsomassa.  
(Muistintoimintoja Kauko-Karjalan retkeltä 1892.)  
WSOY, 1930, 157 sivua.
- Pertti Virtaranta: Vienan kansa muistelee.  
(128 valokuvaa ja piirrosta.)  
WSOY, 1958, 804 sivua.
- Pertti Virtaranta: Polku sammui.  
(Vienalaiskylien vaiheita rajan molemmin puolin.)  
Kirjayhtymä, 1972, 264 sivua.
- Pertti Virtaranta: Karjalaisia kulttuurikuvia.  
(Ihmisiä ja elämäntilanteita rajantakaisessa Karjalassa.)  
Weilin + Göös, 1981, 272 sivua.
- Vivi Vuoristo: Ikävä omia maita.  
(Muistelmia vanhasta Vienan Karjalasta).  
Otava, 1983, 284 sivua.

Toivo Hyyryläinen

## OLINHAN SIELLÄ MINÄKIN

Yli-iiläiset muistelevat:

Mari Matinaho: Kaikki on kestetty

Pauli Ylisiurua: Meillä on itsenäinen maa

Aukusti Jaara: Olin lääkintämiehenä

Rauha Kakko: Siellä missä pojatkin

# KAIKKI ON KESTETTY

## Viimeisen kerran kotoa

— Se oli toukokuussa, kun Martti lähti viimeistä kertaa kotoa. Olimme häntä saattamassa koko perheellä. Minä hyvästelin häntä ensin Leuvanniemen tiehaarassa, sitten kaikki työt halasivat isää. Itkimme kaikki. Pyhänä miehet vietiin ensin Iihin, missä asuivat parakeissa tai teltoissa. Siellä ne oli kaksi päivää. Sitten menin kauppaan Siuruaan ja sanottiin, että nyt tulee kolonna. Ensimmäinen kolonna seisoi Siuruan sillalta vanhaan Turvaan päin. Niillä oli ruoka-aika siinä. Toinen kolonna tuli ihan pölynä niin, että näkyi Viitakankaalta asti, kun oli niin kuiva kesä.

Niin siellä oli sitten isä siellä lavalla.

Minä laitoin sille paketin, kaupasta mitä sain. Sen verran se pysähtyi, että sain antaa sille paketin.

Katiskan Anna odotti viimeisillään vauvaa, niin se istui siinä ojalla. Mutta se ei nähnyt Vilhoa, kun se oli siinä eellimmäisessä autossa. Muuatta päivää myöhemmin kuin Martti, Vilho kaatui, vaan se sai tietää kuitenkin, että sille oli syntynyt toinen poika.

Kun Martti ajoi kolonnassa sivu meidän lapsista, niin se oli ottanut liistä tuomen kukkia. Niin se ei minulle antanut niitä vaan nakkasi tytöille. Minulla on vielä se tuomen kukka kuivattuna. Mutta se on mennyt ruskeaksi. Niin minä olen sanonut tytöille, että kun minä kuolen, niin pankaa se äidin arkkuun.

## Suruviestin tullessa

Martti oli talvisodassa mukana, vaan säästy siellä. Jatkosodan alkaessa hän ei ennen kaatumistaan käynyt lomalla. Minä sairastin astmaa ja odotin vauvaa, joka syntyi puolen vuoden päästä. Sitä se lähtiessään huolehti miten minä pärjään. Niin minä sanoin, että kyllä se toinen sija toista sijaa auttaa. Tytöillä oli kovasti ikävä isää. Vanhin tytär oli 12-vuotias. Neljä tytärtä meillä oli ja poika, joka syntyi isän kuoleman jälkeen.

Me olimme 12 ja puoli vuotta naimisissa. Minä muistan kuinka pastori Kuuselan rouva ja Havulan Venni Alasiurua kulkivat minua katsomassa, kun odotin vauvaa. Ei se kauan kerennyt olla rintamalla, 16. heinäkuuta kaatui, kun toukokuussa meni.

Me olimme niityllä, ja meidänkin niitylle tuli velipoika näyttämään, että kuivaa ne heinät. Ja tultiin jo iloisena kotiin, että isä tulee ensi viikolla kotia. Se kirjoitti että se pääsee lomalle.

Tuossa vanhassa keskuksessa asui joku pariskunta. Niitten poika oli armeijasta laitettu sanomaan. Se ei ymmärtänyt ollenkaan, se



*Mari Matinaho perheineen puolison ja isän haudalla. Mari Matinahon kok.*

sanoi suoraan. Oli se paha isku. Arkku oli kovin huono. Se oli kaksi vuorokautta kotona, niin velipoika Jussi haki Oulusta kaksi arkkuja, Rajalan Lennalle ja meidän isälle. Sitten vietiin kolmantena päivänä hautaan. Luoti oli mennyt takaraivoon. Se oli säilynyt hyvänä. Me käytettiin isää pirtissä. Oli sekin näky. Minä odotin vauvaa. Ei siinä itkemätöntä ollut.

Sankarihautajaiset olivat kirkolla seuraavana pyhänä. Siitä on otettu meidän perheestä kuvakin sankarihaudan ääressä. Pakkalan Lauri otti. Tämä kuva on ollut muistaakseni Suomen kuvalehdessä ja Seurassa, Kalevassa tai Liitossa. Hautaan siunattiin yhtä aikaa kahdeksan sankarivainajaa. Pastori Kuusela siunasi avustajanaan joku sotilaspappi. Yhteinen kahvitilaisuus oli Matti Niemelällä.

## Elämän on jatkuttava

Meni seuraavaan kesään ennenkuin saatiin avustuksia. Ne oli hyviä nuo naapurit. Tytön kanssa enimmäkseen polttopuut hakkasimme. Ihmiset talkoilla vetivät hevosella. Asuimme Leuvanniemellä. Kortin miehet antoivat apua. Meillä oli kaksi lehmää. Isän kaatumisen jälkeen kerran tuli määräys lähteä piilopirttiin pakoon vihollis-

tilaita joen toiselle puolelle. Olin tehnyt tuoretta rieskaa. Sotilaita tulikin vaan omia sotilaita. Annoin heille tuoretta rieskaa. Iloisia ja kiitollisia olivat syömämiehet, ja mielellään heille jakoi leivän.

## Puolison ja isän muisto

Niin nekin ajat ovat menneet, ja muistot ovat jääneet, vaan kaikki on kestänyt. Isää odotettiin. Yksi tytöistä ikävöi isää, milloin hän tulee laittamaan pääskysen pesän alle laudan, ettei pesä putoa. Kyllä se oli hyvä mies. Kun menimme naimisiin, hän sanoi, ettei niin tykkää lapsista. Mutta kun ensimmäinen lapsi syntyi, häneen tuli isän rakkaus. Mies pystyi vaikka mihin. Itse oli opetellut tekemään suksia, suutaroimaan, tekemään rakennustöitä.

Martti kävi Kuuselalla Pappilassa töissä, niin ne pääsi siitä niin tykkäämään. Kuusela sanoi aina mikähän tuosta miehestä tulee, kun on niin hyvän tekijä. Kuuselan rouva kävi kylässä Martin kaatumisen jälkeen. Hänen oma miehensä joutui samana kesänä vangiksi ja katosi.

Aluksi tuntui vaikealle jatkaa yksin perheen kanssa, mutta taivaasta annettiin voimaa, että minun pitää jaksaa lasten eteen. Me kävimme Ehtoollisella isän kanssa ennen hänen lähtöään. Viimeisen kerran lähtiessään hän toivoi saavansa pojan. Olimme alun kolmannella kymmenellä mennessämme naimisiin. Ensi kertaa tapasin Martin kotonani Leuvanniemessä hänen ollessaan poikasena uittomiesten mukana kahvilla. Olin vasta 12-vuotias. Silloin iskettiin silmää ensi kerran.

Me sovimme asiat isän kanssa ja teimme kaiken selväksi välillämme. Isä aavisti, että hän jäisi kentälle. Unijussi oli sen hänelle sanonut, ettei hän palaa kotiin. Isästä jäi meille koko perheelle hyvä muisto. Katkeruutta ei ole tullut. Olen saanut olla äitinä 11 orpolapselle ja täyttää äidin tehtävää.

Minulla on ollut hyviä lapsia ja heillä hyvät perheet. Se lohdutti, etten ollut ainoa, joka jäi yksin. Aspilasta, naapurista mies kaatui. Jotenkin tunsin, että nämä uhrit annettiin isänmaan puolesta, kaikkien meidän edestämme.

## MEILLÄ ON ITSENÄINEN MAA

Pauli Ylisiurua on syntynyt 23.1.1911 Yli-Iin Siuruassa. Tilalla on säilynyt vanha aitta, jonka oven yläpuolella on vuosiluku 1668. Lapsuudenkoti oli vanha ympäryskartano, josta pienet portit johtivat ulos. Kotitalo tuhoutui tulipalossa v. 1917. Paikalle rakennettiin uusi asuinrakennus, jossa Pauli Ylisiurua perheineen asuu, ja jonka maita hän on viljellyt. Kantatilan jaossa osuudet jäivät pieniksi, mutta vuosien varrella tila on suurentunut käsittäen 124 hehtaaria. Vuoteen 1981 saakka perhe piti tilalla karjaa, mutta nuoremman jatkajan puuttuessa karjasta luovuttiin Paulin ollessa jo 70 vuotta.

Pauli on maanviljelijä ja sotainvalidi ja suuren perheen isä. Avioliiton hän solmi 7.8.1938 Jenni Margareeta Tiiron kanssa. Avioliitosta syntyivät seuraavat lapset ikäjärjestyksessä: Paavo Juhani -39, Eero Anselmi -41, Mirja Kaarina -43, Mauno Kalevi -46, Ari Henrik -48, Veikko Markku -50 ja Merja Sisko -59. Kotona isän ja äidin kanssa on vain nuorin tyttäristä. Toiset lapset ovat jo lähteneet pois kotoa perustaen perheitä ja toimien mm. opettajana ja elintarvikealalla. Sotilasarvoltaan Pauli Ylisiurua on kersantti. Hänelle on myönnetty VR mK, VM 2, Ts mm ja Js mm.



Pauli Ylisiurua v. 1942 Kiestingin Kangasvaarassa. Miehet vasemmalta lukien Yrjö Siurua, Aukusti Jaara, Aarne Jurvakainen, Pauli Ylisiurua ja Lauri Niemelä. Pauli Ylisiuruan kok.

Sotilaskoulutukseltaan Pauli Ylisiurua on pioneeri. Hän suoritti asevelvollisuutensa Koriolla vuosina 1932—33. Sieltä käsin hän oli rakentamassa nk. ”Mannerheiminlinjaa”. Vuonna 1937 hän oli kerätausharjoituksissa Koriolla. Ennen talvisotaa hän oli sotaharjoituksissa Pateniemessä lokakuun alusta saakka. Siellä hän sai rdiasta kuulla esikoispoikansa Paavon syntymästä. Ennen sodan syyttämistä hän sai käydä kotona. Joulukuun 4—5 päivänä 1939 tuli lähtö talvisotaan. Samassa joukko-osastossa pioneereissa oli kaksi muuta yli-iäistä Eemeli Juutinen ja Pauli Ojala, joka kaatui. Suomussalmi, Haukipera, Raatteen tie tulivat tutuiksi taistelukenttinä. Talvisodan rauhan tultua hänen joukko-osastonsa oli Löytövaarassa.

Jatkosodassa Pauli Ylisiurua palveli pioneerina JR 53:ssa ollen mukana taisteluissa mm. Kiestingissä ja Uhtualla. Alkukesästä 1944 hän pääsi maanviljelyslomalle kotiin, mistä hänet kutsuttiin Kannaksen lopputaisteluihin. Kannakselta välirauhan tultua hänen tiensä kulki Toppilaan Ouluun, mistä hän pioneerijoukkueen kanssa nousi Tornioon menevään laivaan 1.10.1944 vasten yöllä.

### ”Siinä minä haavoitun”

— Olimme tulleet Tornioon ja olimme asemassa Raumon ojalla lähellä kristillistä kansanopistoa. Siinä minä haavoitun kranaatista. Ei muuta kuin kumpikin jalka meni siinä aivan yhtä äkkiä. Siinä heräsin ja ihmettelin, ettei jalka otakaan enää päälle. Se meni tuosta polvesta, pikkuisen jäi nahkaa sitä pitämään. Toisesta meni läpi reidestä, repäisi toistakymmentä senttiä. Joukkosidontapaikalla joku luutnantti satoi jalan minun omalla vyölläni. Sitten ne vei sidontapaikalle, niin lääkintämies sanoi, ettei minulla enää vuodakaan. Minä sanoin, ettei tämä jalka vuoda vaan tuo toinen. Tunsin että siitä tuli solkenaan verta. Eikä se ruvennut sitomaan. Niin ne sanoi vievänsä sairaspuolelle, jollekin koululle. Minä olin vielä aivan tajuissani siinä, mutta sitten rupesi hämärtämään. Ne katkaisi sen jalan lopulta poikki. Se lääkäri sanoi: Nyt saat viimeisen kerran katsoa sorkkaasi. Enkä minä sitä sitten sen jälkeen nähnytkään. Se oli tämä oikeanpuoleinen jalka.

Se oli joku Tornion kaupungin koulu, missä oli paljon haavoittuneita. Huovin Hanna Yli-iistä oli hoitajana. Hän kirjoitti vaimolleni, missä olin. Muutaman vuorokauden kuluttua hän pääsi tänne minua katsomaan. Yli-iistä saakka kaikki sillat oli hävitetty ja tiet miinoitettu, sähköpylväät katkottu. Vaimo ei tuntenut, ennenkuin avasin silmät. Niin oli veri vuotanut, ja siteissä olin.

Parin viikon kuluttua tuli lähtö Pietarsaareen. Mutta sitten tuli eteen kumma. Vehkeitäni en löytänyt mistään. Minulla meni reppusat ja rahaosat ja kaikki. Isältääni olin saanut kellon, sekin meni. Näytti siltä ettei valtiolla ollut antaa vaatetta päälle. Meitä oli satoja

potilaita, ja tulimme laivalla Toppilaan, mistä meidät lastattiin junaan ja kuljetettiin Pietarsaareen. Sielläkin oli koulu sairaalana. Sieltä sitten vietiin Vaasaan. Vaasassa tapasin tuttuja, Rähän Jaako oli haavoittunut ja oli siellä. Oli se Oiva Jakkukin käynyt siellä. Siellä Vaasassa minuun tuli kauhean kova kuume. Piti vielä maata polvet koukussa pari kuukautta, niin jalka kuivui siihen koukkuun. Siellä oli rohkea lääkäri. Minulla oli 41—42 astetta kuumetta, ja se sanoi aivan leikillään: Nythän se Ylisiuruan jalka tuosta oikenee. Ja pamautti siihen monen kilon hiekkapussin. Oikenihan se.

Minä menin ihan heikoksi. Ne kutsuivat Jennin katsomaan. Sehän oli lääkettä heti, kun hän tuli. Samalla kertaa nousi vaimon kanssa linja-autoon Rähän Kalle ja Rähän Helli ja Puurusen Alli. He nousivat Iissä myös samaan junaan. Ja kun heidän matkansa jatkui Oulustakin eteen päin samassa junassa, siinä selvisi: he ovat menossa Vaasaan samaan sairaalaan katsomaan Rähän Jaakkoa.

Vaasasta minut vietiin Tampereelle oikeaan sairaalaan. Siellä vietin joulun 1944. Tampereelta matka jatkui Helsinkiin Ruskeasuolle invalidisairaalaan. Siellä pahvista tehtiin ensimmäinen proteesi ja annettiin kainalosauvat. Vuoden 1945 lopulla annettiin uudenlainen proteesi, alaosa puusta, yläosa nahasta ja raudasta ja remmillä kiinni niinkuin hevosen pottuuset. Sitten tuli tarrahomma joittenkin



Pauli Ylisiurua amputoitujen kuntoutuslaitoksessa Kaskisaaressa v. 1959. Kuvassa kävelyharjoitus proteesia käyttäen. Pauli Ylisiuruan kok.

vuosien päästä. Välillä proteesi oli muovinen, mutta on nykyisin puusta tehty. Proteesihuolto on kehittynyt paljon minunkin aikana. Mutta lopulta itse tuli opetella ja katsoa, mikä sopii. Omasta halusta sen tämän kävelemisenkin oppii. Että on oma halu käyttää oikealla tavalla tätä proteesia. Toinen oppii kävelemään niin, ettei liioin proteesia huomaa.

Sitä ei ymmärrä syrjäinen miten isotöistä proteesin hoitaminen on. Työaikakin se pitää moneen kertaan kuivata ja puhdistaa päivässä. Minullekin on tullut tuo aavesärky, on aina ollut. Silloin työaika, kun mies oli riski, se ei muuten loppunut kuin piti lähteä töihin ja kävelemään. Tapaturmatoimisto kyseli kerran, miten teillä kuluu noin paljon proteeseja. Minä sanoin: Tulkaa jälkiini, niin näette. Minä tein kaikki työt. Metsätyöt ja muut työt olen tehnyt. Siihen se loppui jalkojen liiasta kulumisesta puhuminen.

### Sotainvalidien asema

Nykyään meidän sotainvalidien asema, kuntoutus ja huolto on mielestäni aika hyvällä mallilla. Olen saanut olla kuntoutuksessa Kaskisaarella Helsingissä 6—7 kertaa, ensi kerran 1950-luvulla ja kerran myöskin Kaunialan sotavammassairaalassa kuntoutuksessa. Nykyisin parhain kuntoutuspaikkani on Oulun diakonissalaitoksen uusi puoli. Siellä on kaikin puolin hyvä, kullekin sopiva kuntoutus.

Onhan niitä, joitten mielestä ei ole koskaan hyvin. Itse olen hyvin vähän valitellut toisille. Tottapa tämä osa on minulle annettu. En syytä ketään. Meillä on itsenäinen maa. Meitä ei toiset määräile. Tämä antaa uskoa. Minun mielestäni on ainakin hyvin. —

Pauli Ylisiuruan sisarusparvesta kuusi veljeä oli viime sodissa. Heistä kaksi Vilho ja Yrjö antoivat henkensä isänmaan vapauden puolesta. Toiset saivat palata rauhan töihin. Mutta ainoat sankarit sodassa eivät nuku nurmen alla. Sotiemme invalidit ovat monet rauhankin töissä kasvaneet sankareiksi. He tietävät Pauli Ylisiuruan tavoin mitä merkitsee se, että meillä on itsenäinen maa.

## OLIN LÄÄKINTÄMIEHENÄ

Pitäjänneuvos Aukusti Jaara on syntynyt Yli-Iin Jakkukylässä 29.11.1908. Yli-Ii kuului silloin vielä Iihin. Aukusti Jaara muistaa miten hän poikasena lissä käydessään näki venäläistä vartioväkeä sillalla pitämässä vartiota, kun maamme ei vielä ollut itsenäinen. Itsenäistymisen aikoihin vallitsi pula elintarvikkeista. Niinpä hänkin muistaa syöneensä olki- ja petäjäleipää. Rukiin olkia silputtiin hienoksi ja pantiin kiukaalle säkkiin kuivumaan. Myllyssä ne jauhettiin hienoksi, ja tähän sekaan pistettiin vähän oikeaa jauhoa. Pula-aika oli myös 1930-luvun alussa. Silloin oli leipä lujassa. Huonoja perheitä avustettiin yhteisvoimin. Vuonna 1936 hänet nuorena miehenä valittiin Yli-Iin kunnanvaltuustoon yhteisiä asioita hoitamaan. Hän palveli erilaisissa kunnallisissa ja seurakunnallisissa sekä yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä eläkeikänsä asti, muutamissa vuosia ylikin. Ansioistaan hän on saanut pitäjänneuvoksen arvon. Avioliiton hän solmi v. 1942 Maria Räänän kanssa ja avioliitosta on 7 lasta. Maanviljelijänä Yli-Iin Jakkukylässä hän on nähnyt maatalouden alalla tapahtuneen voimakkaan kehityksen, mutta myös yhteiskunnallisen



Lääkintäylikersantti Aukusti Jaara. Auk. Jaaran kok.



murroksen aiheuttaman taantuman maataloudessa tänä päivänä. Aukusti Jaara tuntee iloa hyvinvoinnista omassa maassamme. Mutta samalla hän toivoo entisenä vastuunkantajana viisautta tämän päivän päättäjille jakaa hyvinvointia niin, että kaikille riittää leipää myös tulevaisuudessa. Myös tämän päivän nuorison tulisi oppia työn tekoon, ja heille tulisi järjestää työpaikkoja.

Aukusti Jaara oli mukana talvi- jatko- ja Lapin sodissa yhteensä kolme ja puoli vuotta. Hän palveli jalkaväessä lääkintämiehenä E/I JR:ssä ja III/JR 53:ssä. Sotilasarvoltaan hän on ylikersantti, ja hänelle on myönnetty talvi- ja jatkosodan muistomitalit.

## Haavoittuneiden auttajana

Talvisodan runossaan "Kaivo" Yrjö Jylhä kuvaa tunnelmaa korsussa, missä aseveli auttaessaan toista haavoittuneena valittavaa aseveljeään tulee vedenhakumatkalla itse ammutuksi. Lääkintämiehenä Aukusti Jaara on nähnyt läheltä sodan julmat kasvot. Lääkintämiehen on oltava silloin paikalla, kun huudetaan. Tutuille ja tuntemattomille hänen tulee ojentaa ensiksi auttava käsi. Tulee eteen tilanteita, joissa omat neuvot loppuvat. Aukusti Jaara muistaa miten jatkosodan alkaessa Sohjanan joella monet pelkäsivät, miten käy kun kuolema tulee. Uskovaisena miehenä hän sai syntien anteeksiantamuksen evankeliumilla lohduttaa niitä, jotka pyysivät siunausta.

Yli-Iläisistä kaatuneista hän joutui vetämään ahkiolla muutaman sata metriä haavoittunutta Väinö Niemelää, joka oli haavoittunut suolistoon. Tilanne näytti hyvältä. Suurempaa hätää ja kipuja ei ollut. Hänet vietiin hevosella JSP:lle. Jonkun päivän kuluttua soitettiin Lassille, Väinön veljelle, tulla sairaalaan katsomaan veljeään, joka kuoli sitten haavoihinsa. Aukusti Jaara sanoi arvanneensa jo ensi näkemältä haavoittuneen tilanteen. Suolistoon haavoittuneille tuli tavallisesti suolistokuume, joka vei miehen.

Lääkintämiehen koulutuksesta ja tehtävistä Aukusti Jaara kertoo: "Koulutuksen sain lääkintäaliupseerikoulussa Hämeenlinnassa. Lääkärit pitivät oppitunteja, ja sairaanhoitajat neuvoivat sairaalan puolella mitä tehdä. Eihän se semmoinen hoito tullut rintamalla kysymykseen. Kuitenkin siellä pääpiirteet tulivat selväksi. Tärkeä oli sidonta. Jos oli kova veren vuoto, piti puristaa semmoisella hätäapupuristimella yläpuolelta niin lujalle, ettei veri päässyt hukkaan menemään.

Rintamalla oli oma hommansa se lääkintähuolto. Lääkintäryhmä kulki lähituntumassa siellä missä miehetkin. Kun haavoittuneita tuli, ne haettiin sieltä pois ja vietiin sinne, missä lääkärillä oli vastaanotto. Lääkärillä oli oma teltti. Siellä hän kirjoitti passituksen, ja haavoittunut vietiin milloin hevosella, milloin autolla takana oleviin sairaaloihin. Aina kun huudettiin lääkintämiestä piti olla paikalla. Oli vaarallista haavoittuneen noutaminen, jos taistelutilanne oli



Kaarlo Henrik Ruonakangas, kuoli sotavammassairaalassa 22.6.1945. Maria Heinosen kok.

käynnissä. Piti käyttää maastoa hyväksi. Etulinjassa ei paareilla tuotu koskaan vaan vetämällä ahkiolla. JSP:ksi sitä sanottiin, missä lääkäri oli. Olin paljon lääkärin apuna sitomisessa. Kun hakemaan mentiin oli pari kolme lääkintämiestä. Jatkosodassa muistan Vuosalmella kovissa taisteluissa oli neljä JSP:aa näkyvillä. Siinä oli sopiva painanne maastossa vähän niinkuin suoja. Tykistö ampui siinä yli. Lentokoneet pommittivat. Siinä tuli paljon tappioita, mutta vihollinen ei päässyt yli.

Sodan jälkeen sain paikalliselta lääkäriltä tehtäväksi pistää lääkepiikkejä kuten penisilliiniä kuumepotilaisiin. Lääkäri oli kysellyt, onko täällä kylällä ketään lääkintämiehen koulutuksen saanutta. Kävin ylipäässä kylää Niskalassa asti."

## Muistoja talvisodasta

Mieleen jääviä tapahtumia Aukusti Jaaralle olivat talvisodan ajoilta joulun vietto rintamalla ja tapaus, joka sattui jo rauhan solmimisen jälkeen. Hän itse kertoo:

"Joulu tuli Kuhmon korpiin ajallaan niinkuin muuallekin. Sotilaat saivat paketteja kotiväeltä ja ystäviltä. Paketteja tuli lisäksi tunte-

mattomilta lähettäjiiltä. Kaikki varmasti saivat oman paketin, hekin, joilla ei ollut omaisia. Paketeissa tulleet kynttilät paloivat ja valaisivat niinkuin kotonakin. Kukkia ei ollut eikä joulupukki käynyt. Illan päätteeksi alettiin ulkomuistista veisata jouluvirttä niinkuin osattiin. Kahvi kiehui kaminan päällä. Oli joulun tuntua ja kaikin tavoin puhuttelevaa. Jokainen muistaa sen joulun aina hautaan asti. Ulkona oleva 40 asteen pakkaneen vei mielen matalaksi, kun kahden tunnin vartio vaihtui taisteluhautaan säännöllisesti yöt ja päivät. Korsussa olijat valvoivat pitkälle yöhön.

Talvisodan rauhan tultua pataljoona vetäytyi Lieksan kauppalan lähimaastoon järjestäytymistä varten. Aseistuksesta huolehtinut ryhmä majoittui pieneen asuintaloon, missä järjestivät laatikoihin linjasta kootut patruunat ja kranaatit. Järjestäessään kranaatteja keittiössä jostakin syystä laukesi yksi haavoittaen pahasti neljää miestä. Paikalla olleella hevosella miehet kiidätettiin Lieksan sotilassairaalaan, minne oli matkaa 1,5 kilometriä. Mennessäni sairaalaan hoitajat ihmettelivät mistä haavoittuneita tulee, vaikka on rauha. Siinä olikin ihmettelemistä. Olin käynyt ennenkin tässä sairaalassa. Kesällä yötä vein sotilaan, jolla oli umpisuoli puhkiamispisteessä. Vein lääkärin omalla autolla. Matkaa oli 40 kilometriä. Potilas rasittui niin, että antoi ylen aina vähän päästä. Olin vaurautunut tähän. Matkassa oli suuri pesuvati ettei auto likaantunut”.

## Kolmen sodan veteraani

Talvisodassa Aukusti Jaara oli Kuhmon suunnalla. Rastin tiehaarassa joukot olivat asemissa rauhan tullessa. Talvisotaan lähdettiin Iin suojeluskuntatalolta. Jatkosotaan lähdettiin Kaiston koululta. Sieltä matka jatkui Iin Kauppilan koululle ja autoilla Kuusamoon. Sohjanan joella kaatui ja haavoittui jo useita yli-iiläisiä.

Kiestingin mottitaistelut olivat yli-iiläisten kannalta tuhoisia. Martti-veljen kaaduttua Sohjanassa hän sai kolmen vuorokauden loman. Paluustaan takaisin joukko-osastoonsa hän kertoo:

”Se oli jännittävä tilanne, kun tulin lomalta. Joukot olivat jääneet mottiin Kiestingissä. Sinne olisi pitänyt päästä. Piti kiertää sydänmaata kulkevaa kapulatieta, huoltotietä pitkin. Olimme sitten perille päästyäni Lahtisen Reinon kanssa samassa poterossa. Reino oli silloin komppanian päällikön lähettinä. Minulla oli vähän kotituliaisia. Siinä syötiin repusta. Puolen yön aikaan alkoi kova hyökkäys ja kranaattituli. Santa varisi katosta. Joku huusi komppanianpäällikön lähettiä kysymään, pitääkö tähän jäädä vai peräännyä. Mutta ei kerennyt Lahtinen viedä sanaa. Me lähdimme siitä kankaasta kaikki. Niillä voimilla emme olisi voineet asemaa pitää. Tankejakin oli.

Kaikki jotka siellä kaatuivat haudattiin radan varteen. Kaiston kaksi veljestä meni. He olivat samassa ampumahaudassa.

Jatkosodassa sairastuin, ja minut vietiin tervehdyttyäni Lahteen, sieltä Kannakselle Vuosalmelle, jossa olin rauhan tuloon saakka”.

Kannakselta Aukusti Jaaran sota jatkui junalla Muhokselle, sieltä Pudasjärvelle ja Ranualla Lapin sotaan. Ranualla hän sairastui kuumeeseen ja joutui Ouluun sotilassairaalaan. Vielä piti mennä laivalla Oulusta Kemiin, mutta siellä tuli määräys siviiliin v. 1908 syntyneille.

Aukusti Jaara tuntee iloa rauhan ajasta, josta olemme saaneet nauttia vuosikymmeniä, hyvinvoinnista omassa maassamme. Tähän kuuluu terveydenhuolto ja kotisairaanhoidon palveluineen. Kiitollisuudella hän muistelee Yli-Iin kunnan ensimmäisiä sairaanhoitajia, kätilöitä ja seurakuntasalaria, jotka tekivät todellista kutsumustyötä. Hänestä, lapsuudessa petäjäleipääkin maistaneesta on kasvanut mies, jonka tehtävänä on ollut sodassa ja rauhassa ihmisten hyvinvoinnista huolehtiminen. Hänestä säteilee elettyjen vuosien kilvoituksen ja kestettyjen taisteluiden rauha.



Levossa Kiestingissä. Miehet vasemmalta oikealle ltn. K. Valio, Aarne Jurvakainen, Martti Hökkä, Aukusti Jaara, Eelis Mikkola ja vänr. K. Virta.

## SIELLÄ MISSÄ POJATKIN

Rauha Kakko on ainoa yli-iiläinen nainen, joka suoritti lottapalveluksensa rintamalla. Hän toimi hoitotehtävissä sairaaloissa koko talvi- ja jatkosodan ajan. Kesällä 1939 hän oli yhdessä Laura Pakkalan kanssa linnoitustöissä kaksi viikkoa Kannaksella. Talvisodan jälkeen hän pääsi siviiliin toukokuussa 1940, kun sairaalat purettiin rauhan tultua. Väli rauhan aikana hän oli lokakuusta 1940 aina jatkosodan alkamiseen saakka linnoitustyömaan sairaalan hoitotehtävissä Kuusamossa. Siviiliin hän pääsi jatkosodan päättyttyä myöhään syksyllä 1944.

Rauha Sisko Kakko on syntynyt 8.8.1916 Yli-Iin Karjalankylässä Aukusti ja Anna Liisa Kakon vanhimpana tyttärenä. Hän kävi kansakoulun ja Iin yhteiskoulua. Sodan jälkeen hän toimi Yli-Iissä Valtion puhelinlaitoksen puhelinvälittäjänä vuodesta 1952 eläkkeelle siirtymiseen asti vuonna 1976. Rauha Kakko on toiminut aktiivisesti Yli-Iin maa- ja kotitalousnaisissa. Urheiluseura Nasevan johtokunnassa hän on ollut 14 vuotta. Hän on innokas käsitöiden harrastaja. Rauha Kakko on vanhan yli-iiläisen Kakon suvun edustaja. Suvun vaiheet liittyvät monin tavoin Yli-Iin historiaan. Lämmöllä hän muistelee vanhempiaan, kotiaan ja sen antamaa henkistä perintöä. Hän muistaa olleensa isän tyttö. Isän polvella oli turvallinen paikka. Siellä isän ja äidin kasvatuksen tuloksena omassa kodissa oli tärkeä sija



Rauha Kakko lottapuvussa.  
Kaarlo Kartimon kok.

isänmaallisuudella ja maanpuolustushengellä. Isä, Aukusti Kakko, oli Iin suojeluskunnan keskeisimpiä henkilöitä suojeluskunnan alkuaikoina. Hänen mukanaan suojeluskunta-aate levisi Yli-Iihin. Äiti Anna Liisa, syntyisin Perttunen, toimi Yli-Iin lottajärjestön ensimmäisenä puheenjohtajana 10 vuoden ajan ja johtokunnassa järjestön lakkauttamiseen saakka.

Ansioistaan lottatyössä Rauha Kakolle on myönnetty 1. luokan vapaudenmitali.

## Lottakoulutus ja rintamavaiheet

Lottatyössä Rauha Kakko oli pikkulotista alkaen. Vanhemmat vetivät omalla esimerkillään mukaan toimintaan. Yli-Iissä toimi lottajärjestö Oulun piirin alaisena järjestäen kursseja ja leiripäiviä.

Vuonna 1936 Oulun lottapiirin johtokunta kutsui hänet Viipurin sotilassairaalaan lottakurssille, joka kesti huhtikuusta syyskuuhun.

Palkkaa ei ollut. Itsellä piti olla mm. vaatteet. Kuri oli ankara. Ilta 10:ltä tuli olla asunnossa. Kursseilla neuvottiin kenttäsairaalan hoitotehtäviin. Siellä vaadittiin kirjallinen sopimus, että sodan syttyessä oli valmis lähtemään palvelukseen.

Samaan aikaan kuin miehetkin Rauha Kakko sai kutsun ennen talvisotaa ylimääräisiin harjoituksiin. Oulussa Heinäpäin koululla



Ilmavalvontaa Yli-Iin kirkon  
tapulissa v. 1939. Vartiossa  
lotat Mirjam Junes edessä ja  
Alli Kakko takana. Hanna  
Niemelän kok.

koottiin 100 hengen kenttäsairaala. Petivaatteet pakattiin laukkuihin, hoitovälineet arkkuihin. Pakkausten tuli olla helposti purettavissa, koottavissa ja siirrettävissä. Ensimmäinen sairaalapaikka oli Ristijärvellä. Sieltä kenttäsairaala siirtyi Vuokattiin Kontiomäen kautta. Kontiomäen asemalla oli kirjailija Ilmari Kianto tullut juuri pakoon Turjanlinnasta. Kianto kertoili avoimesti viestistä, jonka hän oli viholliselle jättänyt Turjanlinna. Vuokatista sairaala siirtyi Puolangalle, jossa se oli 2—3 viikkoa. Jouluaattona siirryttiin Ylinäljängälle. Siellä oli vanha iso talo, joka toimi asuntona. Vain isäntä oli kotona, toiset evakossa. Russakoista ja luteista tahtoi olla haittaa. Siinä sai raalassa oli Oulun diakonissalaitoksen lääkäri Elovainio, kirurgi ja Helander, sisätautilääkäri. Sairaala oli puolen kilometrin päässä jossakin kauppiaan talossa. Näljängältä sairaala siirtyi Jämäksen koululle, joka sijaitsi 6 km Kuhmon kirkolta Sotkamoon. Täällä sairaala oli talvisodan loppuun. Sairaalan purkamisessa meni touku-kuulle asti. Tavarat vietiin Ouluun.

Vuoden 1940 lokakuusta jatkosodan syttymiseen saakka Rauha Kakko oli linnoitustyömaan kenttäsairaalan hoitotyössä. Sinne tuli määräys hänelle ilmoittautua Kemissä, missä sairaala järjestettiin sotaa varten. Kuusamon Vanttajassa hän sai olla taisteluun meneviä tuttuja yli-iiläisiä tervehtimässä ja samalla hyvästelemässä. Monet miehistä hän näki siinä viimeistä kertaa. Kahvia keitettiin pakilla ja vaihdettiin kuulumisia. Siellä oli kuin juhlat. Kemissä hän sitten oli 2—3 kuukautta saksalaisessa sotilassairaala, ja hänet määrättiin sieltä Juntusrannan kenttäsairaalaan ja edelleen Vaaralaan rajan taakse. Maisema siellä sairaalan ympärillä oli talvisodan taisteluiden runtelema katkenneine puineen. Maa versoi horsmaa. Vaaralassa kului kesä ja talvi. Sitten sairaala muutti Vuokkiniemeen. Vuokkiniemestä siirryttiin Maaselän kannakselle Saravaaraan. Täältäkin löytyi tuttuja. Sinisen prikaatin viestikomentaja kapteeni Hemmi Katiska oli täällä palveluksessa aikaisemmin tuttuna yli-iiläisenä.

Sairaala toimi Saravaarassa rauhan tulon saakka. Kun sota loppui, se siirrettiin Ilomantsin sairaalaan. Vasta myöhään syksyllä siviilijuna kulki hänen kohdallaan Limingan ja Oulun kautta kotiin.

## Lotan arkipäivää rintamalla

Rauha Kakko oli koko ajan eri sairaaloissa hoitotyössä. Työ oli raskasta. Sodan uhrit olivat aina silmien edessä. Heidän kanssaan, haavoittuneiden ja kuolevien kanssa, hän valvoi monet yöt. Muistellaan näitä aikoja hänen sanoistaan kuulua lämmin inhimillisuus. Hoidettava oli aina ihminen, olipa sotavanki tai tuttu mies kotiseudulta. Lotan ei saanut myöskään pelätä vaan karaista itsensä joka tilanteessa. Hän itse kertoo erilaisista kokemuksistaan:

— Menin sotilaspieriin ilmoittautumaan. Johtaja ihmetteli: Noinko

sinä olet pieni ja tumma. Minä olen aina luullut sinua isoksi ja vaaleaksi.

— Ensimmäinen potilaani oli talvisodassa Ristijärvellä. Jouduin yököksi. Minua pelotti. Onneksi ei muita potilaita ollut. Potilas oli haavoittunut päähän eikä voinut puhua. Valvoin sen yön tämän potilaan kanssa.

— Kun talvisodassa avattiin sairaala Sotkamossa, siellä oli yksi sotavanki potilaana. Lääkäri kysyi tohdinko jäädä yksin, kun joukossa oli vankikin. Toiset haavoittuneet vanhoivat: Ei se mitään tee. Aina me yhden miehen kurissa pidämme!

— Sairaalan ollessa Jämäksen koululla talvisodassa hyökkäysvaiheen aikana tuotiin paljon potilaita iltamyöhällä. Muistan miten seitsemän kuoli parin tunnin aikana. Siellä oli yksi nuori poika suolistoon haavoittunut. Jotkut kirosivat hirveästi. Lähdin hakemaan kirurgia. Vaikka miten paljon pani siteitä, veri vuoti läpi. Kirurgi sanoi: Ei sille voi mitään. — Niin se kuoli siinä.

Talvisodan loppuvaiheessa tuotiin sinne joku venäläinen sotavanki potilaaksi. Aamulla jaettiin ruokaa. Oli ahdasta liikkua. Vein vangille ruokaa. Siirsin lattialla jalalla keittoastian hänen luokseen lähemmäksi. Silloin minusta tuntui kuin olisin tehnyt tämän kuin koiralle. Menin ja siirsin käsin sen kohdalle. Mutta tehtyä ei saa tekemättömäksi. Aina on tämä teko jäänyt mieleen. Ihmisiä he ovat hekin. Koetin korjata mutta teko oli tehty.

— Sairaalan ollessa Kuhmossa olivat talvisodan kovimmat taistelut. Tehtiin korsut potilaita ja henkilökuntaa varten, joihin paettiin pommituksia. En ollut varmasti ainoa, josta tuntui pahalta, että potilaita piti jättää sairaalaan ja itse paeta pommisuojaan. En pelännyt koskaan pommin tulevan kohti. Tuntui aina että onhan muuallakin avarammin tilaa. Ilmanpainetta pelkäsin. Kerran pommituksen jälkeen korsun menokäytävä oli tukkeutunut. Sairaalaissa leikkaussalissa oli pulloja kaatuillut ja pudonnut. Kyösti Kallion vävy Pihlajaniemi löytyi halkopinon vierestä. Silloin ajattelin: Se on viimeinen kerta, kun menen pommeja pakoon. Enkä sen koommin mennyt.

— Jatkosodan aikana, kun sairaala oli Vuokkiniemessä, odotin yhtenä aamuna 4—5 aikaan moottorivenettä rannalla. Ympärillä oli vehmas luonto. Korkealla rantatörmällä odottaessani nukahdin. Heräsin siihen, kun joku sotilas sanoi: Lähtekää syömään siikaa. Olemme paistaneet tuolla nuotiolla venettä ootellessa. Enpä ole koskaan saanut niin hyvää siikaa.

## Ymmärrän kaikkia veteraaneja

Ainoana yli-iiläisenä Rauha Kakko on osallistunut Rintamanaisten yhdistyksen toimintaan. Hän sai vuonna 1987 kirjeen Oulun lääninhallituksesta. Pilke silmässään hän kertoi arvelleen saavansa suon-



*Yli-lin lottia. Takarivissä 3. oikealta Rauha Kakko. Kaarlo Kartimon kok.*

kuivauslaskun, mutta sitten hän luki siitä kutsun osallistua maaherran päivällisille 17 muun rintamanaisen kanssa. Sotaleskistä oli kutsuttu Eeva Maalismaa ja Hanna Niemelä Yli-istä. Hän aikoi ensin kieltäytyä, mutta veljenpoika Matti sanoi: — Mene nyt. Se on ainoa kädenojennus, jonka yhteiskunta Sinulle tekee.

Rauha Kakko sanoo ymmärtävänsä kaikkia veteraaneja ja tuntevansa yhteyttä heidän kanssaan. Sodanaikaisista ansioistaan hänelle myönnettiin suoraan 1. luokan vapaudenmitali. Kuitenkin hän itse toteaa vaatimattomasti: — En minä mitään merkittävää ole tehnyt. Tämä on vain osakseni tullut.

Unohdamme vain usein, että miesten rinnalla sodissamme on taistellut omalla paikallaan Rauha Kakon kaltaisia ensimmäisen luokan naisia, joille isänmaan vapaus on ollut niin tärkeää, että sen hyväksi he ovat uhranneet nuoruuden kultaiset vuodet sodan rintamalla.

## SOTA-AJAN KIRJEENVAIHTOA YLI-IISTÄ

Erään perheen kaksi kirjettä  
Niilo Maalismaan kirje Kaukasukselta

Rintamalla, sunnuntaina 25.2.40

Rakas M. ja rakkaat lapsoseni!

Tuhannet rakkaat kiitokset paketistasi ja kirjeestäsi. Pakettia en vielä odottanut, joten se tuli yllätyksenä. Miten mahtanenkaan saada palkita Sinulle? M:ltä sain vähää ennen paketin ja siinä oli kahvitarpeita, niin kylläpä tässä on kelvannut pyhää viettää, kun on ollut monenlaista hyvää nautittavana, juusto tietysti parasta. Ei täällä tiedä pyhää juuri erottaa toisista päivistä, samalla lailla lentokoneet pörrää ja tykit jymähtelee kuin muinakin päivinä. Milloin koittanee se aika että sais rauhassa viettää pyhäpäivän oman perheensä keskellä, kyllä kaipaankin kovasti niitä päiviä. Vaan kun ollaan siinä uskossa ja toivossa että vielä saamme elää onnellista ja rauhallista elämää lastemme keskellä, niin paremmin nyt jaksaa kestää nämä koettelemuksen hetket. Minä ainakaan en jaksas nyt elää päiväkään, jos en uskoisi vahvasti onnellisempaan tulevaisuuteen. Koita sinäkin ajatella samalla tavalla niin on paljon helpompi olla. Kyllä nämä on raskaita aikoja meidänkin elämässämme, vaan monin verroin raskaammaksi se tulisi, jos sortuisimme — ikuinen orjuus.



Yhteyden pitoa kotoa rintamalle. Kuvassa oikealta vasemmalle Jaakko Turtinen, Jenni Ylisiurua, Esko Maalismaa lomalta palaamassa, Mirjam Junes ja Emil Virkkula sekä tunnistamatta jäänyt sotilas. Kuva otettu Kontiomäessä 8.4.1943. Yli-iläiset kävivät Uhtuan rintamalla omia poikia tervehtimässä. Esko Maalismaan kok.



Yli-iläiset perillä Uhtualla tervehtimässä omaa 10. komppaniaa. Arne Jurvakaisen kok.

Mutta me kestämmme Jumalan avulla. Hän on puolellamme ollut tähänkin asti, ja Hän ohjaa elämämme vielä onnellisempaan aikaan.

— Kyllä kai Sinulla on nyt raskaat ajat siellä kun kaikki lapset ovat sairassa. Kunpa ne vaan kestäisivät sen kuumeen ja paranisivat pian, vaan onhan ne niin vöyreitä, että ei kai ne kauan sairasta. Voi että minulla on ikävä teitä, kun näin kuvanne pitkästä ajasta, kunpa pääsisin pian sinne teidän luoksenne, niin olisin maailman onnellisin mies, vaan kyllä se vielä tulee sekin aika, että olen luonanne vaan päivää enkä hetkeä en tiedä.

Sehän on hyvä, että V. ajaa sulle ajoja, koita pitää mielillä sitä että se ajaisi koko talven, aina tarpeen tullen, kun saa tavarasa maksaa. Vai on O. käynyt perunan otossa omin lupinsa, kyllä niistä taisi kiusa Sinulle. Kerro vähä enempi niistä vaikka kyllä tiedän tarkoin mitä ne on, mutta jos niillä olisi uusia kujeita nyt. Käy sinä katsomassa heinälatoja, ettei niistä vieraat käy, jos niitä on enemältä siellä toisinaan liikkeellä. Käy sinä siellä H.A.:n puolella kuuntelemassa radiota. Vieläkö K:n kanssa olet hyvissä väleissä? Eiköhän se V. leikkais ja A. sillä T:n koneella silppuja, kun ottaa päivän aina sitä varten.

No niin, hyvää vointia ja Korkeimman siunausta teille rakkaimmilleni,

toivoo isä K.

Yli-Ii 11.1.42.

Rakas K.

Sydänlämpöinen tervehdys täältä kotoa. Tervennä olemme kaikin ja hyvin voimme ja päivästä toiseen täällä mennään — kovista pakkasista huolimatta. Tämä pikku pirtti on lämmin kun hyvästi lämmitteää.

Olemme saaneet sinulta monta kirjettä ja kuvia ja kortteja, joista kaikista monet rakkaat kiitokset, sillä sinulta minä aina odotan kirjettä. Sillä sinä kun olet aina vaaran alassa kun ei tiedä milloin on viimeinen hetki. Vaikka näkyy se aika kuluvan ikävissäkin, kun on toivoa jäljellä. Kun ajattelee että 4jä kuukautta on kulunut kun lähdit kotoa. Ei täällä mitään ole saanut tehtyksi. Lapset tietysti on kasvanneet paljo ja ei muuta. Keskenään me ollaan ja hyvin pärjäämme. Täällä kun saa nukkumalla melkein viettää aikaansa kun öljyä ei ole nimeksikään. Nyt tuntuu vähän ikävälle kun pumppu ei anna vettä joten kaikki vesi on joessa. Vaan isäs tässä on ollu vielä niin se käypi aina vesisaavinkin. Ei ole tuotu yhtää puukuormaa kotia eikä silppuja leikattu. Täällä on niin kovat pakkaset joten isäs ei saata tehdä juuri mitään ja muita en ole viitsinyt tahtoa. Ei meillä ole täällä minkään puutetta.

Kävin Osuuskassallakin. Kolmattatuhatta meni korkoihin ja lyhenyksiin ja vielä minä vähän talletinkin ainakin muurarin palkan. Y. ei



Lauri Siurua kotilomalla  
kevättalvella 1942 vaimonsa  
Katrין ja tyttärensä Ritvan  
kanssa Tannilan kaupan  
pihalla. Lauri Siuruan kok.

ole käynyt meillä ollenkaan sitten kun on häät viettäny. Ehkä hän on vähän pahentunut minuun, kotonaan hän käypi usein. A:lle puhuin siitä velasta, jotta Y. saa järjestää sen heti sillä minäkin laittaisin Talvitakin. Olen hierottanut PR:illa, se tutki tuota sydänalaa, niin se luuli olevan pahempia muilla. Ei se luullu mitään kasvia olevan, luuli vaan olevan matoja, kun se on toisinaan niin kovin kipeä.

Nyt meillä on jauhatuslupa Iin myllyyn vaan mistä saa hevosen, siinä on kysymys. En minä navetassa anna kun vähän jauhoja eikä meillä lypsä kuin Ilonkukka kun toiset menevät umpeen. Yks valkea karitsa on tehty. Emme ole saaneet vielä kenkiä, kun ostaa en raski ja se nuorenuota on joutunu hukkaan K:lla ja Y. ei ollu ruvennu millekään. Isäsi kanssa on aikonu sopia siitä. Niin jos tulet lomalle käy kysymässä itse. Ei meillä ole kenkäsiä eikä täällä saa suutareita-kaan.

Se sinun pyörä on S:lla. Koittaako koskaan hetki että sinä olisit täällä kotona. Kyllä meillä on niin ikävä sua. Osaa ne lapsetkin ikävöidä. Koita olla varovainen että säilyisit terveenä ja pääsisit tänne luoksemme. Sillä sinua täällä kaivataan joka hetki. Ei minulla tahdo olla aikaa usein kirjoittaa ja täällä posti kulkee milloin sattuu kun ei saa hevosiä. En minä rupea millekää niiden hevosostoasiain kanssa, sillä jos tulet niin sitten tee mitä tahdot. Siitä hevosesta saatiin 460 markkaa nyt ja ennen 540. H:n A. toimitti meidän asian.

Monet rakkaat terveiset meiltä kaikilta ja pikasta näkemistä ja Korkeimman siunausta.

M. ja lapset

Lähellä Himmeän meren 10.4.42.

Rakkaat omaiset!

Parhaimmat terveiseni näiltä kevään kurakentiltä, missä vaan mustamulta lainehtii ja niin kauas kuin silmään siintää nään savea hyllyvää. On taas mennyt harmillisen kauan kun olen viimeksi kirjoittanut ja rupeaa tämäkin arkistopuoli menemään niin pieneksi että ei ole kohta mahdollisuutta paljon ollenkaan, kun alkaa olla loppu kirjekuoret, yhden sentään vielä löysin, jotta sain tämän sentään lähettää. Ehkäpä asiaan tulee vielä korjaus ja täytyy pistää vaan korttia.

Täällä ollaan jo keväessä sillä lumi on pois joka paikasta ja maa sulaa myötään. Leivonen on laulanut viikkokausia, sillä päivisin puhaltelee lauhkea tuuli, mutta öisin on vielä kylmää ja sadetta.

Sellaista tavallisuutta kuin teitä ei ole ollenkaan näin kevätkaute-na, samoin myös syksyllä, vaan maa on kauttaaltaan yhtä liejua joitakin viikkoja aina siihen saakka kunnes maa kuivuu, ja sitten

voipikin kulkea mihin suuntaan hyvänsä, ainoastaan jokiuomat ovat esteenä.

Taasen ovat menneet kevätpyhät ohi, joita en huomannut kylläkään kuin almanakasta. Marianpäivänä olimme levossa, jona päivänä pojat tekivät sellaisen railakkaan reissun tuonne naapurin kortteeriin. Pari meikäläistä poikaa meni myös. Sitten Pääsiäisen pyhät menivät täällä asemissa murjottaissa. Ei täällä isoja hommia ja meininkejä ole, kunhan silloin tällöin vähän ammuskellaan molemmin puolin, että pysyy mielessä missä ollaan.

Eilen sain kirjeet Eviltä ja Leeviltä sekä pikku Elsalta kortin. Hyvissä ovat voinnissa niin Evin perhe kuin Leevikin. Leevistä kuulin ensiksi, kun Erkki kirjoitti, sitten Helviltä ja nyt häneltä itseltään.

Sanoin kerran kavereilleni että kaksi ei ilman kolmatta ja kuka on se kolmas ja nyt ehti Leevi jo loukkaantua. Soma vaan että näinkin lievästi on mennyt vielä. Eevi minulta kyseli että missä kenttäsairaalassa se minä makaan vai olenko sentään missään vai onko se niin että sotaankin tottuu niin paljon ettei voi tulla mitään vammoja. Mutta eihän se ole ollut kuin tuuri joka on ollut vielä matkassa ja somahan se ois jos sitä piisais vielä edelleen.

Jaa. Tuuri se on ollut pojillakin kun on noin vain vielä sen ilman pitäneet ja eihän se Leevi ole kai niin pahasti haavoittunut. Pian se kyllä paranee. Kuinkahan se Erkki siellä pärjännee tätä nykyä, silloin kun hän kirjoitti kertoi ettei ole sellaista kaveria kuin Leevi, sillä elämä tuntui noin keskuudessa olevan raakaa.

Ja kyllä se niin onkin, sen ymmärrän, sillä nuoret pojat tahtoo olla kauheita sankareita ja suun soittajia. Muuten oli Erkki tyytyväinen kun saa olla täyttämässä velvollisuuttaan. Kalle se on kuukauden lomalla ja toisen sairaalassa kuten Evi mainitsi. Rupeaakos se käsi ollenkaan toimimaan vai jääköse se huolettomaksi aivan, luulis nyt sentään jonkin verran toimivan. Sehän oli ikävä se Kiuttu Artun kohtalo. Ei hänestä tietenkään ole sen jälkeen kuulunut mitään. Kaikkeahan sitä sattuu. Esko on tietysti siellä entisessä paikassa ja touhussaan.

Kuinka nyt on sen maatalouden laita tänä vuotena? Onkos mitään mahdollisuutta saada ollenkaan apulantoja ja onko niitä hevosia paljon poissa? Tietysti ne järjestyy niinkuin siihen on tilaisuutta. Onko nyt paljon maata sulana, kun se talvi tuli niin aikaseen, liioin kellään?

Kerran talvella minä lähetin täältä rahaa Äidille, lieneekö tullut. Sitä pitäisi tulla noin parituhatta Suomen markkaa, mutta siitähän se riippuu millainen on markan kurssi!!! Täällä saa rintamalla paremman palkan kuin muualla. Ja sitten on myös kuukausipalkka aliupseereille, minkäs myös mekin saamme suomalaiset aliupseerit, mutta sitä ei anneta miehelle vaan menee suoraan pankkiin. Eihän näistä kannata paljon jutella muille.

Kuulin muuten eräältä lomalta tulijalta että siellä annetaan meistä



*Niilo Maalismaan  
sankarihauta  
Kaukasian rintamalla.  
Esko Maalismaan kok.*

monenlaisia arvosteluja. Että me ollaan nauttimassa elämästämme eli suorastaan karkureita. Luulen tietäväni millainen kansalainen näin puhuu.

Me myös voimme puhua puolestamme ja vastaamme täällä paikasamme samaa vihollista vastaan kuin sielläkin ja vielä on täällä olollamme tärkeämpi merkitys maallemme. Kyllähän ne vielä siitä kaikki selviää, kun kaikki on ensin kyllin sotkussa. Tuskinpa on sieltä päin sanonut kukaan sinne tai tänne, mutta jossain kumminkin. Kalle hyvin tietää millä mielellä lähdin. Minua painoi Suomen kansan kohtalo ja vielä sekin että kun maassamme ennemmin tällaisten kysymysten eessä oli tarve nuorista miehistä, osa astui eestä maan vieraan maan kamaraa ottamassa sotaoppia. Ja suurimman osan painuessa maahan myöskin vieraaseen, mutta maahan mikä tarjosi heti mukavuuksia ja nämä miehet eivät pitäneet tärkeimpänä maata ja kansaa vaan itsensä. Kuitenkin rauhan palattua oli isänmaa paras paikka, mutta ilman ensimmäisiä jääkäreitä mikä olisi ollut maamme kohtalo, kuka olisi kouluttanut suomalaisia sotilaita talvisotaa varten.

En voinut jäädä odottaan mitä tulee, kun sanottiin että isänmaa tarvitsee nuoria miehiä vaikkakin vieraille maalle oli lähdettävä ja sodan läheisyys oli vastassa, se painoi mieltä. Mutta kuitenkin luvattiin että jos sota syttyy pääsemme mukaan. Kaikki ei käy silti niinkuin luultiin että emme päässeet heti tappeluun, mutta kuitenkin olemme olleet täällä useita kuukausia ettemme ole enää osattomia tästäkään.



Aina vaan kuulee vierasta kieltä. Äidinkieli ei enää kaiu huuliltain,  
ei laulu raiu, kaukana on äidin kiel j.n.e.

Kyllä nyt sentään lopetan, kun tästä tulee niin heikkoa sotkua.  
Näkemiin vaan

Niilo poika

1) Muudan päivä sitten kajautimme lauluja vain. Kyllä vain meni  
suvivirsikin kuin konsanaan ennenkin sekä sikermä suomalaisia kansanlauluja.

2) Viime yönä minulla oli pää kipeänä ja ehkä vähän kuumettakin  
vaan nyt on ool rait.

3) Eilen sai kuvia saksalaisilta naisilta tuo E. Huttunen. Hän  
nimittäin puhuu ja kirjoittaa ulkomaan kieltä, jota vastoin me Kustaan kanssa emme vielä osaa kuin hyvin vähän (nuur wenig) ainoastaan vähän.

Terveiset eräältä joensuulaiselta Erkki Huttuselta. Hänen kanssaan saavumme joskus syömään viiliä ja rieskaa, jotta saamme vielä enemmän leipää kuin se muinen mies. Tuo sama Huttunen puree tuossa auringonkukan siemeniä, ne on nimittäin Ukrainassa suklaana ja höystää puhetta kalakukko laivueilla y.m.

Työnjohtaja nukkuu ja haisee, mutta Jaakko Kustaa raaputtaa maata oven takana, on kait aikeissa syventää asemaa että saattaa päivällä paremmin seisokella. Häneltä myös terveisiä vaikka onkin Hämeestä.

## VETERAANIJÄRJESTÖT TOIMIVAT

Toivo Hyyryläinen

Kaatuneitten Omaisten Liitto r.y. Oulun piiri  
Yli-Iin alaosasto

Lauri Manninen

Sotainvalidien Veljesliiton Yli-Iin osasto r.y. ja  
Naisjaosto

Aarne Jurvakainen

Yli-Iin Rintamamiesveteraanit r.y.

Toivo Hyyryläinen

## KAATUNEITTEN OMAISTEN LIITTO R.Y. OULUN PIIRI YLI-IIN ALAOSASTO

### Osaston perustaminen

Sotaleskien ja kaatuneitten omaisten yhteisten asioiden hoitamiseksi toimi aluksi Sotaleskien ja kaatuneitten omaisten huolto r.y. Oulun piiri alaosastoineen. Yhdistys oli perustettu 22.3.1951. Siihen kuuluivat myös ympäristöseudun alaosastot. Yhdistyksen nimi muutui 22.5.1959 ja kirjoitetaan nykyisin Kaatuneitten Omaisten Liitto r.y. Oulun piiri.

Jo vuonna 1951 Oulun piirisihteeri Oili Heinonen oli Yli-Iissä perustamassa alaosastoa. Perustava kokous pidettiin Yli-Iissä entisessä Osuuskaupassa mainittuna vuonna. Alaosaston puheenjohtajaksi valittiin myymälänhoitaja Helli Saavalainen ja sihteeriksi Fiina Manninen. Muina perustajajäseninä olivat Hanna Niemelä, josta heti Mannisen jälkeen tuli osaston monikymmenvuotinen sihteeri, Venny Alasiurua, Erkki Hökkä, Jaakko Turtinen, Aino Heinonen, Anna Katiska, Aili Rajala ja Maria Matinaho. Heistä tuli osaston ensimmäinen johtokunta.

Ensimmäisinä vuosina toiminta oli vilkasta, mutta hiljeni sitten 1950-luvun lopulla.

1960-luvulla toiminta oli säännöllistä. Ensimmäinen säilynyt pöytäkirja on päivätty 17.4.1962. Yhdistyksen nimi oli silloin sama kuin nykyinen Kaatuneitten Omaisten Liitto r.y. Oulun piiri Yli-Iin alaosasto. Johtokunnassa puheenjohtajana toimi Väinö Korttilalli, sihteerinä Hanna Niemelä ja jäsenenä Reino Kakko, Aino Heinonen, Tatu Katiska, Fiinu Siurua, Elsa Alatalo, Liisa Lahdenperä, Maria Matinaho ja Aili Rajala.

### Pitkäaikaiset toimihenkilöt

Lähes koko osaston historian ajan sihteerin tehtäviä on hoitanut Hanna Niemelä. Luottamustehtävistään hän on saanut SVR 1 lk mitalin kultaristein.

Osaston puheenjohtajina ovat eri aikoina olleet Väinö Korttilalli 1962—66 (jo aikaisemminkin?), Reino Kakko 1966—71, Hanna Niemelä 1971—72, Alli Kakko 1973—76, Eeva Maalismaa 1977—, melä 1971—72, Alli Kakko 1973—76, Eeva Maalismaa 1977—87 ja Elsa Manninen 1988—.



*Hanna Niemelä on ollut keskeinen henkilö Yli-Iin kaatuneitten omaisten osaston toiminnassa. Hanna Niemelän kok.*

Johtokunnan pitkäaikaisina jäseninä ovat palvelleet Reino Kakko, Aino Heinonen, Maria Matinaho, Elsa Alatalo, Fiinu Siurua ja Liisa Lahdenperä.

### Toimintamuodot

Osaston toiminta muodostuu säännöllisistä kokouksista, jotka on pidetty yleensä johtokunnan jäsenten kodeissa. Myyjäiset, yhteiset illat, kaatuneitten muistopäivän vietto ja osallistuminen Oulun piirin kesäjuhlaan ovat olleet toiminnan runkona.

Oulun piirin kesäjuhla oli 28.7.1985 Yli-Iissä. Juhla alkoi ehtoollis-jumalanpalveluksella, jossa saarnasi tuomiorovasti Olavi Airas ja khra Toivo Hyyryläinen oli liturgina, kirkkokuoro lauloi kanttori Anja Hyyryläisen johdolla. Jumalanpalveluksen jälkeen oli kunnianosoitus sankarihaudalla, missä puheen piti op. Martti Turtinen ja Oulun Varuskuntasoihtokunta esiintyi. Ruokailu ja kirkkokahvi oli seurakuntatalossa ja sen jälkeen päiväjuhla. Rehtori Simo Manninen piti juhlapuheen, kirkkokuoro ja Oulun Varuskuntasoihtokunta esiintyivät.

Lauri Manninen

## SOTAINVALIDIEN VELJESLIITON YLI-IIN OSASTO r.y.

Vuonna 1940 perustettiin Sotainvalidien Veljesliitto sotavammaisten yhteiseksi huoltojärjestöksi. Vuosikymmenien kuluessa liiton merkitys myöskin sosiaalisena etujärjestönä on korostunut. Yli-Iin 45-vuotiaan osaston historia ja toiminta on ollut aina sidoksissa veljesliiton historiaan ja toimintaan paikallisten sotavammaisten huolto- ja sosiaalisena etujärjestönä.

### Osaston perustaminen

Marraskuun 8. päivänä 1942 talvi- ja jatkosodassa vammautuneita kokoontui Augusti Mannisen taloon keskustelemaan ja päättämään yhteisen veljesosaston perustamisesta Yli-Iin sotavammaisten huoltojärjestöksi. Kokouksessa perustettiin Sotainvalidien Veljesliiton Yli-Iin alaosasto. Yli-Iin sotainvalidit olivat mukana perustamassa Oulun seudun Sotainvalidit r.y:tä ja ovat näin olleet mukana maakunnallisessa järjestötyössä alusta alkaen.

Osaston ensimmäisessä kokouksessa puheenjohtajaksi valittiin Martti Ylipahkala ja sihteeriksi Lauri Ylisiurua. Heidän lisäksi johtokuntaan ja kyläasiamehiksi valittiin Reino Heinonen, Reino Kakko, Kalle Maalismaa, Hannes Haapaniemi, Eemil Juutinen, Antti Lehtosaari, Esko Heikkinen, Ilmari Virkkula, Uno Päckilä, Lauri Annanpalo, Eino Kyrönniemi ja Hugo Haapaniemi.

### Toiminnan vakiintuminen

Osaston toiminta lähti vireästi käyntiin. Perustamisvuoden loppuun mennessä johtokunta kokoontui kolme kertaa. Ottaen huomioon silloisen sotataturmalain (nykyisen sotavammalain) puutteellisuudet on huoltotoiminnalla ollut ensisijainen merkitys "Vammautuneena takaisin elämään" -tunnuksen toteuttamiseksi. Huoltotoiminnan avustus- ja tukijärjestönä on toiminut Suomen Punainen Risti, jonka kanssa avustustoiminta on järjestetty.

Vuonna 1946 osasto rekisteröityi ja sai nimen Sotainvalidien Veljesliiton Yli-Iin osasto r.y. Osasto kuuluu veljesliittoon Pohjois-Pohjanmaan piiriin kautta.

### Jäsenmäärän kehitys

Ensimmäinen sodan jälkeinen vuosi 1945 vakiinnutti osaston toiminnan ja jäsenhuollon. Jäsenmäärissä tapahtuneet muutokset 45 vuoden aikana eivät ole olleet kovin suuria, mutta sitä mukaa kuin B-jäsenet ovat saaneet vähintään 10 % elinkorkopäätöksen, A-jäsenien määrä on kasvanut. Vuonna 1945 kokonaisjäsenmäärä oli 28 jäsentä, 50-luvun alkupuolella A-jäseniä on ollut 35 ja B-jäseniä 17 eli yhteensä 52 jäsentä. Tämä edustaakin suurinta jäsenlukua osastossa.

Kun sotataturmalain mukaan elinkoron hakeminen sidottiin määräaikaan, ja annettuja O-päätöksiä oli runsaasti, monet sodassa vammautuneet jäivät vaille lakisääteistä elinkorkoa. Sotavammalain uudistusten myötä kävi mahdolliseksi uudet elinkoron vireillepanot. Tämä näkyy osaston A-jäsenmäärän kehityksessä. Tehostettu toiminta 1960—70-luvuilla elinkorkohakemusten vireille panemiseksi tuotti hyviä tuloksia. Oli näet hämmästyttävää kuinka monella sodassa vammautuneella oli O-päätös, tai elinkorkohakemusta ei oltu koskaan pantu vireille. Uudet vireille panot kohottivat osaston jäsenmäärän 1970-luvun lopussa 42 jäseneksi, ja oli v. 1988 29 jäsentä. Samaan aikaan kun 1970-luvulla kuoleman tai poismuuton kautta osaston jäseniä poistui 15 henkeä, uusien elinkorkojen määrä oli 13. Niinkin myöhään kuin v. 1973 vireille pantu uusi hakemus johti 60 % elinkorkopäätökseen ja useita 20—40 % elinkorkoon.

Osaston jäsenten ikärakenne noudattelee liiton jäsenten ikärakennetta, joka ylittää nyt keskimääräisesti 65 vuotta. Vanhin jäsen vuoden 1988 alussa oli Niilo Paasovaara (s. 1904) ja nuorin Otto Viitala (s. 1924).

### Osaston toimihenkilöt

Osaston 45-vuotishistorian aikana toimihenkilöt ovat luonnollisesti vaihtuneet. On kuitenkin todettava monien toimihenkilöiden kauden kestäneen johtokunnassa useita vuosia, jopa vuosikymmeniä.

Helmikuussa 1944 osaston sihteeriksi valittiin opettaja Mirja Junes. Hänen toimikautensa kesti vuoden 1946 heinäkuun loppuun, jolloin hän muutti pois paikkakunnalta. Opettaja Junesen toiminta on merkinnyt osastollemme paljon. Hänen pöytäkirjansa olivat selkeitä, jäsen- ja huoltokortit täsmällisiä.

Junesen jälkeen sihteerin tehtäviä hoiti vuoteen 1949 saakka Rauha Kakko. Junesen ja Kakon jälkeen sihteerin tehtäviä hoidettiin jäsenten keskuudesta valittujen sihteerien toimesta.

Osaston perustajajäsen Reino Heinonen oli johtokunnassa yli 40 vuoden ajan kuolemaansa (1985) saakka. Reino Kakko toimi johtokunnassa kuolemaansa saakka eri tehtävissä vuoroin sihteerinä ja puheenjohtajana. Väinö Korttilallin toimikausi sihteerinä kesti 13 vuot-



*Sotainvalidien Veljesliiton Yli-Iin osaston jäseniä syyskokouksessa v. 1971 Reino Kakon talossa. Yhdistyksen arkisto.*



*Nykyinen puheenjohtaja Lauri Manninen.*



*Nykyinen sihteeri Einari Jaara.*

ta aina paikkakunnalta poisuuttamiseen saakka. Vilho Aalto toimi sihteerinä vuosina 1972—74 kuolemaansa saakka. Puheenjohtajana Otto H. Hökällä on takanaan pitkä kausi vuodesta 1964 vuoteen 1970. Uuno Jämsän jäsenyys johtokunnassa ja osaston varapuheenjohtajana kesti yli 20 vuotta. Pauli Ylisiuruaan toimikausi johtokunnassa on alkanut v. 1946 ja jatkuu edelleen. Hän on toiminut myös varapuheenjohtajana.

### Nykyinen johtokunta

Nykyisen johtokunnan jäseniä ovat Lauri Manninen, joka on toiminut puheenjohtajana vuodesta 1970 lähtien, sihteerinä Einari Jaara vuodesta 1974 lähtien, varapuheenjohtajana Jaako Räihä, jäseninä Pauli Ylisiurua, Reino Tihinen, Feeliks Timonen, Antti Ahola, Otto H. Hökkä ja Väinö Lahtinen, joka on kuulunut johtokuntaan vuodesta 1948 lähtien ja siitä ajasta 6 vuotta sihteerinä.

### Toiminnan muotoja

Toiminnan sisällössä eivät vuosikymmenet ole tuoneet muutoksia, mutta toimintamuotoja on uudistettu. Osaston ensimmäisellä vuosikymmenellä oli runsaasti ohjelmallisia iltatilaisuuksia ja julkisia huveja. Ikääntyminen jäenten keskuudessa aiheutti vähitellen toimintamuotojen muutoksen erilaiseksi kuin alkukymmenellä.

Pääasiallinen säännöllinen toiminta perustuu nykyisin johtokunnan työhön. Johtokunta toteuttaa vuosikokouksen hyväksymää toimintasuunnitelmaa sekä piirijärjestön antamia ohjeita. Vuosikokouksiin osallistuminen on ollut ilahduttavan runsasta. Kesäisenä tapahtumana osallistutaan piirin kesäjuhlaan säännöllisesti. Muu kesäretkitointa ei ole ollut säännöllistä.

Pikkujoulujuhlaa on vietetty vuodesta 1972 alkaen säännöllisesti. Se on saavuttanut hyvän menestyksen osanottajamäärään nähden. Sotainvalidikuukauden aikana syksyisin on vietetty sotainvalideille omistettua kirkkopyhää, jonka on mahdollistanut Yli-Iin seurakunnan apu.

Vierailut veljesperheissä ja tupaillat ovat muodostuneet antoisiksi yhdessäolon hetkiksi.

## Naisjaosto

Osaston toimintaan kuuluu oleellisesti naisjaoston toiminta. Naisjaoston perustamiseksi osasto teki päätöksen v. 1945. Jaoston perustaminen tarvitsi oman kypsyttelyaikansa, sillä virallisesti jaosto perustettiin v. 1953. Eihän kosminenkaan tuota aina tulosta heti. Pitkäaikainen seurustelu osastossa loi hyvän ja kestävästi liiton. Toimintaa jaostossa oli ennen virallista perustamisvuotta. Pitkän päivätöiden naisjaostossa ovat tehneet Alli Kakko, Aino Heinonen, Jenni Ylisiurua ja Hanna Niemelä.

Nykyiseen johtokuntaan kuuluvat Lilli Manninen puheenjohtajana, Anna Liisa Jaara sihteerinä sekä jäseninä Aino Heinonen, Rauha Alatalo, Aino Ylisiurua ja Jenni Ylisiurua.

## Varainhankinta ja avustustoiminta

Pääasiallinen varainhankinta perustuu syyskeräykseen, jonka tuotosta 70 % jää osastolle. Veljesliiton arpojen myynti, lahjoitukset ja yhteisöiltä saadut avustukset muodostavat taloudellisen perustan. Jäseniltä perittävät jäsenmaksut tilitetään Sotainvalidi-lehden tukemiseen. 1970-luvulla viljeltiin perunaa Kerttu Jaaran tilalla, ja perunat osti Yli-Iin kunta. Vaikka perunan myynnin taloudellinen tuotto oli hyvä, siitä luovuttiin jäsenten työkyvyn alentumisen johdosta.

Osaston taloudenhoidon ja kirjanpidon kautta kulkevat liiton, nykyisin Pohjois-Pohjanmaan piirin myöntämät perusavustukset. Ne luovutetaan vähentämättömänä avustuksen saajalle. Perusavustukset kohdistuvat asunto-olojen parantamiseen, mihin liitto kiinnitti 1970-luvulla erityisen suurta huomiota. Sotainvalidien Veljesliitto on ollut edelläkävijänä ikääntyneiden ihmisten asunto-olojen parantamiseksi. Nykyisin on myös valtiovallan toimesta ryhdytty tätä tärkeää asiaa rahoittamaan ja hoitamaan.

## Avustajayhteisöt ja järjestöt

Taloudellisesti osastoa ovat avustaneet Yli-Iin kunta, Yli-Iin seurakunta, Lions Club Yli-Ii, Osuuskauppa Turva, Iin Osuuskauppa, Oulun Aluesäästöpankki ja Oulun Osuuspankki. Tilaisuuksien järjestelyapua osasto on saanut Yli-Iin reservialiupseereilta ja naisjaostolta. Pääavustajat ovat olleet sadat kuntalaiset, jotka vuodesta toiseen antavat "roponsa" syyskeräyksessä kerääjiä jopa odottaen.

Puolustusvoimien myönteinen suhtautuminen on ollut suuresta merkityksestä. Oulun varuskunnasta on saatu osaston kautta työapua jäsenille heinänkorjuuaikana. Varusmiehet ovat suorittaneet 1. päivänä talosta taloon -keräystä sotainvalidikuukauden aikana.

## Aarne Jurvakainen

# YLI-IIN RINTAMAMIES-VETERAANIT r.y.

## Osaston perustaminen ja toimihenkilöt

Suomen Rintamamiesveteraanien Asunto- ja Tukiliitto r.y. Yli-Iin osasto perustettiin huhtikuun 4. päivänä 1966 Yli-Iin Osuuspankin baarissa. Perustavassa kokouksessa oli mukana liittohallituksen edustajana Pauli Marle Helsingistä.

Osaston ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Heikki Alasiurua, johtokunnan jäseniksi Lauri Virkkula, Valtter Rajala, Arvid Partanen, Arvo Pääkkölä, Tauno Oksman, Vilho Hiltunen, Arvo Alaraasakka, Reino Lapinkangas ja Huugo Nyman.

Heikki Alasiurua toimi puheenjohtajana kuolemaansa saakka vuoteen 1973, Jaakko Heinonen v. 1974—76, Reino Lapinkangas 1977—81, Toivo Viitala 1982—87 ja Kalevi Kakko 1988—.

Varapuheenjohtajina ovat toimineet Viljo Kakko, Huugo Nyman, Jaakko Heinonen ja Veikko Tuutijärvi.

Sihteerinä ovat olleet Arvi Partanen v. 1966—67 ja Aarne Jurvakainen vuodesta 1968 lähtien.



*Aarne Jurvakainen Yli-Iin Rintamamiesveteraanien pitkäaikainen sihteeri.  
Aarne Jurvakaisen kok.*

Rahastonhoitajana on toiminut osaston perustamisesta saakka Vilho Hökkä.

Osaston johtokuntaan eri aikoina ovat kuuluneet Antti Karjalainen, Huugo Nyman, Vilho Hökkä, Kalle Tanninen, Lauri Virkkula, Eino J. Kuopio, Viljo Kakko, Matti Mikkola, Eemil Kanniala, Tauno Oksman, Pauli Räihä, Matti Ylitalo, Valtu Kaleva, Kalle Paaso, Eino Ojala, Eino Juutinen, Niilo Päckilä, Risto Tiilikainen, Väinö Heinonen, Lauri Siurua ja Martti Puolakka.

## Nykyinen johtokunta

Vuoden 1988 alusta valittuun johtokuntaan kuuluvat Kalevi Kakko puheenjohtajana, Arne Jurvakainen sihteerinä, Veikko Tuutijärvi varapuheenjohtajana ja jäseninä Matti Mikkola, Valtu Kaleva, Hannes Heikkinen, Antti Kuurola, Heikki Ruonakangas, Lauri Kynkäänieniemi, Einari Jaara ja Toivo Viitala.

## Yhdistyksen nimi ja jäsenmäärä

Vuonna 1968 tapahtui osaston nimen muuttuminen, jolloin uusittiin myös säännöt. Yhdistyksen uudeksi ja nykyiseksi nimeksi tuli Yli-Iin Rintamamiesveteraanit r.y.

Perustamisvuonna 1966 osastoon liittyi 90 jäsentä. Yhdistyksen jäsenmäärä oli suurimmillaan v. 1972, jolloin se oli 160 jäsentä. Vuoden 1987 lopussa jäseniä oli 72.

## Toimintaa ja aloitteita

### Muistolaatat kansalais/vapaussodassa kaatuneille

Osaston johtokunnasta virisi ajatus v. 1968 muistolaattojen hankkimisesta Yli-Iin sankarihaudalle kansalais/vapaussodassa kaatuneille neljälle sankarivainajalle, jotka olivat haudatut Iin sankarihautaan. Asia tuli uudelleen esille johtokunnassa v. 1969, jolloin päätettiin kääntyä asiassa kunnan ja seurakunnan puoleen ja pyytää niitä varaamaan määrärahan laattoihin, mikäli asiaan suhtaudutaan myönteisesti. Kunta ja seurakunta ottivatkin esityksen myönteisesti vastaan, ja johtokunta tilasi muistolaatat. Muistolaattojen paljastusjuhla pidettiin helluntaina 21.5.1972. Jumalanpalveluksen jälkeen pidettiin pääjuhla kansalaiskoululla, missä juhlapuheen piti rovasti Vilho Karhumaa.

Toinen aloite, joka lähti alulle veteraanien ja kunnanhallituksen neuvonpidosta oli rintamamiestalon rakentaminen Yli-Iihin. Asia oli ensi kertaa esillä johtokunnassa v. 1972. Kokouksessa käytti ensimmäisen puheenvuoron kunnanjohtaja Matti Kakko selostaen rakennusvaihetta ja sanoi kunnan antavan tontin taloa varten. Kunnanjohtajan puheen jälkeen keskusteltiin vilkkaasti. Kokous valitsi kuusimiehisen toimikunnan hanketta viemään eteen päin. Toimikuntaan kuuluivat Viljo Kakko kokoonkutsujana sekä jäseninä Heikki Alasiurua, Lauri Virkkula, Vilho Hökkä, Huugo Nyman ja Arne Jurvakainen. Samassa kokouksessa tehtiin periaatepäätös talon rakentamisesta, ja päätettiin pyytää suunnittelutarjoukset. Mikäli hanke edistyy suunnitellulla tavalla, talo rakennetaan 15 asuntoa käsittäväksi, joista 12 yksiötä ja 3 kaksiota, kerhohuone ja talonmiehen asunto sekä sosiaaliset tilat. Edelleen päätettiin, että kun kunnanvaltuusto käsittelee tonttiasian, johtokunta kokoontuu valitsemaan tontin.

Rakennustoimikunta ja johtokunta kokonaisuudessaan kokoontuivat huhtikuussa ja päättivät varata kunnan tarjoaman Jaakko Heinonselta ostetun tontin 30 vuodeksi 100 markan vuotuista vuokraa vastaan. Suunnittelutarjouksista muut hylättiin paitsi Ylipahkalan ja Niemelän tarjoukset päätettiin käsitellä myöhemmin uudelleen.



Yli-Iin Rintamamiesveteraanien lipun naulaus 30.1.1973. Henkilöt vasemmalta Heikki Alasiurua, Reino Lapinkangas, Vilho Hökkä, Jaakko Heinonen, Viljo Kakko, Arne Jurvakainen, Kalle Tanninen, Huugo Päckilä ja Veikko Määttä. Arne Jurvakaisen kok.

Johtokunnan kokoontuessa toukokuussa 1972 ja todettuaan veteraanitalohankkeen nykyisen vaiheen asia sai uuden ratkaisun. Todettiin hankkeen etenevän parhaiten vanhustentaloyhdistyksen muodossa. Näin päätettiin liittyä jäseneksi Yli-Iin Vanhustentaloyhdistykseen ja luovuttaa sille jo veteraanien nimissä hankitut asiapaperit. Samoin päätettiin luovuttaa myös tonttiasiansa vanhustentaloyhdistyksen hyväksi.

Vuonna 1969 yhdistys osallistui lähetystöön, joka teki matkan eduskuntaan vauhdittaakseen veteraanien eläke- ja kuntoutusasian etenemistä. Lähetystöön kuului Yli-Iin osastosta Heikki Alasiurua, Matti Pahkala, Hugo Nyman, Vilho Hökkä, Matti Mikkola ja Aarne Jurvakainen.

Osaston perustamisen jälkeen, kun jäsenet olivat vielä nuoria, toiminta oli yleisesti melko vilkasta. Järjestettiin hiihtokilpailuja ja tehtiin retkiä. Pian virisi ajatus oman lipun hankkimisesta osastolle. Tätä varten suoritettiin varain keräys, ja lipun naulaus voitiin suorittaa vuoden 1972 lopussa. Lippu vihittiin virallisesti käyttöön Joensuun liittokokouksessa kesällä 1973.



*Kakon veljekset (vasemmalta oikealle) Esko, Kaarlo Kartimo, Viljo ja Reino ovat toimineet eri tehtävissä Yli-Iin Rintamamiesveteraaniyhdistyksessä. Kaarlo Kartimon kok.*

## Nykyistä toimintaa

Jäsenten vanhetessa toiminta pikkuhiljaa vähenee rajoittuen lähes yksinomaan sääntömääräisiin kokouksiin. Tosin vielä jaksetaan muistaa veteraaniveljiä ja käydä heitä tervehtimässä heidän täyttäessään täysiä kymmenvuotia. Samalla heille on luovutettu liittomme pöytäviiri, joita vuoteen 1988 mennessä on luovutettu 79 kappaletta. Osasto on ollut aina edustettuna liittokokouksissa ja piirikokouksissa. Samoin osallistutaan juhlallisuuksiin, joissa veteraanijärjestöillä on ollut oma edustus.

Osaston pitkäaikaisina toimihenkilöinä on liittomme hopeisella ansiomerkillä palkittu Aarne Jurvakainen v. 1977 ja Vilho Hökkä v. 1978.

Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamille virkistyslomille eri loma-kohteisiin on päässyt yksi veteraani melkein joka vuosi. Samoin valtion budjettivaroin on vuosittain päässyt kuntoutukseen eri kuntoutuslaitoksiin 1—2 veteraania.

Kunnan myöntämän avustuksen turvin on avokuntoutusta saanut noin 20 veteraania paikallisissa laitoksissa.

# VETERAANILUETTELO

## Vapaussodan veteraanit

|                         |            |
|-------------------------|------------|
| Alasiurua Kaarlo        | 10. 7.1896 |
| Keskikallio Jaakko      | 24. 7.1898 |
| Kortti Juhon            | 4. 4.1895  |
| Kynkäänniemi Juhon      | 21. 3.1895 |
| Pelkonen Johannes       | 13.11.1888 |
| Ruonakangas Aleksanteri | 19. 8.1892 |
| Ylipahkala Eino         | 2.10.1891  |
| Hätälä Juhon            | 1.10.1893  |

## Viime sotien veteraanit

|                   |            |
|-------------------|------------|
| Aalto Eino        | 23. 8.1906 |
| Aalto Niilo       | 31. 7.1912 |
| Aalto Arvo        | 19. 7.1908 |
| Aalto Vilho       | 15. 5.1910 |
| Ahola Antti       | 22. 5.1917 |
| Ahola Johan       | 23.11.1906 |
| Ahonen Artturi    | 3. 7.1896  |
| Alajakku Arvi     | 10.12.1903 |
| Alajakku Johan    | 15. 3.1908 |
| Alajakku Kalle    | 5. 1.1910  |
| Alaraasakka Arvo  | 3. 8.1913  |
| Alaräihä Eemil    | 30. 1.1902 |
| Alaräihä Huugo    | 11. 7.1905 |
| Alasaarela Martti | 1.12.1917  |
| Alatalo Eemil     | 24.10.1920 |
| Alatalo Eino      | 2.12.1912  |
| Alatalo Heikki    | 8. 8.1908  |
| Alatalo Heikki    | 12. 3.1912 |
| Alatalo Juhon E.  | 2. 3.1909  |
| Alatalo Juhon H.  | 1.12.1909  |
| Alatalo Ossi      | 29. 5.1925 |
| Alatalo Pauli     | 11.12.1917 |
| Annala Ahti       | 2. 1.1925  |
| Annala Eemeli     | 14. 6.1900 |
| Annanpalo Lauri   | 27. 5.1919 |
| Alasiurua Heikki  | 22. 8.1900 |
| Alasiurua Hemmi   | 12. 2.1903 |
| Alasiurua Lauri   | 28.11.1906 |
| Berg Lauri        | 2. 9.1916  |
| Greus Yrjö        | 2. 7.1917  |
| Haapakoski Pauli  | 27.12.1903 |
| Haapaniemi Hannes | 11. 9.1910 |
| Haapaniemi Eino   | 11. 1.1897 |
| Haapaniemi Hugo   | 28. 1.1903 |
| Haapaniemi Martti | 31.12.1925 |
| Haapaniemi Kalle  | 28. 1.1899 |
| Haapaniemi Toivo  | 14. 6.1907 |
| Halttu Arvi       | 15. 8.1907 |

|                    |            |
|--------------------|------------|
| Hanhisuanto Veikko | 28. 5.1920 |
| Heikkinen Hannes   | 26.11.1911 |
| Heikkinen Jaakko   | 27. 4.1922 |
| Heikkinen Vilho    | 19. 5.1915 |
| Heinikoski Ilmari  | 10. 5.1914 |
| Heinikoski Tauno   | 19. 6.1916 |
| Heinonen Jaakko    | 20.10.1912 |
| Heinonen Reino     | 17.12.1909 |
| Heinonen Väinö     | 31. 7.1908 |
| Hekkala Antti      | 21. 3.1909 |
| Hietala Eero       | 9. 1.1922  |
| Hiltunen Erkki     | 13. 2.1918 |
| Hiltunen Vilho     | 11. 2.1924 |
| Hirvelä Heikki     | 29. 9.1907 |
| Hirvasniemi Heino  | 4. 7.1921  |
| Hirvasniemi Lauri  | 14. 8.1923 |
| Huovinen Esko      | 19. 4.1926 |
| Huhtala Veli Elias | 11. 4.1914 |
| Hätälä Juhon       | 1.10.1893  |
| Hökkä Aaro         | 15. 1.1925 |
| Hökkä Martti       | 21. 8.1906 |
| Hökkä Otto H.      | 22. 8.1918 |
| Hökkä Vilho        | 18. 7.1909 |
| Hökkä Yrjö         | 24.12.1922 |
| Jaara Aukusti      | 29.11.1908 |
| Jaara Eevert       | 6. 9.1911  |
| Jaara Einari       | 2. 3.1918  |
| Jaara Eino         | 25. 2.1918 |
| Jaara Erkki        | 21. 5.1912 |
| Jaara Heikki       | 17. 1.1916 |
| Jaara Hemmi        | 7.11.1924  |
| Jaara Jaakko       | 20. 7.1905 |
| Jaara Lennart      | 5.12.1924  |
| Jaara Kaarlo       | 28. 8.1916 |
| Jakku Oiva         | 22.10.1923 |
| Jalo Arvo          | 28. 8.1922 |
| Jalo Väinö         | 14. 3.1913 |
| Jalokoski Eerik    | 15.11.1913 |
| Jokela Johannes    | 24. 6.1914 |
| Jurvakainen Aarne  | 16. 3.1917 |
| Jurvakainen Eemeli | 26.11.1898 |
| Jurvakainen Einari | 8.11.1923  |
| Jurvakainen Matti  | 13. 2.1924 |
| Jurvakainen Tauno  | 18. 6.1924 |
| Jussila Helmer     | 6. 5.1925  |
| Jussila Jaakko     | 19. 9.1906 |
| Jussila Kalle      | 5. 8.1906  |
| Jussila Lauri      | 7. 8.1915  |
| Jussila Martti     | 26. 9.1913 |
| Jussila Niilo      | 3. 1.1918  |
| Jussila Reino      | 26. 4.1912 |
| Jussila Uno        | 3. 7.1906  |
| Juusola Tauno      | 26. 7.1914 |



|                    |            |                    |            |                    |            |                    |            |
|--------------------|------------|--------------------|------------|--------------------|------------|--------------------|------------|
| Juutinen Eemil     | 11. 6.1907 | Kyrönniemi Eino    | 28. 6.1908 | Pahkala Lauri      | 22. 5.1909 | Tihinen Reino      | 12.10.1914 |
| Juutinen Eino      | 23.10.1912 | Kyrönniemi Tauno   | 11.12.1913 | Pahkala Matti      | 10. 5.1898 | Timonen Feeliks    | 11. 1.1916 |
| Juutinen Jaakko    | 10. 5.1912 | Kyrönniemi Väinö   | 21. 4.1903 | Pahkala Tauno H.   | 7. 3.1916  | Tuomaala Eino      | 4. 7.1909  |
| Juutinen Niilo     | 19.12.1921 | Lahtinen Reino     | 9.11.1913  | Pahkala Tauno J.   | 11. 1.1914 | Tuomaala Hemmi     | 4.10.1919  |
| Jämsä Uuno         | 10. 7.1915 | Lahtinen Väinö     | 21. 2.1917 | Pahkala Uuno       | 31. 1.1910 | Tuomaala Kalle     | 17.12.1912 |
| Järvenpää Arvi     | 12. 5.1909 | Lahtinen Yrjö      | 7. 3.1921  | Partanen Heikki    | 18. 7.1898 | Tuomaala Oskari    | 8.11.1905  |
| Kaarre Eino        | 28. 4.1915 | Lalli Kalle        | 22. 5.1907 | Partanen Arvi      | 10. 9.1909 | Tuomaala Reino     | 18. 7.1915 |
| Kaarre Niilo       | 3. 9.1917  | Lalli Uuno         | 29. 8.1912 | Partanen Kalevi    | 4. 5.1924  | Turtinen Eemeli    | 11. 3.1911 |
| Kaarre Reino       | 3. 5.1911  | Lapinkangas Jaakko | 10. 7.1925 | Pietilä Lauri      | 20.10.1914 | Turtinen Aaro      | 8. 7.1920  |
| Kaarre Toivo       | 8. 2.1917  | Lapinkangas Mauri  | 7. 8.1918  | Pihlaja Mauno      | 24.11.1912 | Tuutijärvi Veikko  | 9. 1.1911  |
| Kaikkonen Aarne    | 7. 1.1923  | Lapinkangas Reino  | 6.12.1914  | Pikkuaho Väinö     | 19. 1.1918 | Veijo Armas        | 20. 1.1914 |
| Kaikkonen Arvo     | 24. 8.1919 | Lapinkangas Väinö  | 29. 6.1916 | Piri Yrjö          | 19. 3.1921 | Vanhala Eero       | 17. 7.1926 |
| Kaisto Matti       | 30. 1.1902 | Lehtosaari And.    | 6.10.1914  | Pulkkinen Frans    | 26.11.1916 | Viinämäki Lennart  | 15. 7.1900 |
| Kaisto Niilo       | 9. 4.1912  | Leskelä Jaakko     | 1. 9.1911  | Puolakka Martti    | 24. 9.1921 | Viinämäki Martti   | 15. 6.1906 |
| Kaisto Tauno       | 26. 3.1917 | Maajuuri Antti     | 7. 7.1909  | Puurunen Hemmi     | 5.10.1920  | Viitala Niilo      | 15. 4.1921 |
| Kaisto Sulo        | 16. 6.1923 | Maalismaa Esko     | 21. 4.1920 | Päkkilä Huugo      | 12. 1.1909 | Viitala Otto       | 22. 3.1924 |
| Kaisto Vilho       | 12.11.1924 | Maalismaa Kaarlo   | 20. 2.1908 | Päkkilä Niilo      | 18. 7.1915 | Viitala Seemi      | 19. 9.1921 |
| Kakko Ahti         | 3. 6.1918  | Maalismaa Lauri    | 19.10.1916 | Päkkilä Viljo      | 26. 5.1915 | Viitala Toivo      | 4. 2.1921  |
| Kakko Arvi         | 11.11.1918 | Manninen Frans     | 15.12.1918 | Päkkilä Uuno       | 1.12.1908  | Virkkula Heino     | 3. 2.1919  |
| Kakko Eino         | 26. 4.1909 | Manninen Kaarlo    | 2. 3.1925  | Pääkkölä Arvo      | 13. 5.1920 | Virkkula Lauri     | 10. 1.1902 |
| Kakko Esko         | 28. 9.1914 | Manninen Kalle     | 30. 3.1916 | Rajala Valter      | 23. 8.1920 | Virkkula Reino     | 4.10.1899  |
| Kakko Matti        | 8. 9.1907  | Manninen Lauri     | 21. 3.1924 | Rasvala Svante     | 11. 1.1900 | Ylijurva Martti    | 21. 3.1925 |
| Kakko Heikki       | 5. 7.1921  | Marttila Armo      | 28. 9.1923 | Riepula Esko       | 28. 1.1918 | Ylipahkala Eemeli  | 11. 9.1914 |
| Kakko Hemmi        | 26. 3.1918 | Marttila Jaakko    | 23. 3.1924 | Ruonakangas Heikki | 5. 1.1924  | Ylipahkala Eino    | 29. 3.1913 |
| Kakko Kalevi       | 1. 1.1924  | Marttila Lauri     | 25. 3.1922 | Ruonala Eino       | 1. 2.1909  | Ylipahkala Erkki   | 20. 3.1923 |
| Kakko Lauri        | 30. 3.1905 | Marttila Tauno     | 16. 4.1916 | Ruonala Tauno      | 11. 6.1913 | Ylipahkala Martti  | 27. 9.1906 |
| Kakko Reino        | 12. 2.1908 | Martimo Heikki     | 3. 5.1915  | Räihä Erkki        | 12. 3.1925 | Ylipahkala Matti   | 22.12.1914 |
| Kakko Viljo        | 14. 2.1912 | Matinaho Aukusti   | 9. 3.1922  | Räihä Jaakko       | 27.12.1923 | Ylipahkala Reino   | 18.10.1913 |
| Kakko Tauno        | 14. 2.1923 | Metsärinta Lauri   | 28. 2.1921 | Räihä Kalevi       | 29. 9.1925 | Ylisiurua Heikki   | 13. 3.1920 |
| Kakko Yrjö         | 1. 3.1920  | Mikkola Eelis      | 23. 5.1908 | Räihä Niilo        | 10.11.1923 | Ylisiurua Evert    | 9. 1.1910  |
| Kaleva Valtu       | 9. 5.1920  | Mikkola Eino       | 10. 3.1914 | Räihä Pauli        | 4. 6.1912  | Ylisiurua Eemeli   | 15. 1.1907 |
| Kallatsa Uuno      | 25. 9.1918 | Mikkola Jaakko     | 16. 8.1909 | Räinä Frans        | 4.12.1913  | Ylisiurua Lauri    | 3. 8.1920  |
| Kanniala Jaakko    | 27.10.1924 | Mikkola Matti      | 19.12.1911 | Räinä Lauri        | 9. 7.1911  | Ylisiurua Niilo    | 24. 9.1925 |
| Kanniala Juh       | 24. 4.1911 | Mäkipaaso Veikko   | 8. 1.1923  | Räinä Reino        | 10. 1.1923 | Ylisiurua Pauli    | 23. 1.1911 |
| Karhu Jaakko       | 25.12.1910 | Mäntyjärvi Erkki   | 16. 7.1908 | Räinä Väinö        | 26. 2.1918 | Ylitälo Fredrik    | 25. 7.1923 |
| Karjalainen Antti  | 28.11.1908 | Määttä Arttu       | 12.12.1911 | Sandelin Kaarlo    | 17. 3.1903 | Ylitälo Matti      | 27. 2.1916 |
| Karjalainen Juuso  | 3.12.1914  | Niemelä Lauri      | 14.11.1906 | Saarela Erkki      | 17. 5.1926 | Ylitälo Väinö      | 28. 6.1911 |
| Karjalainen Kalle  | 3.11.1903  | Niemelä Pauli      | 21. 3.1924 | Saarela Martti     | 31. 7.1909 | Ahola Tauno        | 1.12.1919  |
| Kartimo Kaarlo     | 29. 6.1908 | Nieminen Aukusti   | 11.11.1922 | Saarela Veikko     | 8.10.1913  | Alaräihä Jaakko    | 15. 8.1913 |
| Kaukko Aukusti     | 2. 5.1906  | Niskala Olavi      | 14.11.1918 | Savilaakso Reino   | 11.12.1909 | Alaräihä Simuna    | 23.11.1907 |
| Kaukko Hannes      | 8. 4.1911  | Nokela Esko        | 28.12.1924 | Sipola Eskeli      | 16. 1.1910 | Alatalo Lenna      | 2.10.1923  |
| Kaukko Kaarlo      | 12. 3.1901 | Nyman Huugo        | 28. 1.1924 | Sipola Vilho       | 15. 4.1912 | Alatalo Niilo      | 10. 1.1922 |
| Kesikallio Eino    | 14. 5.1926 | Nyman Urho         | 21. 3.1917 | Sipola Aukusti     | 17. 8.1924 | Annapalo Pasi      | 18. 8.1913 |
| Kesikallio Jaakko  | 15. 7.1914 | Ojala Eino         | 22.10.1924 | Siurua Juh H.      | 10. 6.1904 | Annapalo Yrjö      | 7.12.1904  |
| Kleemola Teodor    | 3. 5.1915  | Ojala Yrjö         | 1. 5.1914  | Siurua Lauri       | 10. 8.1906 | Björk Viljami      | 13. 1.1905 |
| Konttiokari Veikko | 5. 1.1922  | Olkonieni Aaro     | 5. 7.1921  | Siurua Yrjö        | 5. 1.1910  | Haapakoski Väinö   | 7. 8.1906  |
| Koskela Ilmari     | 9. 3.1907  | Olkonieni Leo      | 17. 6.1914 | Soukka Eino        | 14. 7.1916 | Haapaniemi Jaakko  | 11. 4.1901 |
| Koukkula Veikko    | 2.10.1909  | Olkonieni Arvo     | 16.11.1923 | Säikkä Heino       | 27. 8.1911 | Haapaniemi Väinö   | 2. 5.1903  |
| Kukkola Erkki      | 4. 9.1921  | Oikarinen Mikko    | 13.12.1914 | Säynäjäköske Antti | 13.12.1925 | Haukilahti Niilo   | 30. 4.1924 |
| Kukkola Lauri      | 22. 5.1926 | Ollikainen Unto    | 14. 2.1924 | Säynäjäköske Eino  | 7.10.1910  | Heimikoski Frans   | 22. 5.1899 |
| Kuopio Eino J.     | 10. 7.1908 | Paakkola Kalle     | 24.12.1898 | Tanninen Eino      | 19. 3.1917 | Heimikoski Eino    | 6. 2.1903  |
| Kuopio Eino H.     | 3. 4.1898  | Paaso Kalle        | 19. 3.1919 | Tanninen Heikki    | 19. 1.1915 | Huhtala Jaakko     | 21.12.1921 |
| Kuurola Antti      | 18. 8.1925 | Paaso Vaara Eemil  | 3.12.1901  | Tanninen Jaakko    | 24. 2.1922 | Huhtala Pauli      | 14. 7.1925 |
| Kuusela Toivo      | 17. 1.1906 | Paasovaara Niilo   | 29. 9.1904 | Tanninen Kaarlo    | 24. 1.1909 | Jaara Juh          | 22. 6.1903 |
| Kuusijärvi Arvi    | 23. 2.1913 | Paasovaara Yrjö    | 20. 7.1913 | Tapio Tauno        | 7. 5.1921  | Jaara Matti        | 7. 3.1907  |
| Kynkäänniemi Lauri | 6. 6.1920  | Pahkala Antti      | 21. 9.1895 | Tauriainen Aukusti | 10. 9.1923 | Jakku Olavi        | 24. 2.1925 |
| Kyrönlampi Erkki   | 18. 5.1921 | Pahkala Einari     | 31. 1.1910 | Tieva Niilo        | 12. 7.1923 | Jurvakainen Jaakko | 16. 2.1904 |
| Kyrönlampi Veikko  | 12. 5.1912 | Pahkala Hemmi      | 13. 6.1925 | Tihinen Lauri      | 21. 5.1911 | Jurvakainen Juh    | 2.10.1906  |

|                     |            |                         |            |
|---------------------|------------|-------------------------|------------|
| Jurvakainen Kaarlo  | 21. 7.1900 | Ojala Olavi Johannes    | 25.12.1920 |
| Jussila Jaakko      | 23. 4.1905 | Ojala Tauno             | 18. 8.1919 |
| Jussila Väinö       | 16.12.1910 | Olkonieni Heikki        | 23. 1.1918 |
| Juusola Jaakko      | 26. 7.1914 | Paaso Yrjö              | 12. 7.1917 |
| Juusola Niilo       | 5. 7.1921  | Paasovaara Olli         | 29. 8.1910 |
| Juusola Uuno        | 4. 6.1918  | Pahkala Antti           | 16. 8.1901 |
| Jämsä Matti         | 3. 4.1900  | Pahkala Matti           | 10. 5.1898 |
| Jämsä Vilho         | 15. 4.1912 | Partanen Hannes         | 26.11.1925 |
| Kaarre Aukusti      | 27. 2.1901 | Pietilä Arvo            | 20. 9.1920 |
| Kaarre Heimo        | 19. 2.1922 | Piri Aksel Augusti      | 15.12.1906 |
| Kaarre Hugo         | 5.12.1926  | Piri Kalle Iivari       | 28. 3.1909 |
| Kaarre Matti        | 7. 3.1907  | Piri Pauli              | 8. 8.1905  |
| Kaarre Pauli        | 20. 3.1918 | Päkkilä Lauri           | 14. 6.1912 |
| Kaarre Väinö        | 1.10.1922  | Rajala Aimo             | 23. .1922  |
| Kakko Edvin         | 9. 3.1915  | Ruonakangas Leo         | 28. 6.1915 |
| Kaisto Niku         | 6. 1.1899  | Räinä Niilo             | 25. 6.1908 |
| Katiska Hemmi       | 24. 7.1901 | Räinä Uuno              | 25. 6.1908 |
| Kaveri Eino         | 5.11.1911  | Säynäjäköske Aarne      | 4. 3.1921  |
| Keskikallio Eero    | 7. 9.1922  | Säynäjäköske Jaakko     | 26. 2.1913 |
| Koole Yrjö          | 4. 6.1911  | Tanninen Lauri          | 14. 9.1925 |
| Klasila Filippus    | 3.11.1909  | Tanninen Reino          | 7. 3.1913  |
| Korttilalli Erkki   | 27. 4.1904 | Tihinen Kaarlo          | 6. 2.1917  |
| Korttilalli Väinö   | 17.12.1899 | Tihinen Leino           | 25.11.1914 |
| Kukkola Heikki      | 12.10.1919 | Timonen Kustaa Lennart  | 22. 9.1912 |
| Kukkola Matti       | 17. 6.1915 | Tumelius Aukusti        | 15. 7.1902 |
| Kynkäänniemi Heikki | 20. 1.1918 | Tuomaala Juho Arvid     | 6. 7.1901  |
| Kynkäänniemi Lauri  | 10. 8.1920 | Tuomaala Niilo Hemminki | 7.12.1920  |
| Laurila Johan Eemil | 3. 7.1908  | Tuomaala Olli           | 9. 3.1918  |
| Laurila Yrjö        | 28. 5.1924 | Turtinen Johan          | 4.10.1913  |
| Leskelä Johan       | 13. 2.1918 | Vepsä-Parkkinen Jaakko  | 5.12.18    |
| Leskelä Matti       | 4.10.1925  | Viinämäki Hemminki      | 31.12.1922 |
| Maalismaa Leevi     | 11. 6.1922 | Viinämäki Tauno         | 17.12.1925 |
| Marttila Antti      | 29.10.1912 | Ylipahkala Heikki       | 3. 8.1924  |
| Marttila Eino       | 1. 6.1926  | Ylipahkala Kaarlo       | 23. 3.1909 |
| Mikkola Otto        | 25. 5.1919 | Ylisiurua Einari        | 9.11.1920  |
| Mäkipaaso Sulo      | 30. 1.1925 | Alasiurua Hemmi         | 12. 2.1903 |
| Niskala Juho Eemil  | 18.12.1898 | Päkkilä Niilo           | 18. 7.1915 |
| Niskala Kalevi      | 6. 8.1924  | Veikko Riepula          | 24.11.1922 |
| Niskala Martti      | 26. 9.1921 | Turtinen Hemmi          | 3.12.1922  |
| Ojala Aukusti       | 13. 1.1909 |                         |            |

## RINTAMANAISEN TUNNUKSEN SAANEET

|                   |            |                          |            |
|-------------------|------------|--------------------------|------------|
| Alasiurua Aili    | 19.11.1923 | Manninen Toini           | 13. 3.1923 |
| Alatalo Aili      | 24.10.1921 | Matila Hilja             | 22. 2.1923 |
| Alatalo Aino      | 10. 2.1913 | Mikkola Helli            | 26.12.1912 |
| Alatalo Maria     | 16. 4.1912 | Määttä Hilja             | 23. 9.1920 |
| Anttonen Maria    | 23.12.1911 | Niemelä Hanna            | 11. 8.1909 |
| Ervasti Olga      | 8. 3.1911  | Nordberg Helmi           | 8. 5.1892  |
| Harju Anna        | 6. 8.1929  | Pahkala Laura            | 21.11.1915 |
| Heinonen Aino     | 11. 6.1911 | Rajala Aili              | 30. 1.1908 |
| Jaara Mari        | 4. 6.1920  | Säikkä Eeva              | 27. 2.1923 |
| Jokela Helvi      | 27. 4.1917 | Timonen Linda            | 10. 7.1922 |
| Junes Mirjam      | 2.11.1913  | Tolonen Anna-Mari        | 4. 5.1925  |
| Jurvakainen Laura | 24. 9.1920 | Tuomaala Jenny           | 7. 7.1908  |
| Jussila Lempi     | 12. 4.1922 | Veijola Edit             | 28. 1.1903 |
| Järvenpää Laura   | 8. 5.1916  | Veijola Hellin           | 7. 1.1925  |
| Kakko Alli        | 8.11.1911  | Vengasaho Laura          | 25. 2.1916 |
| Kakko Laina       | 16. 7.1914 | Viinikka Helle           | 23.11.1922 |
| Kakko Martta      | 8. 3.1910  | Vitikka Anna             | 26. 2.1923 |
| Kakko Paula       | 3.11.1920  | Ylisiurua Aino Elida     | 26.12.1911 |
| Kakko Rauha       | 8. 8.1916  | Ylisiurua Aino Esteri    | 11. 6.1917 |
| Kaleva Eevi       | 1. 7.1921  | Ylisiurua Jenni          | 22. 1.1916 |
| Kukkola Laina     | 19. 3.1923 | Ahola Vieno              | 18.11.1919 |
| Kurttila Tyyne    | 19. 7.1924 | Mc Lellan (Kaarre) Laina | 20. 1.1923 |
| Lahtinen Hanna    | 25. 5.1911 | Pääkkölä Jenni           | 5. 5.1920  |
| Lehto Annikki     | 11. 1.1914 | Timonen Eevi             | 30.12.1921 |
| Manninen Taimi    | 7.12.1920  |                          |            |

# YLI-IIN VETERAANIKIRJAAN LAHJOITTANEET

Yli-Iin kunta  
Yli-Iin seurakunta  
Pohjolan Voima Oy  
Iin apteekki  
Postipankki Oy Oulun konttori  
Oulun Aluesäästöpankki Yli-Iin konttori  
Oulun Osuuspankki  
Eläkeliiton Yli-Iin yhdistys  
Lions Club Yli-Ii  
Sotainvalidien Veljesliiton Yli-Iin osasto ry  
Kaatuneitten Omaisten Yli-Iin osasto  
Osuuskauppa Turva  
Yli-Iin Kauppa Luokkanen ky  
Yli-Iin Rintamamiesveteraanit ry  
Yli-Iin Rauhanyhdistys ry  
Café Zorba's Yli-Ii  
Huoltoasema P. Tolonen Ky  
Tannilan Maamiesseura  
Jakkukylän Maamiesseura  
Leuvan Maa- ja Kotitalousnaiset  
Jakkukylän Maa- ja Kotitalousnaiset  
Karjalankylän Maa- ja Kotitalousnaiset  
Yli-Iin Kirkonkylän Maa- ja Kotitalousnaiset  
Yli-Tannilan Maa- ja Kotitalousnaiset  
Kotalan Maa- ja Kotitalousnaiset  
Yli-Iin Kirkkokuoro ry  
Keskustapuolueen Iijoen Paikallisosasto ry  
Yli-Iin Maataloustuottajayhdistys  
Yli-Iin SPR osasto  
Pahkalan Kauppa  
Pekka & Pentti Aalto Ky  
Yli-Iin Parturi-Kampaamo Anna-Liisa ja Mirja Alatalo  
Aili, Alpo, Urpo ja Marja-Terttu Mikkola  
Yrjö Mäkelä  
MLL:n Yli-Iin osasto